

GERAARDSBERGEN

ABDIJPARK

EINDVERSLAG

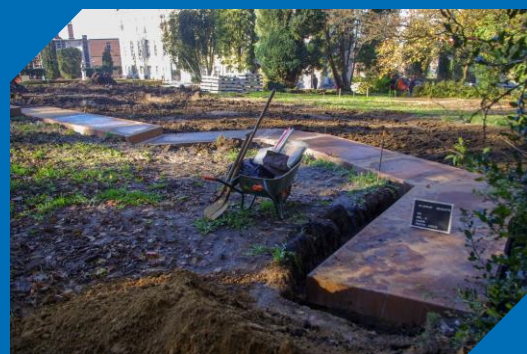
WERFBEGELEIDING FASE 1 EN 2

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

GERAARDSBERGEN ABDIJPARK

EINDVERSLAG - 2020A177 EN 2020J279

RUBEN PEDE

DOSSIERSAMENSTELLING

Ruben Pedé

PROJECT

Geraardsbergen Abdijpark (eindverslag)

Projectcode: 2020A177 EN 2020J279

Projectnaam: 18-GER-AP

SOLVA Archeologierapport nr. 232

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam: Archeologie

Gentsesteenweg 1B

9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Tel: 053/64 65 20

info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot

p/a Industrielaan 25b

9320 EREMBODEGEM

Tel: 053/64 65 36

archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2022/12.857/7

INHOUDSTAFEL

1	DANKWOORD	8
2	VERSLAG VAN RESULTATEN.....	9
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE	9
2.1.1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	9
2.1.2	SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN	12
2.1.3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT	13
2.1.4	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING	15
2.2	ASSESSMENTRAPPORT	18
2.3	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	19
2.3.1	BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	19
2.3.2	BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN 19	
2.3.3	BESCHRIJVING, DATERING EN ANALYSE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND, SPOORCOMBINATIES, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN EN CULTURELE VONDSTEN.....	19
2.3.4	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	97
2.3.5	DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD.....	102
2.3.6	SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)	103
2.3.7	SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK).....	105
2.4	BIBLIOGRAFIE	107
2.5	BIJLAGEN	108
2.5.1	LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN	109
2.5.2	TEKENINGENLIJST	109
2.5.3	FOTOLIJST	109
2.5.4	SPORENLIJST	109
2.5.5	VONDSTENLIJST	109
2.5.6	STALENLIJST	109
2.5.7	SKELETFORMULIEREN	109
2.5.8	CONSERVATIERAPPORT	109
2.5.9	RESULTATEN VAN AARDKUNDIGE EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE ANALYSES (RUWE DATA) 109	
2.5.10	PROFIELBESCHRIJVINGEN VAN DE REFERENTIEPROFIELEN.....	109

Lijst van figuren:

Fig. 1 Projectgebied op de topografische kaart.....	10
Fig. 2 Projectgebied op de kadasterkaart.....	11
Fig. 3 Projectgebied op de topografische kaart (detail).....	11
Fig. 4 Ontwerpplan fase 1.....	14
Fig. 5 Ontwerpplan fase 2	15
Fig. 6 Ontwerpplan van de werken fase 1, het traject van de stadsmuur is weergegeven in zwarte stippellijn	21
Fig. 7 Ontwerpplan van de werken fase 2, het traject van de stadsmuur is weergegeven in paarse stippellijn.....	22
Fig. 8 Projectgebied geprojecteerd op het plan Ci-devant met aanduiding van de bewaarde (delen van) gebouwen van het abdijcomplex	23
Fig. 9 Overzicht van de abdijgebouwen in de late 18de eeuw (Van Bockstaele 1981, 68).....	23
Fig. 10 Zone rond het Abtenhuis.....	24
Fig. 11 Grondplan A na de opbraak van de bestaande toestand langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis	29
Fig. 12 Grondplan B na het uitgraven van enkele nutsleidingen langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis	29
Fig. 13 "Plan de la ci-devant Abbaye de St.-Adrien à Grammont" (archief Stad Geraardsbergen)	34
Fig. 14 Grondplan A met de aangetroffen muren in blauw geprojecteerd op het gegeorefeerde plan Ci-devant.....	35
Fig. 15 Het abdijcomplex op het einde van de 18de eeuw gezien vanuit het noordoosten, Petrus Canivé. De rode pijl toont de verbinding tussen het conventsgebouw (links) en het abtenkwartier (rechts). Op de achtergrond is de abdijkerk te zien.....	36
Fig. 16 Opbraak van de vijverpartij (rode stippellijn) in de groenzone ter hoogte van de voormalige abdijkerk	39
Fig. 17 Grondplan B van de sporen ter hoogte van de betonnen vijverpartij	41
Fig. 18 Profiel A10B10.....	42
Fig. 19 Profiel A12B12	42
Fig. 20 Profiel A13B13.....	42
Fig. 21 "Plan de la ci-devant Abbaye de St.-Adrien à Grammont" (archief Stad Geraardsbergen)	43
Fig. 22 Grondplan B met de aangetroffen muren in blauw en uitbraaksporen geprojecteerd op het gegeorefeerde plan Ci-devant	44
Fig. 23 Overzicht van de werken in de zone van de abdijkerk en het conventsgebouw	45
Fig. 24 Groenzone ter hoogte van de voormalige abdijkerk. De bestaande wandelpaden zijn weergegeven met witte stippellijnen. De nieuwe wandelpaden zijn de oranje ingekleurde paden	51
Fig. 25 Overzicht van de werken ter hoogte van de parking.....	55
Fig. 26 Overzicht van de werken ter hoogte van de dienstweg	66
Fig. 27 Ontwerp van het barbecue-/balkonterras.....	71
Fig. 28 Ontwerp van de speelzone	72
Fig. 29 Ontwerp van de groenzone tussen de speelzone (rechts) en de speelgoot (links).....	75
Fig. 30 Ontwerp van de speelgoot	78
Fig. 31 Sleuf voor de nutsleidingen (rood) richting het Chinees paviljoen.	81
Fig. 32 Overzicht van de werken ter hoogte van de vijver	84
Fig. 33 Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied. De pijl geeft de vijver in de abdijtuin aan	86
Fig. 34 Ontwerp van het mijmerterras ten zuidwesten van de vijver.....	87
Fig. 35 Ontwerp van het nieuwe wandelpad net ten noorden van de vijver	90
Fig. 36 Ontwerp van de zitbanken, deze zijn weergegeven als kleine lichtbruine rechthoeken.....	91
Fig. 37 Overzicht van de werken ter hoogte van de trap naar de parking langs de Boelarestraat	93
Fig. 38 2,5D weergave van het digitaal terreinmodel van het Abdijpark en de omgeving, gezien vanuit het zuidwesten (noorden bevindt zich linksboven). Voor de weergave van de hoogteverschillen is een verticale overdrijving met factor 2 gehanteerd (bron: AGIV). De locatie van de stadsversterkingen is weergegeven in witte stippellijn. De rode stippellijn is de locatie van de kerk. 1=Abtenhuis; 2=poortgebouw	99
Fig. 39 2,5D weergave van het digitaal terreinmodel van het Abdijpark en de omgeving, gezien vanuit het noordwesten (noorden bevindt zich linksonder). Voor de weergave van de hoogteverschillen is een verticale overdrijving met factor 2 gehanteerd (bron: AGIV). De locatie van de stadsversterkingen is weergegeven in witte stippellijn. De rode stippellijn is de locatie van de kerk. 1=Abtenhuis; 2=poortgebouw	99
Fig. 40 Hypothetische en schematische NW-ZO dwarsprofiel van de topografie met de oorspronkelijke helling (groen), het gelijkvloers niveau binnen de drie gebouwen (zwart) en de huidige topografie (rood)	100
Fig. 41 Het plan Ci-devant met aanduiding van het abtenkwartier, het poortgebouw en de bewaarde delen van de kerk in rode stippellijn en de aangetroffen muren van het abdijcomplex tijdens de werkbegeleiding en het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek in volle rode lijn.....	101
Fig. 42 De aangetroffen archeologische sporen met de geregistreerde sleuven en bijhorende profielen op grondplan A.....	108
Fig. 43 De aangetroffen archeologische sporen met de geregistreerde sleuven en bijhorende profielen op grondplan B	108

Lijst van foto's:

Foto 1 Luchtfoto van het projectgebied	10
Foto 2 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de noordoostelijke gevel van het Abtenhuis, gezien vanaf het zuidoosten.....	25
Foto 3 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis, gezien vanuit het oosten.....	25

Foto 4 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuidwesten.....	26
Foto 5 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de.....	26
Foto 6 Uitbraak van de bestaande toestand langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11) en aanleg van de nutsleidingen (grondplan B, Fig. 12), gezien vanuit het zuidwesten. De zwarte stippellijn geeft de scheiding in gevelafwerking weer. Rechts van de stippellijn is het gedeelte waar het verdwenen conventsgebouw zich tegenaan bevond	27
Foto 7 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het oosten. Rechts op de foto is de het eerste gedeelte (Foto 4, Foto 5 en Foto 6) al deels heraangelegd. De zwarte stippellijn geeft de scheiding in gevelafwerking weer.	28
Foto 8 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het noordoosten. De witte stippellijnen markeren de zone van de muren. De zwarte stippellijn geeft de scheiding in gevelafwerking weer.	28
Foto 9 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het westen.....	30
Foto 10 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het westen.....	31
Foto 11 Riool WB-25 op grondplan B (Fig. 12), gezien vanuit het zuidwesten	31
Foto 12 Muur WB-1 ter hoogte van de noordoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuiden	32
Foto 13 Uitbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de hoofdingang van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuidoosten.....	32
Foto 14 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuidwesten. Rechts bovenaan op de foto ligt de zone van de muren.....	33
Foto 15 Opbraak van de bestaande toestand net ten noordoosten van het Abtenhuis, gezien vanuit het zuiden	36
Foto 16 Aanleg van het grindgazon en het wandelpad ten oosten van het Abtenhuis, zicht vanuit het zuidwesten	37
Foto 17 Aanleg van het grindgazon en het wandelpad ten oosten van het Abtenhuis met plaatselijk diepere uitgravingen voor de boordstenen, zicht vanuit het zuidwesten	37
Foto 18 Opbraak van de bestaande toestand (wandelpad) ten noorden van het Abtenhuis, gezien vanaf het noordwesten.....	38
Foto 19 Uitgraving voor nutsleidingen net ten westen van Abtenhuis en ten noorden van de dienstweg	38
Foto 20 Opbraak van de kleine vijverpartij in de groenzone ter hoogte van de voormalige abdijkerk, gezien vanuit het zuidoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien. De witte stippellijn duidt de aanwezigheid van een aantal losse veldstenen aan.....	39
Foto 21 Zuidelijke zone van de uitgebroken vijverpartij, gezien vanuit het oosten. De losse veldstenen vanop het uitgebroken niveau werden plaatselijk vrij gelegd ter evaluatie. Centraal en bovenaan op de afbeelding zijn twee vermoedelijke uitbraaksporen te zien, onderaan bevinden zich twee in situ funderingen	40
Foto 22 georeferencierte 3D-opname van de muren	40
Foto 23 (links) Theekopje in porselein met blauwe figuratieve beschildering	42
Foto 24 (centraal) Theekopje in porselein (Kapucijnengoed) met blauwe figuratieve en lineaire beschildering	42
Foto 25 (rechts) Kommetje(?) in faience met blauwe florale beschildering	42
Foto 26 Profiel A20B20	44
Foto 27 Afgraving in functie van de cortenstaal ter hoogte van het voormalige noordelijke transept van de abdijkerk, zicht vanuit het oosten. Links op de achtergrond is het poortgebouw aanwezig, rechts op de achtergrond het Abtenhuis	45
Foto 28 Afgraving in functie van de cortenstaal ter hoogte van het voormalige noordelijke transept van de abdijkerk. Op de achtergrond is het opgaand muurwerk van het zuidelijke transept te zien, zicht vanuit het noordwesten	46
Foto 29 Uitgraving en plaatsing van de cortenstaal ter hoogte van het noordelijk deel van het voormalige koor van de abdijkerk. De gele pijl toont de locatie van profiel A12C12, zicht vanuit het zuidoosten.....	46
Foto 30 Profiel A12C12.....	47
Foto 31 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen, zicht vanuit het noordwesten.....	47
Foto 32 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter visualisatie van het conventsgebouw, zicht vanuit het zuidoosten	48
Foto 33 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen, zicht vanuit het noordoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien	48
Foto 34 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen. De gele pijl geeft de locatie van profiel A14C14 aan, zicht vanuit het noordwesten	49
Foto 35 Bodemprofiel A14C14	49
Foto 36 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen, op de achtergrond is het Abtenhuis te zien. De gele pijl duidt de locatie van profiel A13C13 aan, zicht vanuit het zuidoosten	50
Foto 37 Bodemprofiel A13C13.....	50
Foto 38 De aanleg van de boordstenen langs de oostelijke zijde van het conventsgebouw	51
Foto 39 Opbraak en heraanleg van de wandelpaden ter hoogte van de abdijkerk, zicht vanuit het noorden. Links op de achtergrond zijn de muren van het zuidelijk transept te zien, rechts de visualisatie van het schip.....	52
Foto 40 Opbraak van de bestaande wandelpaden in het noordoostelijke deel, gezien vanuit het oosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis zichtbaar.....	52
Foto 41 Opbraak van de bestaande wandelpaden in het noordelijke deel, gezien vanuit zuidoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis zichtbaar.....	53

Foto 42 Opbraak van de bestaande wandelpaden in het centrale deel, gezien vanuit het zuidoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis zichtbaar.....	53
Foto 43 Aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de voormalige abdijkerk, zicht vanuit het noordoosten. Op de achtergrond is het poortgebouw zichtbaar.....	54
Foto 44 Aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de voormalige abdijkerk, op de voorgrond is het uitbraakspoor WB-90 te zien, zicht vanuit het zuidwesten. Op de achtergrond situeren zich de boordstenen die de oostelijke contouren van het conventsgebouw visualiseren. Links zijn de betonnen zit- en speelplateaus aanwezig die de kloostergang weergeven.....	54
Foto 45 Opbraak en heraanleg van de parking en de hondenloopweide, zicht vanuit het noorden.....	56
Foto 46 Opbraak en heraanleg van de parking, zicht vanuit het noordoosten.....	56
Foto 47 Opbraak en heraanleg van de parking met verdiept gedeelte langs de rand, zicht vanuit het noordwesten... ..	57
Foto 48 Opbraak en heraanleg van de parking met verdiept gedeelte langs de rand, zicht vanuit het zuidoosten. Ter hoogte van de paarse pijl situeert zich profiel A1C1. Op de achtergrond is de zuidelijke hoek van de kerk te zien	57
Foto 49 Bodemprofiel A1C1.....	58
Foto 50 Uitgraving in functie van de toegang net ten zuiden van de parking. Op de achtergrond is de Bokerstraat te zien	58
Foto 51 Opbraak van de parking ter hoogte van het poortgebouw, zicht vanuit het noorden	59
Foto 52 Opbraak van de parking ter hoogte van het poortgebouw, zicht vanuit het westen. Op de achtergrond is de zuidwestelijke kerkgevel aanwezig. De witte pijl geeft profiel A11C11 aan.....	60
Foto 53 Bodemprofiel A11C11	60
Foto 54 Opbraak van het wandelpad langs de zuidelijke kerkmuren, zicht vanuit het noordoosten	61
Foto 55 Opbraak van het wandelpad langs de zuidelijke kerkmuren, zicht vanuit het zuidwesten.....	61
Foto 56 Aanleg van het nieuwe wandelpad ter hoogte van de zuidelijke kerkmuren	62
Foto 57 Zuidelijke hoek van de voormalige abdijkerk en de locatie van profiel A3C3, zicht vanuit het zuiden	62
Foto 58 Profiel A3C3 ter hoogte van de zuidelijke hoek van de abdijkerk, zicht vanuit het zuiden.....	63
Foto 59 Heraanleg van de toegang in het poortgebouw, zicht vanuit het noordwesten. Op de achtergrond is de parking te zien.....	64
Foto 60 Uitgraving van de boomput op de parking, zicht vanuit het zuidoosten. Rechts is het poortgebouw te zien..	64
Foto 61 Uitgraving van de boomput op de parking, zicht vanuit het zuidwesten	65
Foto 62 Uitgraving van de boomput op de parking, profiel A9C9 in de oostelijke hoek van de boomput.....	65
Foto 63 Uitgraving van de boomput op de parking, profiel A10C10 in de westelijke hoek van de boomput	66
Foto 64 De aanleg van de dienstweg, zicht vanuit het zuidoosten. Rechts is het poortgebouw te zien, rechts op de achtergrond het Abtenhuis.....	67
Foto 65 Uitgraving voor de nutsleidingen naast de dienstweg, de paarse pijl duidt profiel A4C4 aan, zicht vanuit het noorden. Links is de achterzijde van het poortgebouw te zien	68
Foto 66 Bodemprofiel A4C4	68
Foto 67 Aanleg van de dienstweg die deels in ophoging gebeurde, de pijlen duiden het hoogteverschil aan, zicht vanuit het zuiden. Op de achtergrond bevindt zich het Abtenhuis.....	69
Foto 68 Aanleg van de dienstweg met de aansluiting naar de bestaande parking, zicht vanuit het zuidwesten. Op de achtergrond staat het poortgebouw.....	69
Foto 69 Heraanleg van een klein deel van de bestaande parking op de aansluiting met de dienstweg, zicht vanuit het noordoosten.....	70
Foto 70 Aanleg van het barbecue-/balkonterras, gezien vanaf het zuiden.....	71
Foto 71 Opbraak van de bestaande wandelpaden net ten zuiden van de speelzone, gezien vanaf het zuidoosten.....	72
Foto 72 Opbraak van de bestaande wandelpaden ten zuidwesten van de speelzone, gezien vanaf het zuiden	73
Foto 73 Ophoging met aarde op de locatie van de wandelpaden ter hoogte van de speelzone, gezien vanuit het zuiden	73
Foto 74 Opbraak van de wandelpaden ten noordoosten van de speelzone, gezien vanuit het noordoosten	74
Foto 75 Ophoging op de locatie van de vroegere wandelpaden ten noorden van de speelzone, gezien vanuit het oosten	74
Foto 76 Vervangen van de boordstenen net ten noordoosten van de speelzone, gezien vanuit het noordwesten	75
Foto 77 Plaatselijke ophoging bovenop de bestaande toestand, gezien vanaf noordoosten. Rechts op de achtergrond is de parkvijver te zien	76
Foto 78 Plaatselijke afgraving net ten noordoosten van de speelgoot, gezien vanaf het noordoosten. Op de achtergrond is de parkvijver te zien	76
Foto 79 Aanplanting van de wilgentunnels en aanleg van het klim- en klauterparcours, gezien vanaf het westen	77
Foto 80 Uitgraving voor de boomstammen van het klim- en klauterparcours	77
Foto 81 Uitgraving voor de boomstammen van het klim- en klauterparcours	77
Foto 82 Opvolging van de grondwerken ter hoogte van de speelgoot, gezien vanaf het westen.....	78
Foto 83 Zicht op de uitgraving van de speelgoot vanuit het westen	79
Foto 84 De puinlaag onder de teelaarde ter hoogte van de speelgoot is goed zichtbaar.....	79
Foto 85 Uitgraving van de speelgoot, gezien vanaf het noorden	80
Foto 86 Pompput ter hoogte van de vijver, gezien vanuit het westen	80
Foto 87 Sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen, gezien vanuit het zuidwesten	82
Foto 88 Sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen, gezien vanuit het zuidwesten. Puinlaag WB-31 is duidelijk zichtbaar. Rechts bevindt zich de speelgoot.....	82
Foto 89 Bodemprofiel A3C3 in de sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen. Dezelfde puinlaag (WB-31) als ter hoogte van de speelgoot is duidelijk zichtbaar.....	83

Foto 90 Sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen, gezien vanuit het westen. De natuurlijke bodem is plaatselijk aangesneden.....	83
Foto 91 Het ruimen van de vijver, zicht vanuit het zuiden.....	84
Foto 92 Het ruimen van de vijver, zicht vanuit het noorden. De rode stippellijn duidt de houten, rechthoekige beschoeiing aan, de rode pijl een andere houten fundering/beschoeiing centraal in de vijver.....	85
Foto 93 Houten rechthoekige beschoeiing, zicht vanuit het noordwesten.....	85
Foto 94 Houten beschoeiing/fundering centraal in de huidige vijver.....	86
Foto 95 Uitgraving in functie van de verzakte vijvermuur, zicht vanuit het zuidwesten. Ook de aanpalende rijweg, links op de fot werd vernieuwd.....	87
Foto 96 Opbraak ter hoogte van het mijmerterras aan de zuidkant van de vijver, zicht vanuit het noorden.....	88
Foto 97 Ophoging ter hoogte van het mijmerterras aan de zuidkant van de vijver, gezien vanuit het noordoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien.....	88
Foto 98 Aanleg van het mijmerterras ten zuidwesten van de vijver, gezien vanuit het noorden.....	89
Foto 99 Uitgraving voor de nutsleidingen net ten zuiden van de vijver, zicht vanuit het zuiden. Op de achtergrond is de vijver te zien.....	89
Foto 100 Aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de vijver.....	90
Foto 101 Aanleg van de zitbanken net ten oosten van de vijver, gezien vanuit het zuidwesten. Rechts op de achtergrond is het Chinees paviljoen te zien.....	91
Foto 102 Heraanleg van het wandelpad ten oosten van de vijver, zicht vanuit het zuidwesten.....	92
Foto 103 Heraanleg van een van de wandelpaden in de parkzone, zicht vanuit het westen.....	92
Foto 104 Uitbraak en vervanging van de boordstenen ten zuiden van de grote vijver, gezien vanuit het zuidwesten..	93
Foto 105 Bovenste gedeelte van de uitgraving van de trap, zicht vanuit het noordoosten. Links is het niveau van het Abdijpark met het onder andere het koetshuis, rechts op de achtergrond ligt de parking richting de Boelarestraat....	94
Foto 106 Bovenste gedeelte van de uitgraving van de trap, zicht vanuit het noordwesten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien.....	94
Foto 107 Onderste gedeelte van de uitgraving van de trap, zicht vanuit het noordwesten vanop de parking richting de Boelarestraat. Op de achtergrond is het niveau Abdijpark en het Abtenhuis te zien.....	95
Foto 108 Onderste gedeelte van de uitgraving en aanleg van de trap, de uitgraving gebeurde in een recent opgevoerde berm, zicht vanuit het noordwesten.....	95

1 DANKWOORD

We willen de stadsdiensten van Geraardsbergen, de firma Wannijn en het studiebureau Fris in het landschap bedanken voor de vlotte samenwerking.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode: 2020A177 EN 2020J279

Sitecode: 18-GER-AP

Wettelijk depotnummer: D/2022/12.857/7

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Geraardsbergen, Abdijpark (Fig. 1, Foto 1)

Bounding box:

punt 1: $x=115734.73$ / $y=162718.88$

punt 2: $x=116078.43$ / $y=162967.34$

Kadastrale gegevens:

Geraardsbergen, afdeling 1, sectie B, perceel 684, 686B, 686D, 708G, 709D, 709E, 710C, 711G, 712A, 713, 714/2C, 715/2D, 715D en 715E (Fig. 2)

Topografische kaart: Fig. 1, Fig. 3

Betrokken actoren en specialisten:

- Erkend archeoloog: Ruben Pede
- Tekst: Ruben Pede
- Kaartmateriaal: Silke De Smet

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing

Begin- en einddatum: 17/12/2019-07/06/2021

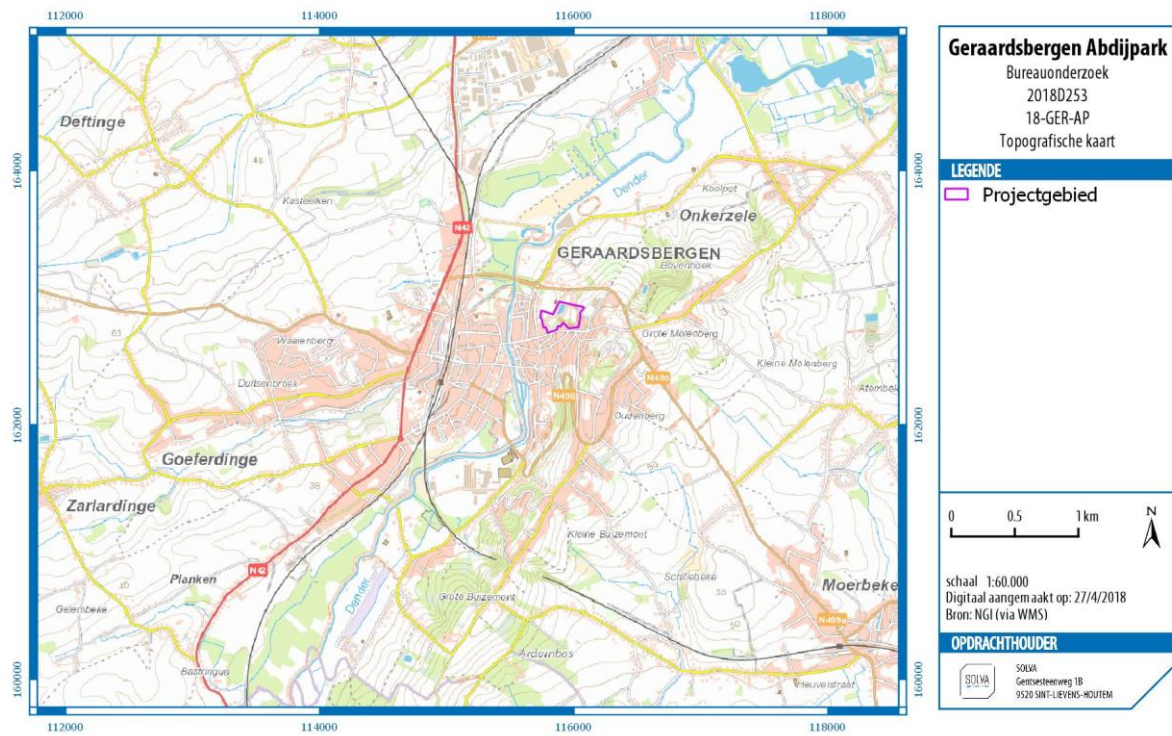

Fig. 1 Projectgebied op de topografische kaart

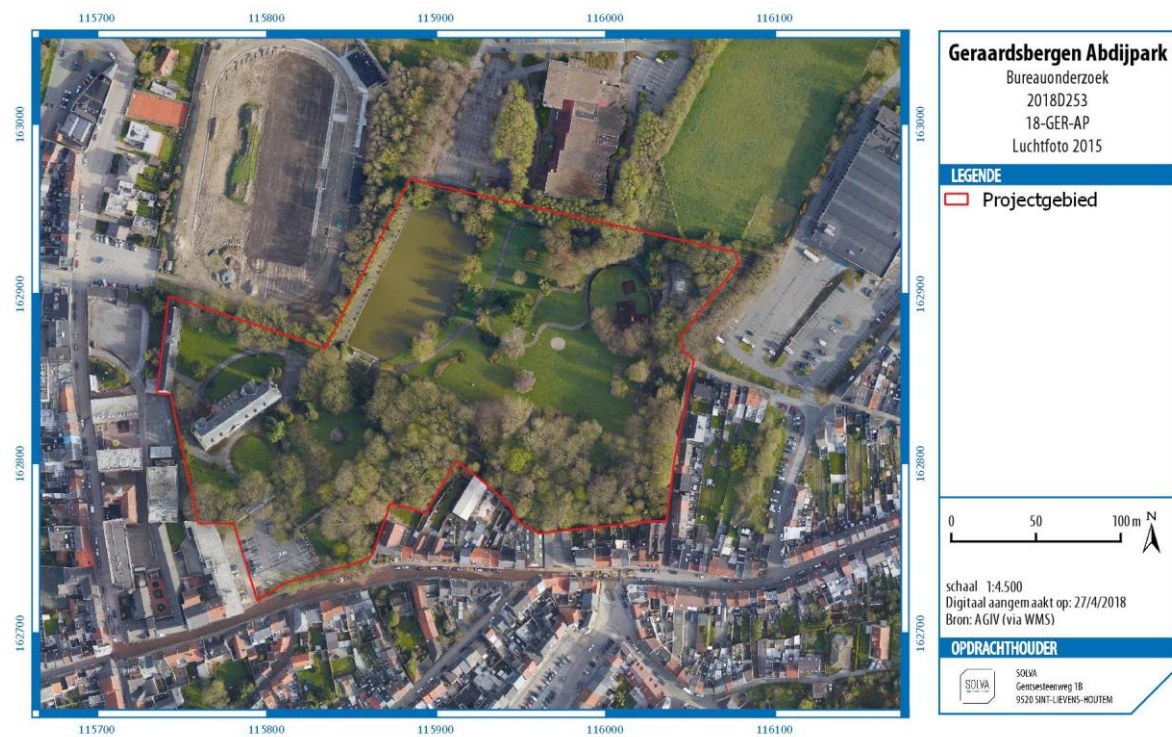

Foto 1 Luchtfoto van het projectgebied

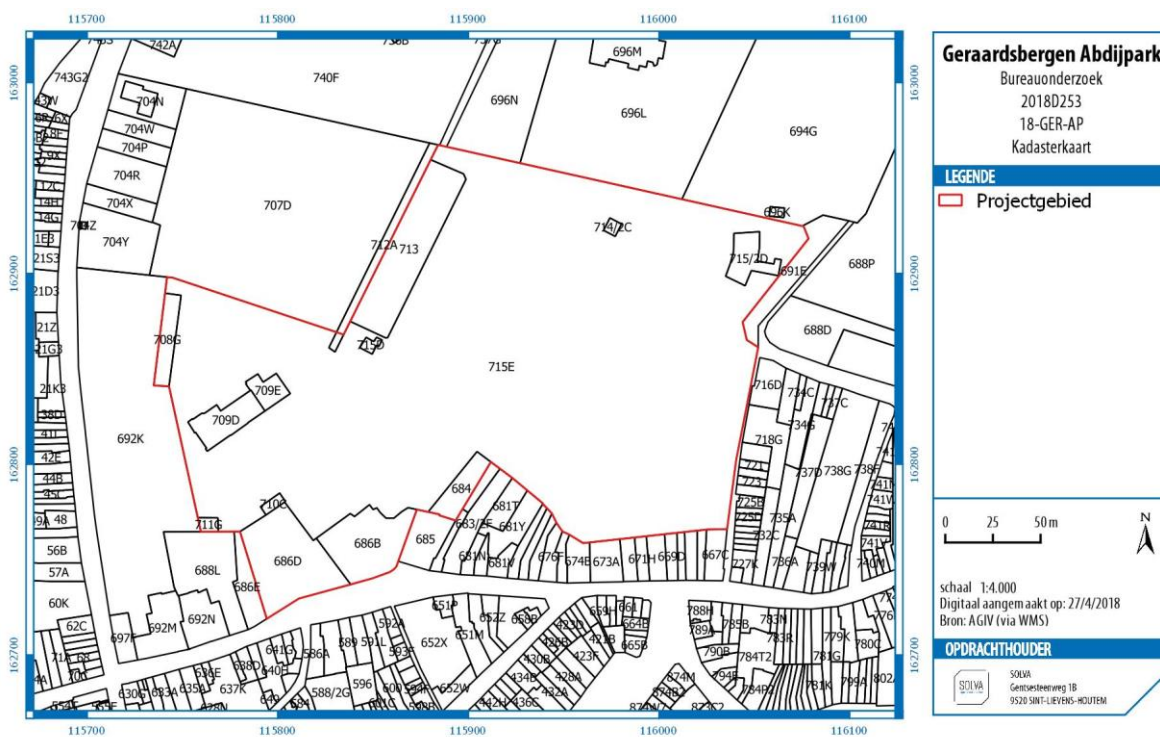

Fig. 2 Projectgebied op de kadasterkaart

Fig. 3 Projectgebied op de topografische kaart (detail)

2.1.2 SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN

De stad Geraardsbergen wenst een aantal werken uit te voeren in kader van de heraanleg van het Abdijpark op de voormalige site van de Sint-Adriaansabdij. De zone bevindt zich gedeeltelijk binnen de archeologische zone 'Historische stadskern Geraardsbergen' en binnen een beschermd stadsgezicht. Bovendien bedraagt de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300m² en de ingreep in de bodem meer dan 100m².

De historische, cartografische en archeologische bronnen, evenals de huidige zichtbare restanten, hebben duidelijk gemaakt dat het projectgebied een uitzonderlijke historisch-archeologische waarde heeft, niet enkel voor de geschiedenis van Geraardsbergen, maar ook voor de (vroeg) ontwikkeling van steden in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen. Het projectgebied speelt sinds de eerste stadsontwikkeling een belangrijke rol als religieus trefpunt, al is de exacte locatie van de Sint-Lucaskerk niet bekend. Volgens sommige historische studies ligt het oudste centrum van de stad ter hoogte van het plein voor deze kerk. Vanaf de volle en late middeleeuwen ontwikkelt de abdijsite zich, door toevoeging van nieuwe gebouwen: een nieuwe kerk in de 14de eeuw, het prelaatskwartier in de 16de eeuw, nieuwe collegegebouwen en stalgebouwen in de 17de eeuw, al dan niet met bijkomende verbouwingen/verwoestingen. Nadat het merendeel van de gebouwen werd afgebroken aan het einde van de 18de eeuw, volgen in de 19de en 20ste eeuw nog aanpassingen aan de overgebleven gebouwen (hydrotherapeutisch instituut) en aan de tuin (aanleg in Engelse stijl, bouw van paviljoen, inrichting als toeristisch centrum).

Ondanks de soms gedetailleerde historische en cartografische bronnen, is het archeologisch potentieel van de site sterk onbenut gebleven. Enkel kleinere opgravingen, die vaak onvoldoende gedocumenteerd werden, hebben een tipje van de sluier gelicht en reeds interessante resultaten opgeleverd (o.a. begravingen en klokkenovens). Het bureauonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het verwachtingspatroon voor archeologie zich situeert vanaf de volle middeleeuwen tot de moderne/modernste tijden.

Er werden reeds een aantal archeologische grondboringen en proefputten uitgevoerd in het kader van deze werken. Deze wezen op de variabele bewaringsgraad van de archeologische sporen. De twee proefsleuven brachten verschillende resten van de Sint-Adriaansabdij aan het licht. Het gaat voornamelijk om (delen van) funderingen en uitbraaksporen van de (abdij/Sint-Lucas)kerk ter hoogte van (het noordelijk deel van) het schip en het noordelijk transept. Deze sporen corresponderen met de structuren die bovengronds bewaard zijn en bovendien ook met het 18de-eeuwse iconografisch bronnenmateriaal.

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

De vergunningsplichtige werken in het Abdijpark werden opgesplitst in twee fases en evenveel omgevingsvergunningen. Voor elke fase werd een afzonderlijke archeologienota opgemaakt bestaande uit een bureauonderzoek (2019B1 en 2020A407) waarbij in het programma van maatregelen telkens een werfbegeleiding (2020A177 en 2020J279) was voorzien. Aangezien de werken plaats grepen binnen het Abdijpark en dus dezelfde historische site en deze opsplitsing in fases een puur administratief gegeven was, is ervoor gekozen om de resultaten van beide fases van werfbegeleiding te bundelen in dit eindverslag.

Het doel van de werfbegeleiding is controle uit te voeren op het moment dat de werken door de aannemer uitgevoerd worden, en waar nodig de archeologische sporen waar te nemen en te registreren. Werfbegeleiding kan enkel gebruikt worden voor summiere archeologische vaststellingen als de verwachting op archeologische sporen klein is of er enkel gefragmenteerde/sterk verstoorde sporen kunnen worden aangetroffen.

Volgende (niet-limitatieve) onderzoeksvragen worden behandeld voor de werfbegeleiding:

- Worden de werken uitgevoerd zodat behoud in situ gegarandeerd is?
- Manifesteren er zich archeologische sporen binnen de uitgraving?
- Zo ja, welke?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Niet van toepassing.

2.1.3.3 BESCHRIJVING GEPLANDE WERKEN

De stad Geraardsbergen wenst een aantal werken uit te voeren in kader van de heraanleg van het Abdijpark op de voormalige site van de Sint-Adriaansabdij.

Voor een uitgebreide beschrijving van de werken, zie:

- Fase 1: archeologienota 2019B1, hoofdstuk 2.1.2
- Fase 2: archeologienota 2020A407, hoofdstuk 2.1.2

Fig. 4 Ontwerpplan fase 1

Fig. 5 Ontwerpplan fase 2

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIKEN

Uit het vooronderzoek is gebleken dat er een geringe kans is op het aansnijden van archeologisch relevante structuren binnen het gabarit van de werken. Het is echter wel relevant om toe te zien op de uitvoering der werken zodat dit volgens het geplande stramien verloopt. Mochten er evenwel toch sporen aan het licht komen, is het zinvol deze te registreren. Een werfbegeleiding is daartoe de aangewezen methode.

Het doel van de werfbegeleiding is controle uit te voeren op het moment dat de werken door de aannemer uitgevoerd worden, en waar nodig de archeologische sporen waar te nemen en te registreren. Werfbegeleiding kan enkel gebruikt worden voor summiere archeologische vaststellingen als de verwachting op archeologische sporen klein is of er enkel gefragmenteerde/sterk verstoorde sporen kunnen worden aangetroffen.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven werken dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het onderzoeksdoel is succesvol beëindigd, indien er op alle vooropgestelde onderzoeksvragen gefundeerd kan worden geantwoord.

Het veldwerk wordt uitgevoerd door de veldwerkleider, tevens assistent-aardkundige, bijgestaan door minstens een assistent-archeoloog.

De sporen zijn na het afgraven onmiddellijk manueel opgeschoond, gefotografeerd met een fotobordje projectcode 18-GER-AP / 2020A177 en 2020J279), beschreven in de SOLVA-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een Total Station. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer).

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten, ...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage. De Dienst Archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Dit valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor. Op een tweede niveau in de databank staan de spoorcombinaties. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling. Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerd onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren. Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan, ...

2.1.4.2 BESCHRIJVING VAN DE ORGANISATIE VAN DE OPGRAVING

Gelet op het diverse karakter van de werken werd bij de wekelijkse werfvergadering met de aannemer en bouwheer afgestemd. De relevante werken (met bodemingreep) gebeurden steeds onder archeologische begeleiding.

2.1.4.3 BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL

De afgraving gebeurde met een minigraver met een platte bak. De foto's zijn genomen met een Pentax K50. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze werden vervolgens onmiddellijk voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een GPS-toestel (Trimble R6 GNSS). De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een Filemaker 15 go app.

2.1.4.4 BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE

Niet van toepassing.

2.1.4.5 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Tijdens het terreinwerk is geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te bekomen, is alles verzameld, voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

Een bespreking van de vondsten gebeurt onder hoofdstuk 2.3.3. Een uitgebreid overzicht van alle vondsten en staalnames bevindt zich in bijlage.

2.1.4.6 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME

Gezien de specifieke context van de site (werfbegeleiding) lag bij de staalname de nadruk op stalen in functie van natuurwetenschappelijke dateringstechnieken.

2.1.4.7 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE INBRENG VAN SPECIALISTEN

Niet van toepassing.

2.1.4.8 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING DOOR PERSONEN DIE BUITEN HET PROJECT STONDEN

Niet van toepassing.

Materiaal	Aantal	Eenheid	Vondst/staalnr	Doos	Spoorcombinatienr	Interpretatie	Datering
Staalname / Bouwmateriaal	2	zakken	9	D1964	WB-4	Muur	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	10	D1964	WB-6	Muur	-
Staalname / Houtskool	1	zakken	11	D1960	WB-9	InstEEK	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	12	D1964	WB-22	Muur	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	13	D1964	WB-23	Muur	-
Natuursteen / Constructie onbewerkt	2	stuks	14	B1772	WB-43	Uitbraakspoor	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	15	D1964	WB-48	Muur	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	16	D1964	WB-48	Muur	-
Natuursteen / Constructie onbewerkt	2	stuks	17	B1772	WB-48	Muur	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	18	D1964	WB-49	Muur	-
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	3	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Porselein / theekop	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Porselein / theekop	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / bord	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	1	stuks	19	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Natuursteen / Constructie onbewerkt	2	stuks	20	B1772	WB-52	Uitbraakspoor	-
Staalname / Bouwmateriaal	1	zakken	21	D1964	WB-56	Muur	-
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks	22	B1772	WB-63	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom	3	stuks	23	B1772	WB-66	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuks	23	B1772	WB-66	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	3	stuks	23	B1772	WB-66	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / kamerpot	1	stuks	23	B1772	WB-66	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuks	23	B1772	WB-66	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD
Natuursteen / Constructie onbewerkt	2	stuks	24	B1772	WB-67	Muur	-
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / niet gedetermineerd	1	stuks	25	B1772	WB-41	Laag-ophoging	1581 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	1	stuks	26	B1772	WB-78	Laag-ophoging	1751 AD - 1850 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / kan/kruik	1	stuks	26	B1772	WB-78	Laag-ophoging	1751 AD - 1850 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Majolica / niet gedetermineerd	2	stuks	26	B1772	WB-78	Laag-ophoging	1751 AD - 1850 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuks	27	B1772	WB-86	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1900 AD
Bot / Dierlijk bot	1	stuks	28	B1772	WB-88	Laag-ongedefinieerd	-
Bot / Menselijk bot	12	stuks	28	B1772	WB-88	Laag-ongedefinieerd	-
Glas / Fles	1	stuks	29	B1772	WB-51	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD
Bouwmateriaal / Muurtegel	1	stuks	30	B1772	WB-66	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD

Tabel 1 Overzicht van alle vondsten en staalnames die tijdens de werfbegeleiding gebeurden

2.2 ASSESSMENTRAPPORT

Gelet op de specifieke omstandigheden van dit project en de gehanteerde onderzoeksmethode (werfbegeleiding) is het archeologisch ensemble vrij beperkt. Dit is voornamelijk vanwege de verspreide werken, vaak met een beperkte bodemimpact. De focus van de werfbegeleiding lag voornamelijk op het toezien op de correcte uitvoering van de werken. Desalniettemin zijn verschillende registraties gebeurd van archeologische resten die te linken zijn aan de Sint-Adriaansabdij.

Het projectgebied valt uiteen in twee delen, van elkaar gescheiden door het tracé van de middeleeuwse stadsmuur (Fig. 6 en Fig. 7). Deze vormde tot de 17de eeuw de grens van het abdiydomein en bij uitbreiding de stad. De werken en de bijhorende registraties ten noordoosten van de stadsmuur leverden over het algemeen relatief weinig relevante archeologische sporen op. Ten zuidwesten van de stadsmuur, en dus binnen het middeleeuwse areaal van de abdij, werden bij de werken oppervlakkig en op verspreide locaties aan de abdij te linken sporen aangesneden. Het gaat vooral om enkele muren van de abdijgebouwen en verschillende lagen die waarschijnlijk te maken hebben met de sloop van de abdijgebouwen en de aanleg van het park. Het kennispotentieel ligt dus voornamelijk in de zone binnen de middeleeuwse stadsmuur.

Gelet op de beperkte en verspreide bodemingrepen en de bijhorende archeologische registraties, lenen de archeologische gegevens zich niet tot verregaande interpretaties en conclusies. Ze lichten slechts een tipje van de sluier op omtrent de abdij. De aangetroffen sporen en vondsten komen in aanmerking om een eerste beeld te schetsen van het abdijcomplex met betrekking tot de bewaring en de locatie van de verschillende abdijgebouwen. Ze vormen bovendien een beperkte aanvulling op het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek (2020A178).

2.3 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

2.3.1 BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Een uitgebreide beschrijving van het landschappelijk, historisch en archeologisch kader van de site kwam reeds aan bod in de eerder uitgevoerde onderzoeken:

- bureauonderzoek archeologienota 2019B1: De Smet S., Pede R. & Cherretté B. 2019: Geraardsbergen Abdijpark. Archeologienota - 2019B1, SOLVA Archeologierapport 152.

- bureauonderzoek archeologienota 2020A407: De Smet S., Pede R. & Cherretté B. 2019: Geraardsbergen Abdijpark fase 3. Archeologienota - 2020A407, SOLVA Archeologierapport 189.

- eindverslag proefsleuvenonderzoek 2020A178: Pede R. 2020. Geraardsbergen Abdijpark. Eindverslag proefsleuvenonderzoek – 2020A178, SOLVA Archeologierapport 190.

2.3.2 BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

Gelet op de beperkte bodemingrepen en de bijhorende archeologische registraties is slechts een beperkte registratie van de aardkundige opbouw gebeurd. Gezien de directe relatie ervan met de archeologische sporen en spoorcombinaties wordt dit in hoofdstuk 2.3.3 besproken.

2.3.3 BESCHRIJVING, DATERING EN ANALYSE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND, SPOORCOMBINATIES, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN EN CULTURELE VONDSTEN

De vergunningsplichtige werken in het Abdijpark werden opgesplitst in twee fases en evenveel omgevingsvergunningen. Voor elke fase werd een afzonderlijke archeologienota opgemaakt bestaande uit een bureauonderzoek (2019B1 en 2020A407) waarbij telkens een verdere werfbegeleiding (2020A177 en 2020J279) was voorzien. Aangezien de werken plaats grepen binnen het Abdijpark en dus dezelfde historische site en deze opsplitsing in fases een puur administratief gegeven was, is ervoor gekozen om de resultaten van beide fases van werfbegeleiding te bundelen in dit eindverslag. In onderstaande beschrijving is geen onderscheid gemaakt tussen fase 1 en 2 vanwege inhoudelijk irrelevant. Gezien de verspreide en versnipperde archeologische waarnemingen is ervoor geopteerd om de gegevens te bundelen in twee 'zones' van elkaar gescheiden door de middeleeuwse stadsmuur. Het waarschijnlijke traject van deze muur is telkens weergegeven op Fig. 6 en Fig. 7.

De resultaten van de werken zullen hieronder per zone besproken worden. Elke zone is vernoemd naar de verschillende elementen van het ontwerpplan en is telkens geïllustreerd met een uitsnede uit Fig. 6 of Fig. 7 ter lokalisatie. Gezien de aard van de werken en de vaak beperkte bodemingreep – waar soms weinig of geen archeologische sporen aanwezig waren – zullen de zones voornamelijk via foto's en bijhorende tekstuele beschrijving besproken worden.

Voor een goed begrip van de indeling van het abdijcomplex en een duidelijke lezing van de volgende hoofdstukken zorgt Fig. 8 en Fig. 9. In Fig. 8 is het laat 18de-eeuwse plan Ci-devant gegeorefereerd waarop vervolgens het projectgebied is geprojecteerd. De bewaarde delen van de kerk, het poortgebouw en het abtenkwartier (huidige Abtenhuis) zijn weergegeven. De blauwe stippellijn toont de ligging van de stadsversterkingen. Zoals te zien is op deze kaart ligt het oorspronkelijke middeleeuwse abdijcomplex binnen de stadsmuren. In de 17de eeuw kreeg de abdij de toestemming om het abdiydomein uit te breiden 'voorbij' de oorspronkelijke stadsmuur in voornamelijk noordelijke en oostelijke richting. De noordoostelijke hoek van het projectgebied valt hiermee samen. Het geheel werd afgebakend door een bakstenen muur die tot vandaag deels bewaard is. Zoals te zien is op het plan Ci-devant besloeg het abdiydomein ook het gebied tot tegen de Boelarestraat, met name een deel van het huidige Adriaansstadion en de huizen langs de Boelarestraat. Dit gedeelte behoort echter niet tot het projectgebied. In het begin van de 19de eeuw werden grote delen van het complex ontmanteld en gesloopt.

Voor de functionele indeling van de gebouwenbestand van de abdij betreft, maken we gebruik van de schematische weergave van G. Van Bockstaele, gebaseerd op het plan Ci-devant die het abdijcomplex toont op het einde van de 18de eeuw (Fig. 9). Zonder de verschillende gebouwen in detail te bespreken, stippen we hier de belangrijkste elementen van het complex aan, die voor dit onderzoek van belang zijn. In

het zuidoosten ligt de kerk (Fig. 9: 2-3), op de westelijke hoek sluit het poortgebouw (Fig. 9: 1) aan. Ten zuiden van de kerk en het poortgebouw situeert zich het kerkhof (Fig. 9: 5). Ten noordwesten van de kerk bevindt zich het conventsgebouw (Fig. 9: 9, 10, 11, 12, 29, 30). Het abtenkwartier (Fig. 9: 8) zien we ten noordwesten van het conventsgebouw. Langs de noordelijke zijde van het abtenkwartier zijn nog verschillende gebouwen aanwezig, voornamelijk stal- en schoolgebouwen. Deze zijn echter minder relevant voor dit onderzoek.

In het gehele onderstaand overzicht (plannen, foto's en tekst) van de aangetroffen archeologische resten is gebruik gemaakt van de spoorcombinatie nummers. Deze spoorcombinaties bundelen verschillende sporen die een geheel vormen. Een aantal spoorcombinaties zijn op hun beurt aan elkaar gekoppeld en vormen een structuur. Er zijn drie structuren te onderscheiden, met name PS1-4 (kerk), WB-1 (abtenkwartier=Abtenhuis), WB-2 (conventsgebouw) en WB-25 (riool ter hoogte van het abtenkwartier en het conventsgebouw). Voor een exhaustief overzicht van de sporen, spoorcombinaties en structuren verwijzen we naar de lijsten in de bijlage.

Fig. 7 Ontwerpplan van de werken fase 2, het traject van de stadsmuur is weergegeven in paarse stippelijijn

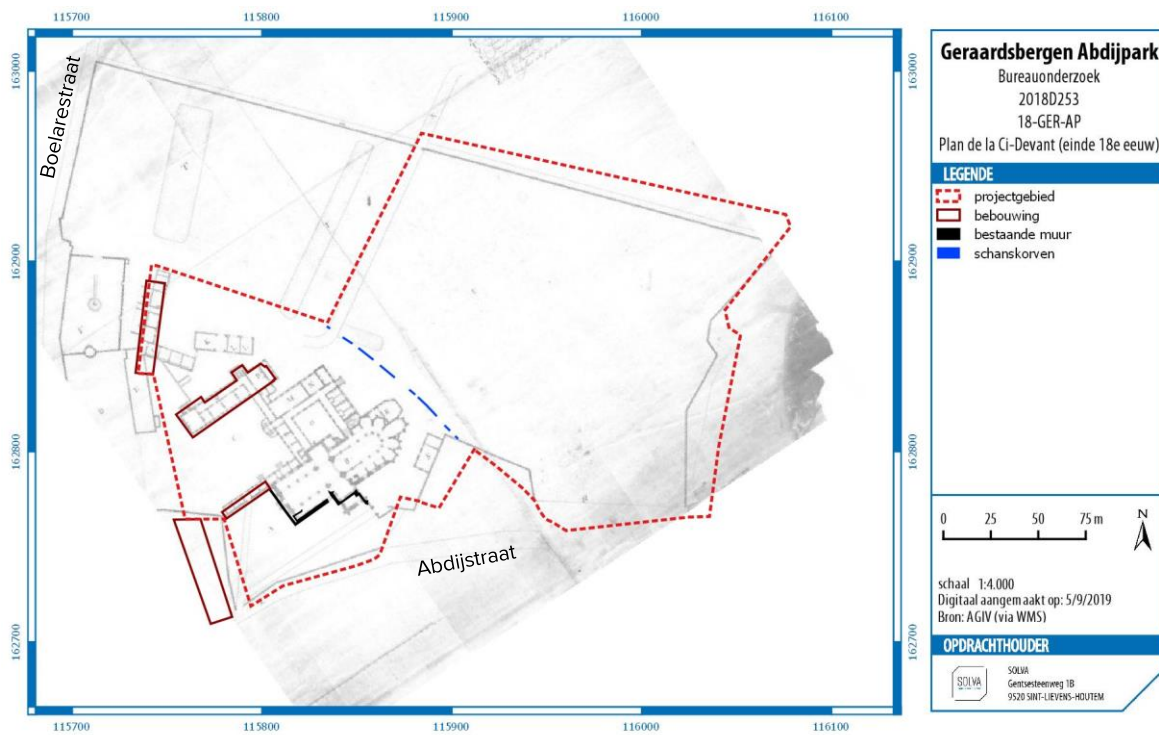

Fig. 8 Projectgebied geprojecteerd op het plan Ci-devant met aanduiding van de bewaarde (delen van) gebouwen van het abdijcomplex

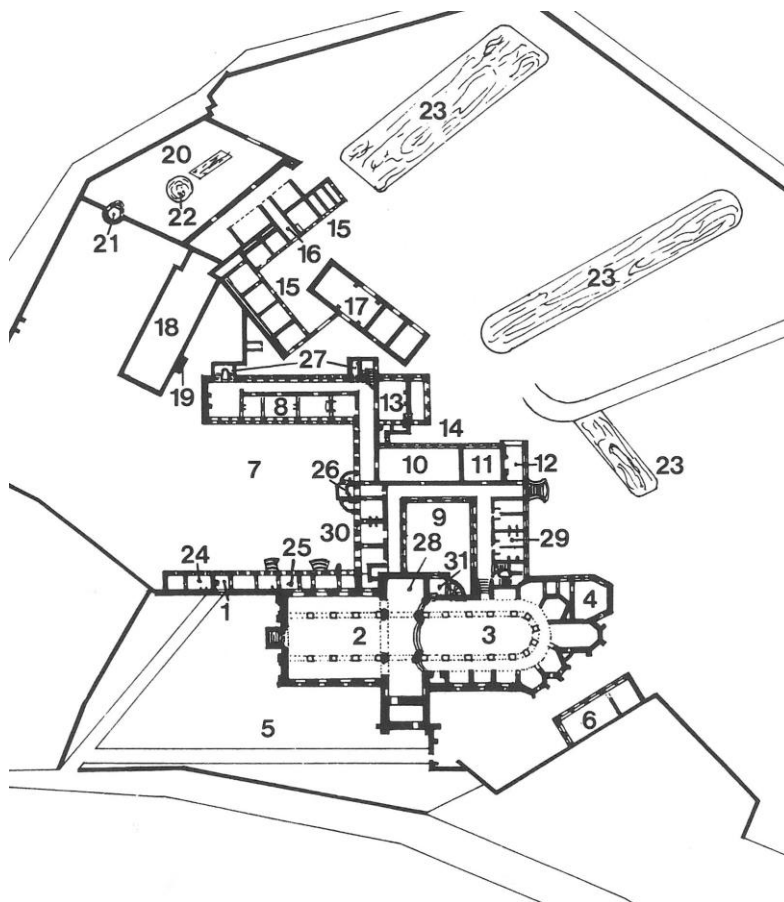

Fig. 9 Overzicht van de abdijgebouwen in de late 18de eeuw (Van Bockstaele 1981, 68)

2.3.3.1 ZONE BINNEN DE STADSMUUR

2.3.3.1.1 ROND HET ABTENHUIS

Fig. 10 Zone rond het Abtenhuis

Langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis:

Rondom het Abtenhuis zijn verschillende delen van de bestaande verharding uitgebroken en vervangen. Ook gebeurden er enkele uitgravingen in functie van nutsleidingen. Voornamelijk ten zuidoosten van het Abtenhuis kwamen enkele muren tevoorschijn die toe te wijzen zijn aan het conventsgebouw van de voormalige abdij. Het gaat om de verdwenen vleugel tussen de kerk en het Abtenhuis (het vroegere abtenkwartier). Het conventsgebouw was verbonden met het abtenkwartier. Dit is duidelijk te merken op de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis. Ter hoogte van de toegang op deze locatie zit een duidelijk verschil in afwerking van de gevel (Foto 6, Foto 7 en Foto 8).

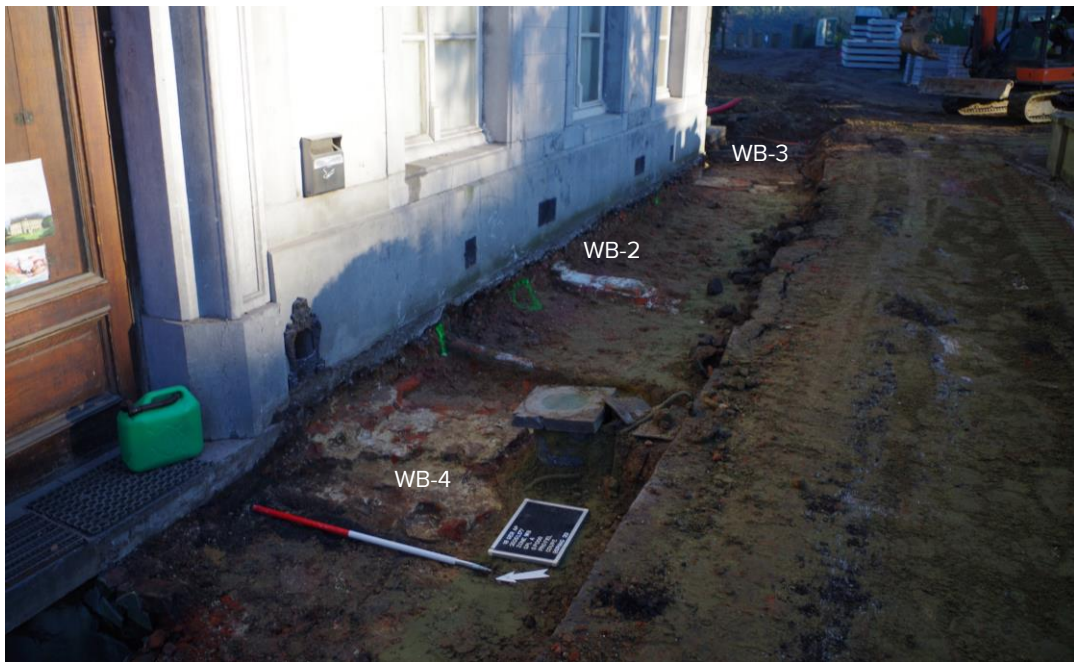
De uitbraak van de bestaande verharding gebeurde in verschillende fases. In eerste instantie werd een kleine strook langs de noordoostelijke en zuidoostelijke gevel verwijderd (Foto 2 en Foto 3).

Foto 2 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de noordoostelijke gevel van het Abtenhuis, gezien vanaf het zuidoosten

Foto 3 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis, gezien vanuit het oosten

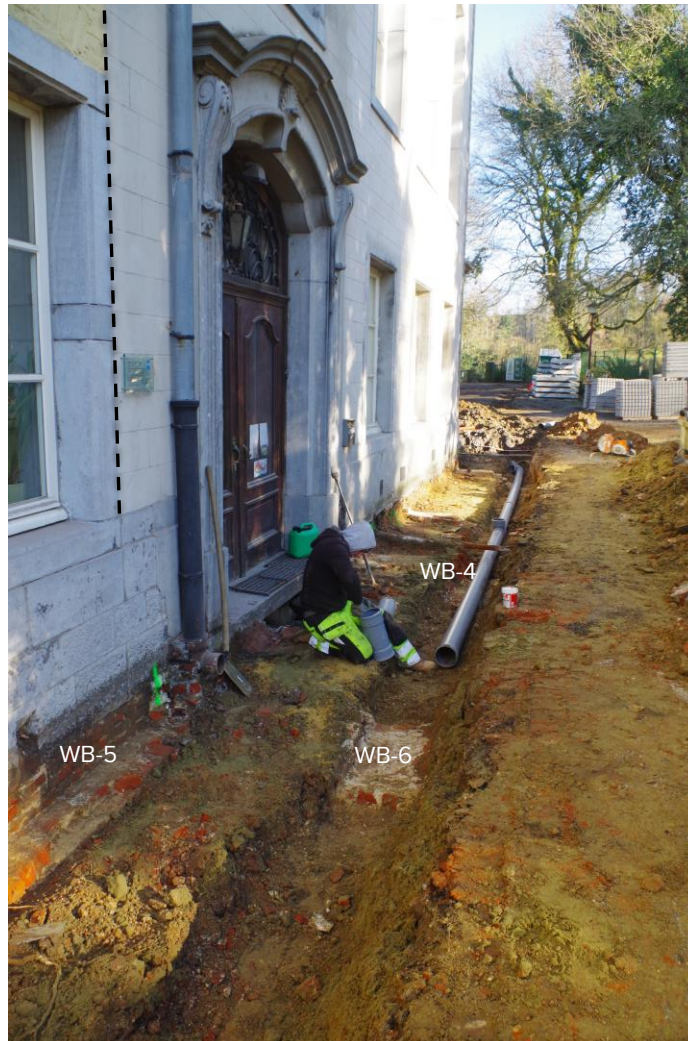

Foto 4 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuidwesten

Er zijn enkele muren (NW-ZO oriëntatie) zichtbaar, voornamelijk in baksteen en (deels) veldsteen, haaks op de gevel van het Abtenhuis (Foto 4). Er bevinden zich op dit niveau verschillende verstoringen. De lagen tussen de muren zijn voornamelijk puinpakketten en restanten van de fundering van de bestaande verharding. Bij het uitgraven van de nutsleidingen kwamen ook diepere delen van dezelfde muren tevoorschijn (Foto 5 en Foto 6).

Foto 5 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11) en aanleg van de nutsleidingen (grondplan B, Fig. 12), gezien vanuit het oosten

Foto 6 Uitbraak van de bestaande toestand langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11) en aanleg van de nutsleidingen (grondplan B, Fig. 12), gezien vanuit het zuidwesten. De zwarte stippellijn geeft de scheiding in gevelafwerking weer. Rechts van de stippellijn is het gedeelte waar het verdwenen conventsgebouw zich tegenaan bevond

Bij het uitgraven van de nutsleidingen kwamen ook diepere (delen van de) muren tevoorschijn. Plaatselijk was in dit dieper gedeelte vermoedelijk ongestoorde bodem te herkennen. Langs de gevel van het Abtenhuis is het funderingsverstek zichtbaar.

In tweede instantie is het volledige pad ten zuidoosten van het Abtenhuis uitgebroken (Foto 7). De muren die reeds in het eerste deel zijn vastgesteld, zijn ook hier aanwezig. Bovendien komen er ook nieuwe structuren tevoorschijn. Een groot deel van de lagen op dit niveau bestaat echter uit recente pakketten en verstoringen.

Verschillende muren uit het eerste gedeelte lopen door, ze staan haaks op de gevel van het Abtenhuis. Tussen deze muren komen ook andere muren (NO-ZW oriëntatie) aan het licht, parallel met de gevel van het Abtenhuis. Enkele staan in verband met de haakse muren. Alle muren situeren zich enkel ter hoogte van het noordoostelijke deel van het Abtenhuis (tussen witte stippellijnen, Foto 8).

Plaatselijk zijn de muren verstoord door nutsleidingen en andere verstoringen. Behalve enkele zeldzame 'vlekken' ongestoorde bodem bestaat een groot deel van de lagen op dit niveau uit puinpakketten en verstoringen. De opbraak van de bestaande toestand brengt dus de bovenzijde van de muren tevoorschijn, tussen de muren ligt het archeologisch niveau echter dieper.

Foto 7 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het oosten. Rechts op de foto is de het eerste gedeelte (Foto 4, Foto 5 en Foto 6) al deels heraangelegd. De zwarte stippellijn geeft de scheiding in gevelafwerking weer.

Foto 8 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het noordoosten. De witte stippellijnen markeren de zone van de muren. De zwarte stippellijn geeft de scheiding in gevelafwerking weer.

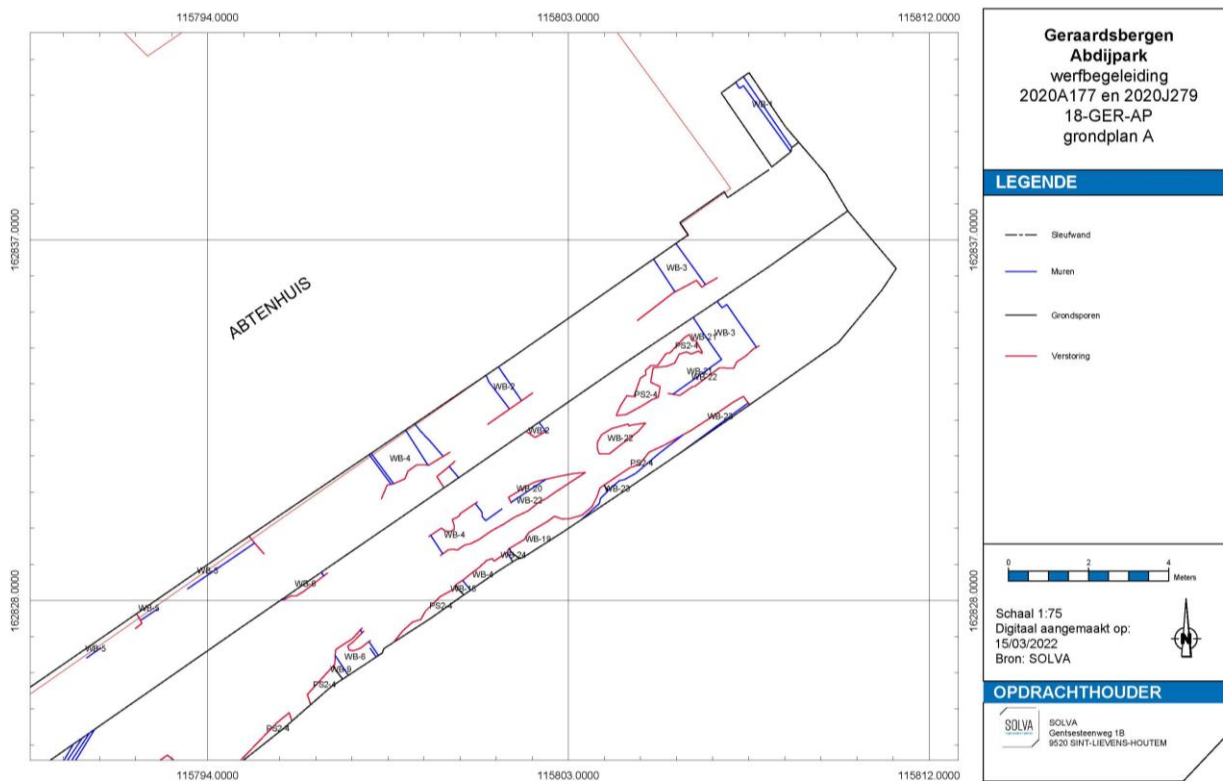

Fig. 11 Grondplan A na de opbraak van de bestaande toestand langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis

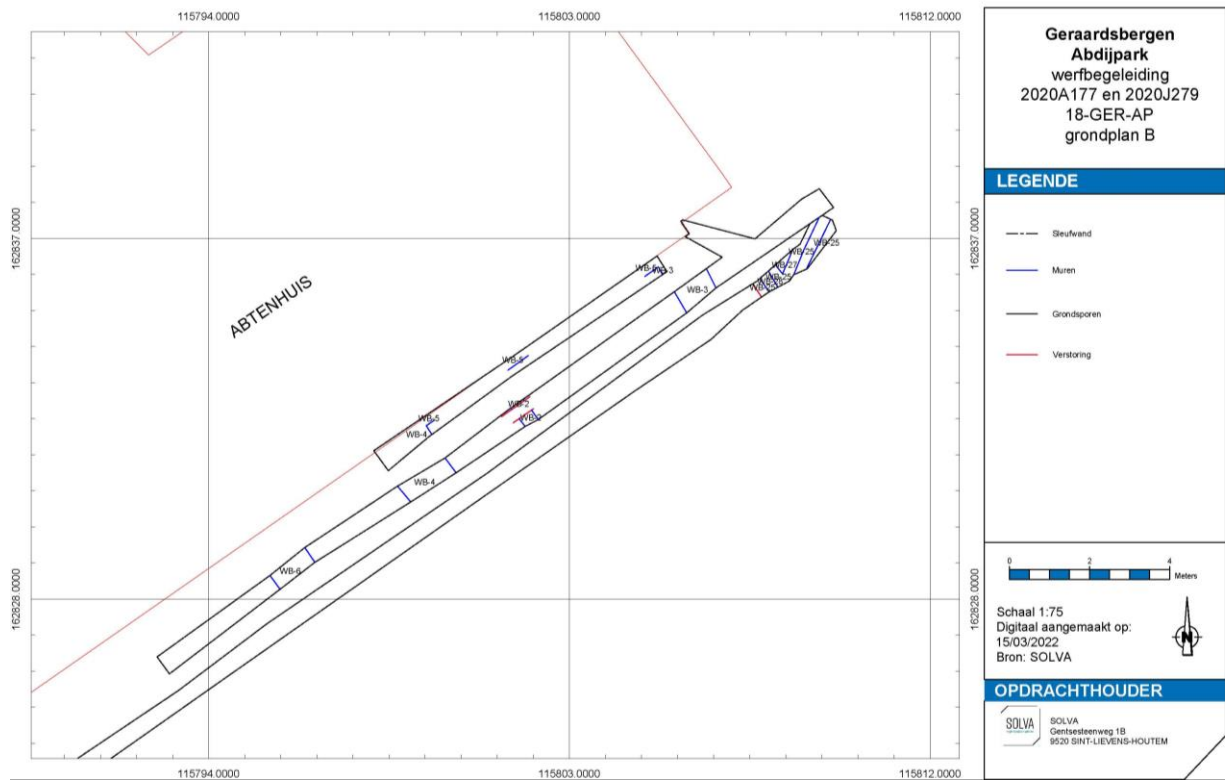

Fig. 12 Grondplan B na het uitgraven van enkele nutsleidingen langs de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis

Baksteenformaten:

WB-1: 22x11x5cm

WB-7: ?x10,5x5,5cm

WB-2: 24,5x11x5x5,5cm

WB-8: 22,5-23x10,5-11x?cm

WB-3: 22,5-23x10,5-11x5-5,5cm

WB-22: 22,5-23x10,5x5,5cm

WB-4: 22,5-23x10,5-11x5-5,5cm

WB-23: 22,5-23x10,5-11x5,5cm

WB-5: 22,5-23x10,5-11x5-5,5cm

WB-25: 23-24x11-11,5x5,5-6cm)

WB-6: ?x10,5x5,5-6cm

WB-5 vormt een bakstenen funderingsverstek van het Abtenhuis (Foto 6). Plaatselijk zijn ook enkele veldstenen en Doornikse kalkstenen in de muur gebruikt. WB2, WB-3, WB-4 en WB-6 zijn voornamelijk bakstenen muren die zich haaks op het Abtenhuis bevinden. Opnieuw is plaatselijk het gebruik van veldstenen en ook ijzerzandstenen vastgesteld, voornamelijk vanaf het niveau van het funderingsverstek. Aangezien de archeologische registraties enkel in het grondplan gebeurden, zijn de muurverbanden niet steeds duidelijk. WB-2 is over het verstek van WB-5 gebouwd en dus jonger dan WB-5. WB-3 staat mogelijk in verband met WB-5. WB-4 heeft langs de westelijke zijde een laag as/cementmortel, aan deze zijde zijn ook enkele humeuze vlekken vast te stellen. Mogelijk bevindt zich op een dieper niveau een beerput. WB-4 en WB-6 situeren zich ter hoogte van de huidige toegang in dit deel van het Abtenhuis (Foto 6 en Foto 8). Muur WB-3 ligt aan de oostelijke hoek van het Abtenhuis. WB-22 is een bakstenen muur die zich tussen WB-3 en WB-4 bevindt (Foto 9), mogelijk staan deze muren in verband met elkaar. WB-23 heeft een licht afwijkende oriëntatie en ligt ook tussen WB-3 en WB-4 (Foto 10). Gezien het beperkte ruimtelijke inzicht en de aanwezige verstoringen was geen relatie met de overige muren vast te stellen. In de sleufwand is de aanzet van twee bakstenen muren te zien, haaks op WB-23.

Foto 9 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het westen

Foto 10 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het westen

Net ten noordoosten van muur WB-3 kwam een bakstenen riool WB-25 tevoorschijn op een dieper niveau (Foto 11). Waarschijnlijk sloot deze aan op de oostelijke hoek van het Abtenhuis. Er is ook een aftakking in noordoostelijke richting aanwezig. Deze structuur wijst erop dat er ook muren en andere sporen op een dieper niveau kunnen bewaard zijn.

Foto 11 Riool WB-25 op grondplan B (Fig. 12), gezien vanuit het zuidwesten

Foto 12 Muur WB-1 ter hoogte van de noordoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuiden

Langs de noordoostelijke gevel van het Abtenhuis kwam de bakstenen muur WB-1 tevoorschijn (Foto 12), parallel aan deze gevel. Deze muur werd slechts deels aangesneden en was ook deels verstoord.

Ter hoogte van de hoofdingang van het Abtenhuis kwamen muren WB-7 en WB-8 aan het licht (Foto 13). WB-7 is mogelijk een dichtgemaakt keldergat. De interpretatie van WB-8 is niet duidelijk.

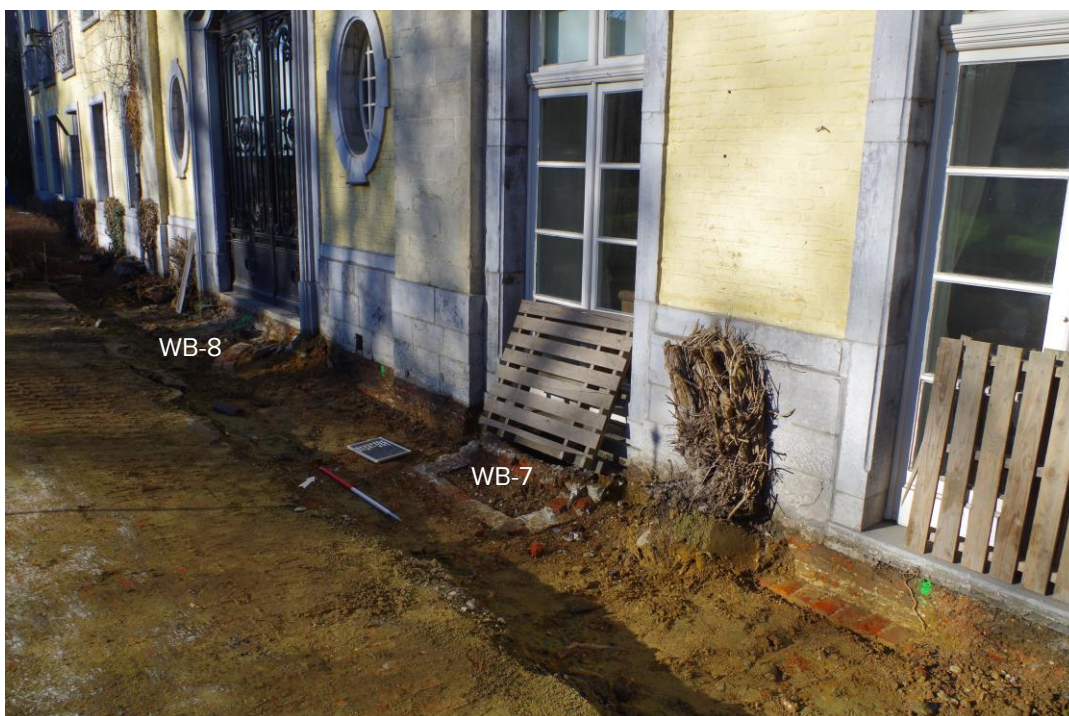

Foto 13 Uitbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de hoofdingang van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuidoosten

Foto 14 Opbraak van de bestaande toestand ter hoogte van de zuidoostelijke gevel van het Abtenhuis (grondplan A, Fig. 11), gezien vanuit het zuidwesten. Rechts bovenaan op de foto ligt de zone van de muren

De muren situeren zich voornamelijk ter hoogte van het noordoostelijke deel van het Abtenhuis. In zuidwestelijke richting zijn nauwelijks relevante sporen, muren noch grondsporen, aangetroffen (Foto 14). De grondsporen in deze gehele zone zijn weinig talrijk. Gezien de beperkte bodemingreep (opbraak van de bestaande toestand) vormde het eerste grondplan geen volwaardig archeologisch niveau. Zoals hierboven beschreven, kwamen enkele muren tevoorschijn, de lagen errond bleken voornamelijk verstoringen en/of puinpakketten. De zones waar wel mogelijk interessante lagen vrij kwamen, werden opgeschoond ter evaluatie en eventuele interpretatie. Aangezien er geen verdere bodemimpact was, is de interpretatie van sommige lagen niet steeds duidelijk, vaak ook door het beperkte ruimtelijke inzicht.

In de zone van de muren vormt laag WB-21 mogelijk een insteek bij muren WB-3 en WB-22 (Fig. 11). WB-20 is mogelijk een insteek van WB-22. Het gaat om puinige, donkerbruine pakketten. Door de oppervlakkige uitgraving waren beide lagen moeilijk te onderscheiden van de aanwezige verstoringen.

Lagen WB-18, WB-24 en WB-19 zijn onduidelijke lagen (Fig. 11). Het zijn vrij homogene, (bruin)grijze lagen zonder puin. Mogelijk maken ze deel uit van oudere sporen onder de muren.

Tussen de muren, grondsporen en verstoringen waren enkele zones met natuurlijke bodem op te merken: PS2-4. Het gaat om fijne, bruinig gele zandleem.

In zuidwestelijke richting, buiten de zone van de muren, kwam een mogelijke kuil WB-17 tevoorschijn, uitgegraven in de natuurlijke bodem.

Deze gehele zone leverde geen archeologische vondsten op. Er gebeurden enkele staalnames van de muren in functie van een eventuele natuurwetenschappelijke datering.

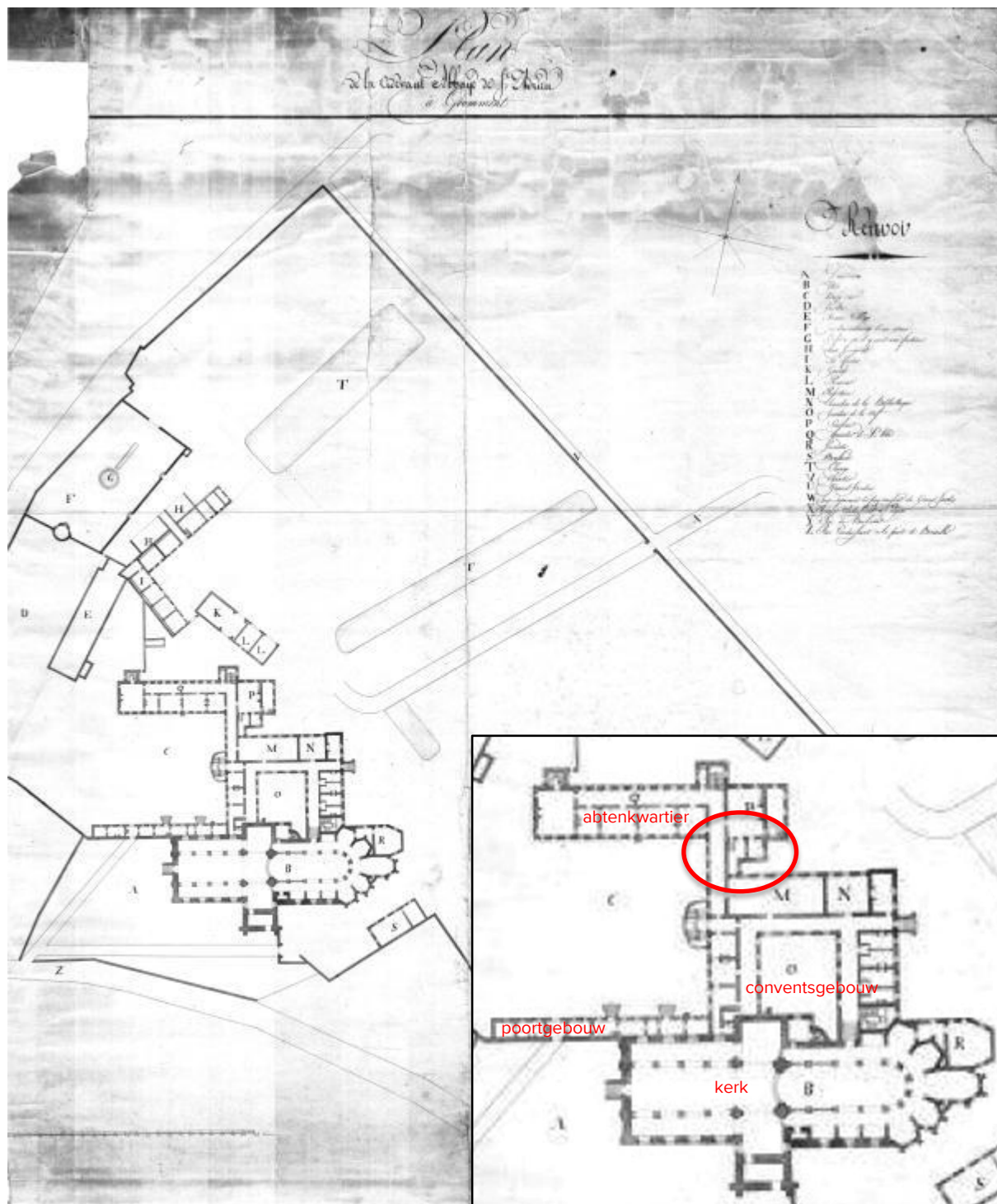

Fig. 13 “Plan de la ci-devant Abbaye de St.-Adrien à Grammont” (archief Stad Geraardsbergen)

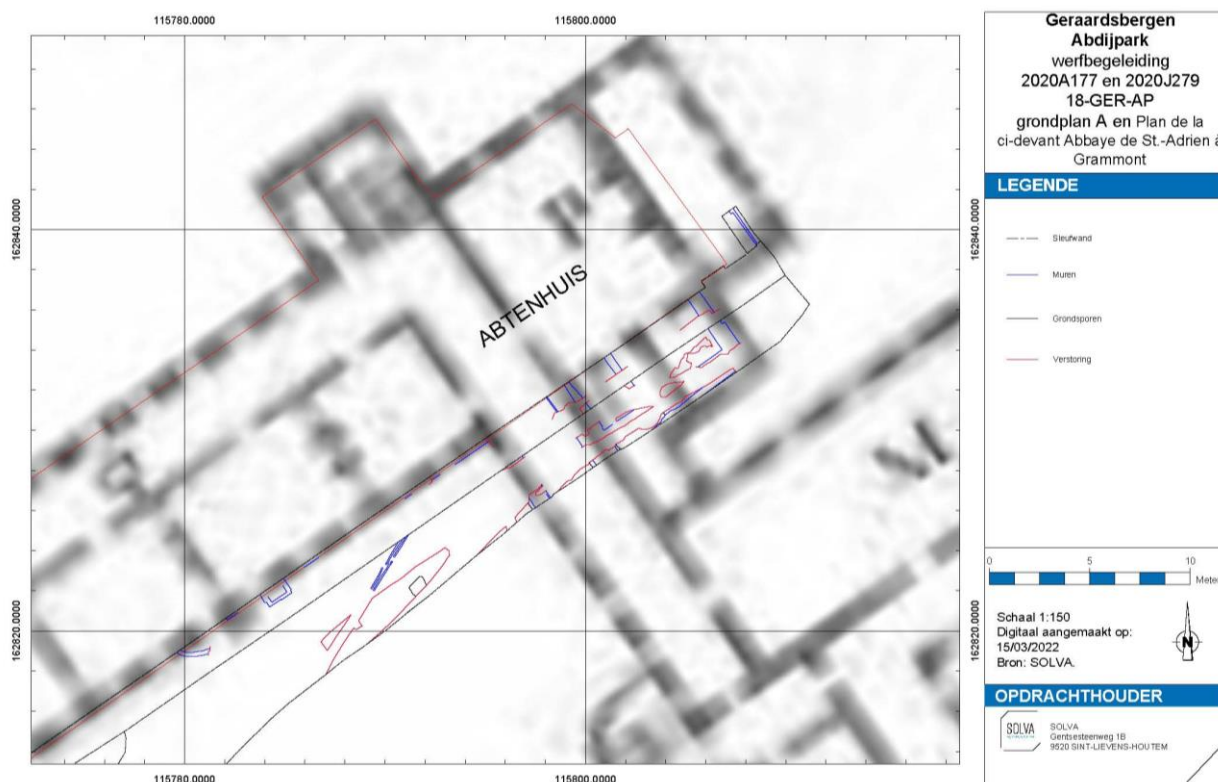

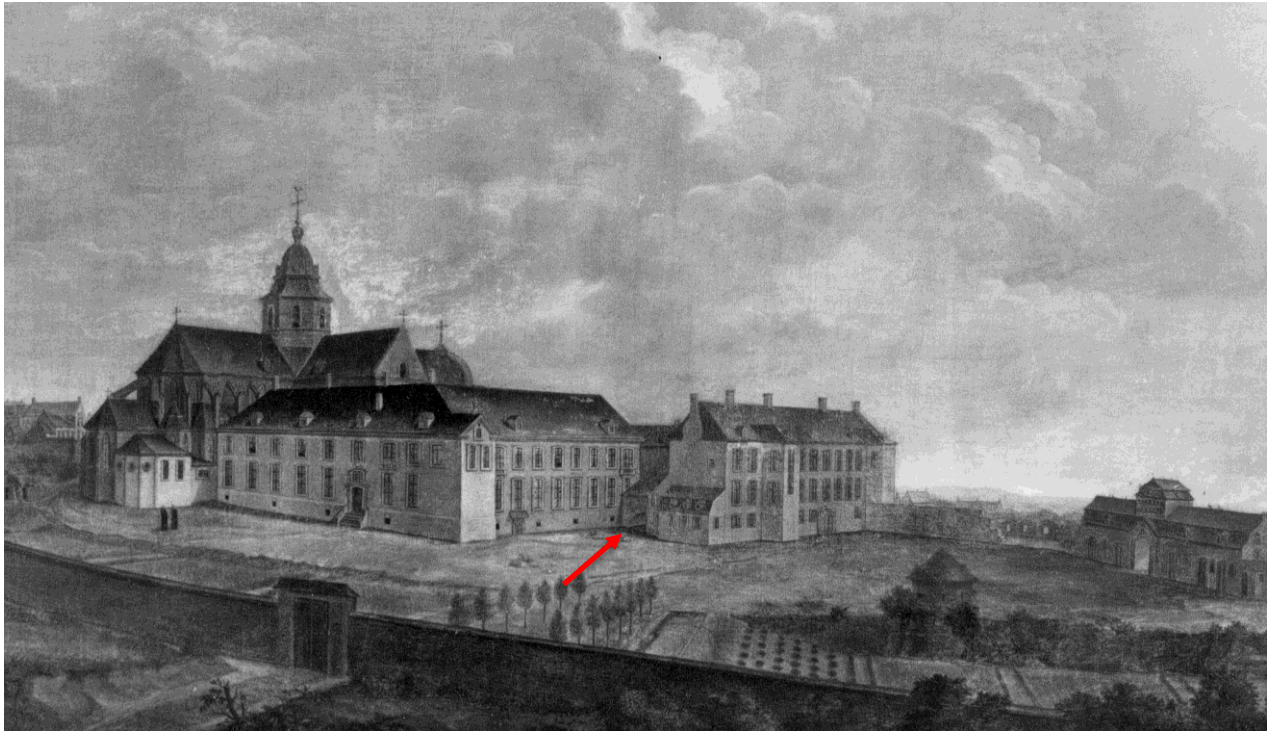
Fig. 14 Grondplan A met de aangetroffen muren in blauw geprojecteerd op het gegeorefeerde plan Ci-devant

Het plan Ci-devant brengt duiding over de locatie en interpretatie van de aangetroffen muren (Fig. 13 en Fig. 14). We bevinden ons langs de zuidoostelijke zijde van het abtenkwartier (huidige Abtenhuis). Er is een duidelijk een verschil in gevelafwerking van het Abtenhuis ter hoogte van de aangetroffen muren. Deze muren corresponderen met het gebouwwolume tussen het abtenkwartier en het conventsgebouw. Muren WB-4 en WB-6 situeren zich ter hoogte van huidige toegang tot het Abtenhuis en vormen een gang vanuit het abtenkwartier die in het conventsgebouw toegang gaf tot het refectorium en cellarium (Fig. 9, nr. 10 en 30). De meer noordoostelijk gelegen muren (WB-2 en WB-3) lijken overeen te komen met het gebouwtje dat aansluit op de keuken (Fig. 9, nr. 13) van het abtenkwartier. Dit gebouwtje is ook te zien op het schilderij van Canivé (Fig. 15). Muur WB-1 die ten noordoosten van het Abtenhuis ligt, is mogelijk in verband te brengen met de kleine aanbouw aan het abtenkwartier, die ook duidelijk aanwezig is op het schilderij van Canivé.

Een datering voor deze structuren is met de huidige stand van zaken niet evident. Er zijn geen dateerbare archeologische vondsten aangetroffen. Zonder een uitgebreider archeologisch onderzoek in functie van eventuele verbanden, fasering en herbruik lijkt een eventuele natuurwetenschappelijke datering niet aangewezen. De verschillende bouwfases van het abdijcomplex bieden echter enige daterende aanknopingspunten. Het abtenkwartier werd gebouwd onder het abbatiaat van Ildephonsus van Hoorde (1738-1768) en Robert van Adorp (1768-1786).¹ Het is aannemelijk dat de verbinding tussen het nieuwe abtenkwartier en het reeds bestaande conventsgebouw ook in deze periode werd opgetrokken. De opgemeten baksteenformaten van het abtenkwartier (1738-1786), het poortgebouw (1771-1778) en de zuidwestelijke kerkgevel (derde kwart 18de eeuw) zijn vergelijkbaar met de aangetroffen funderingen en spreken deze datering dus niet tegen.²

¹ Van Bockstaele 2002, 34.

² Pede 2019, 31.

Fig. 15 Het abdijcomplex op het einde van de 18de eeuw gezien vanuit het noordoosten, Petrus Canivé. De rode pijl toont de verbinding tussen het conventgebouw (links) en het abtenkwartier (rechts). Op de achtergrond is de abijkerk te zien

Overige zones rond het Abtenhuis:

De uitbraak van de verharde zone (ter hoogte van ontworpen grindgazon en pad) ten noordoosten van het Abtenhuis gebeurde oppervlakkig (Foto 15, Foto 16 en Foto 17), er zijn enkel restanten van de bestaande fundering en recente puinpakketten aanwezig. Er zijn geen relevante archeologische sporen zichtbaar.

Foto 15 Opbraak van de bestaande toestand net ten noordoosten van het Abtenhuis, gezien vanuit het zuiden

Foto 16 Aanleg van het grindgazon en het wandelpad ten oosten van het Abtenhuis, zicht vanuit het zuidwesten

Foto 17 Aanleg van het grindgazon en het wandelpad ten oosten van het Abtenhuis met plaatselijk diepere uitgravingen voor de boordstenen, zicht vanuit het zuidwesten

Foto 18 Opbraak van de bestaande toestand (wandelpad) ten noorden van het Abtenhuis, gezien vanaf het noordwesten.

Foto 19 Uitgraving voor nutsleidingen net ten westen van Abtenhuis en ten noorden van de dienstweg

Ook aan de noordwestelijke zijde van het Abtenhuis verliep de opbraak oppervlakkig, er zijn enkel restanten van de bestaande fundering en recente puinpakketten aanwezig (Foto 18). Langs de zuidwestelijke zijde van het Abtenhuis gebeurden enkele uitgravingen in functie van nutsleidingen (Foto 19). Er zijn geen relevante archeologische sporen of niveaus zichtbaar.

2.3.3.1.2 ABDIJKERK EN CONVENTSGEBOUW

Vijverpartij:

Fig. 16 Opbraak van de vijverpartij (rode stippellijn) in de groenzone ter hoogte van de voormalige abdijkerk

Op deze locatie bevond zich een kleine betonnen vijverpartij. Deze werd uitgebroken en aangevuld met grond. Het grootste deel van deze zone bestond na de uitbraak uit restbrokstukken van de betonnen fundering. Een ander deel van dit niveau betrof een bruinglele, soms puinige laag. In deze laag was aan de zuidelijke rand een 'concentratie' veldstenen te herkennen.

Foto 20 Opbraak van de kleine vijverpartij in de groenzone ter hoogte van de voormalige abdijkerk, gezien vanuit het zuidoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien. De witte stippellijn duidt de aanwezigheid van een aantal losse veldstenen aan

Foto 21 Zuidelijke zone van de uitgebroken vijverpartij, gezien vanuit het oosten. De losse veldstenen vanop het uitgebroken niveau werden plaatselijk vrij gelegd ter evaluatie. Centraal en bovenaan op de afbeelding zijn twee vermoedelijke uitbraaksporen te zien, onderaan bevinden zich twee in situ funderingen

Foto 22 gegeorefereerde 3D-opname van de muren

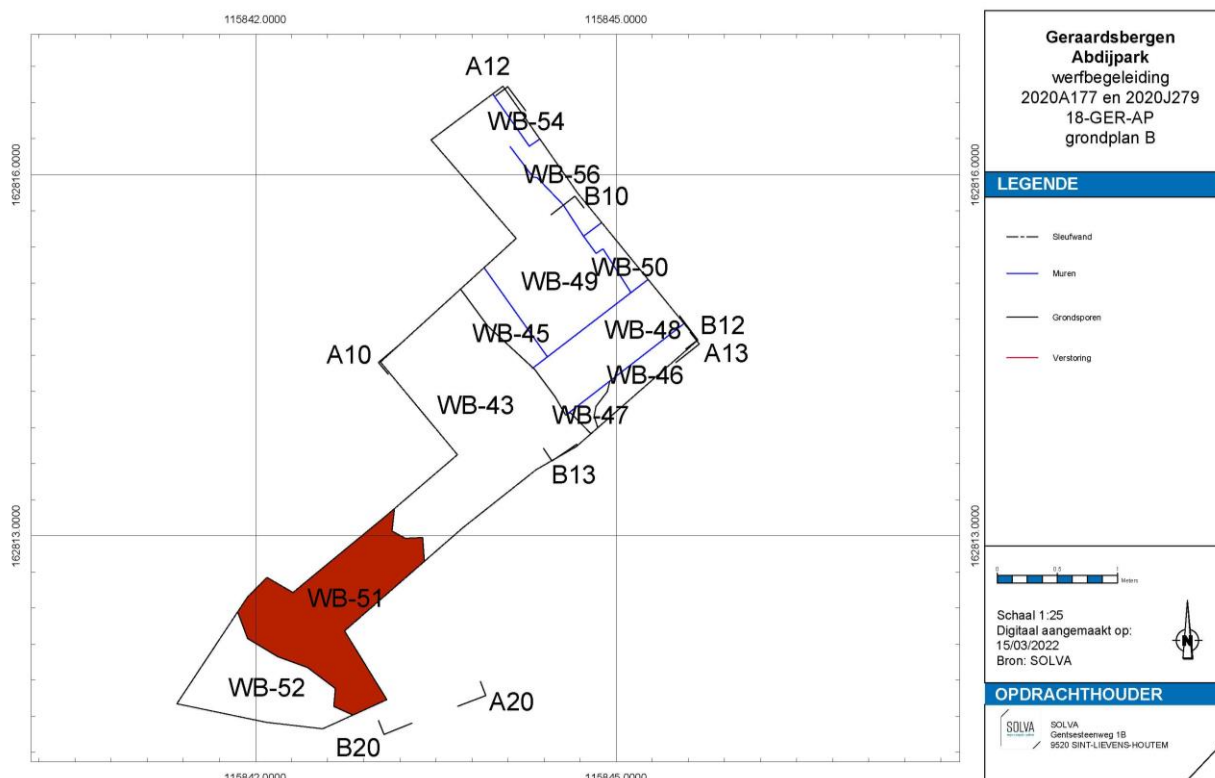

Fig. 17 Grondplan B van de sporen ter hoogte van de betonnen vijverpartij

Bij het vrijleggen van deze veldstenen bleken ze onderdeel van een groter pakket. Er werd voor gekozen om deze locatie over een iets grotere oppervlakte vrij te leggen en zo deze sporen te evalueren (Foto 21 en Foto 22). De veldstenen maken deel uit van twee parallelle, vermoedelijke uitbraaksporen (WB-52 en WB-43) met een NW-ZO oriëntatie. Beide sporen bevatten enkel brokken veldsteen. Net ten oosten daarvan kwamen twee *in situ* muren aan het licht. WB-48 (breedte: 47cm) is in veldsteen (NO-ZW oriëntatie) gebouwd, WB-49 (breedte: 88cm) grotendeels in baksteen (NW-ZO oriëntatie). De veldstenen muur WB-48 draagt langs de noordelijke zijde een pleisterlaag wat doet vermoeden dat zich oorspronkelijk langs deze zijde een kelderruimte bevond. Deze muur staat haaks op WB-43 en lijkt er verder onder te lopen, mogelijk ligt onder WB-43 dus een muur die in verband staat/ stond met WB-48. De bakstenen muur WB-49 is haaks tegen muur WB-48 aangebouwd en ligt parallel aan uitbraakspoor WB-43. Langs de noordoostelijke zijde van muur WB-49 is een haakse muur WB-56 in baksteen aanwezig (?x11x5,5cm, NO-ZW oriëntatie). Het verband met WB-49 is niet duidelijk, mogelijk is muur WB-56 jonger dan WB-49.

De lagen tussen en rond de muren zijn moeilijk te interpreteren omwille van het beperkte ruimtelijke inzicht. Om geen mogelijke verbanden te vergraven, werd besloten om niet verder te verdiepen. De profielen langs noordelijke, oostelijke en zuidelijke zijde werden geregistreerd (Fig. 18, Fig. 19 en Fig. 20).

WB-51 is een puinlaag van vooral leisteen, vermengd met baksteen en kalkmortel. In deze laag kwamen enkele vondsten tevoorschijn. Het gaat onder meer om twee theekopjes in porselein (Foto 23 en Foto 24), eentje met blauwe figuratieve en lineaire beschilderingen en Chinese tekens op de bodem, eentje in Kapucijnengoed met blauwe beschildering van florale en lineaire motieven uit de Qianlong-periode (1735-1796). Deze laag is in de 18de eeuw te plaatsen. Beide uitbraaksporen WB-52 en WB-43 zijn jonger dan WB-51.

Spoorcombinatie	Interpretatie	Datering	Materiaal	Aantal	Eenheid	Vondstnummer
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	3	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Porselein / theekop	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Porselein / theekop	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / bord	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	1	stuk	19, 29
WB-51--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1800 AD	Glas / Fles	1	stuk	19, 29

Tabel 2 Overzicht van de vondsten uit WB-51

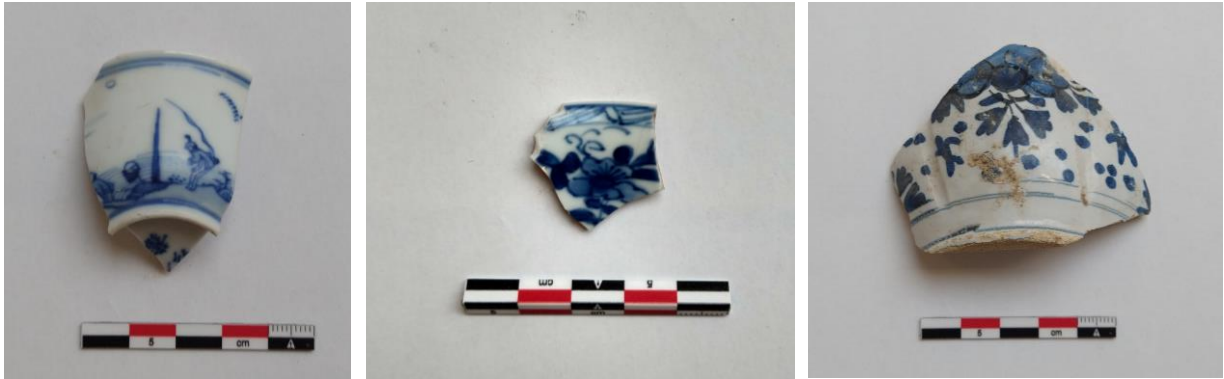

Foto 23 (links) Theekopje in porselein met blauwe figuratieve beschildering

Foto 24 (centraal) Theekopje in porselein (Kapucijnengoed) met blauwe figuratieve en lineaire beschildering

Foto 25 (rechts) Kommetje(?) in faience met blauwe florale beschildering

Lagen WB-45 en WB-50 zijn gemengde puinpakketten bestaande uit veldsteen, baksteen en kalkmortel. De interpretatie is onduidelijk. Mogelijk is het de opvulling van een kelderruimte ten noorden van muur WB-48. WB-54 is een gelijkaardige laag maar dekt een deel van de sporen af, onder andere muur WB-49 en WB-56 (Fig. 18 en Fig. 19).

Lagen WB-46 en WB-47 bestaan uit bruingele zandleem met sporadisch enig bouwpuin. De relatie met muur WB-48 en uitbraakspoor WB-43 is niet duidelijk.

Laag WB-44 sluit qua uitzicht sterk aan bij WB-46 en WB-47. Dit pakket dekt het geheel van lagen en muren af.

Deze sporen bevinden zich 10-40cm onder het uitgebroken niveau. Aangezien deze zone wordt aangevuld en er dus geen verdere bodemingreep is, volstond deze evaluatie.

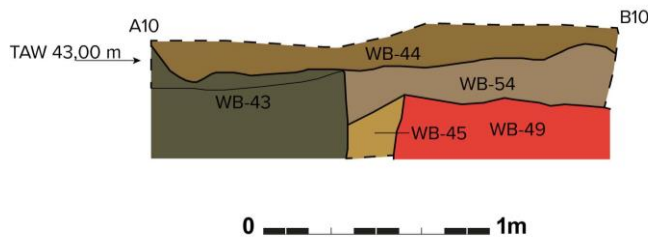

Fig. 18 Profiel A10B10

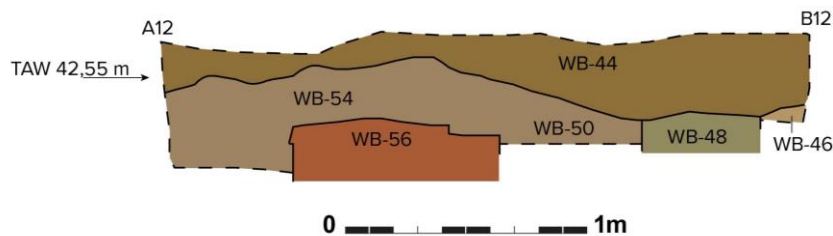

Fig. 19 Profiel A12B12

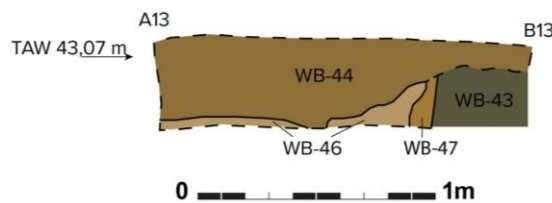
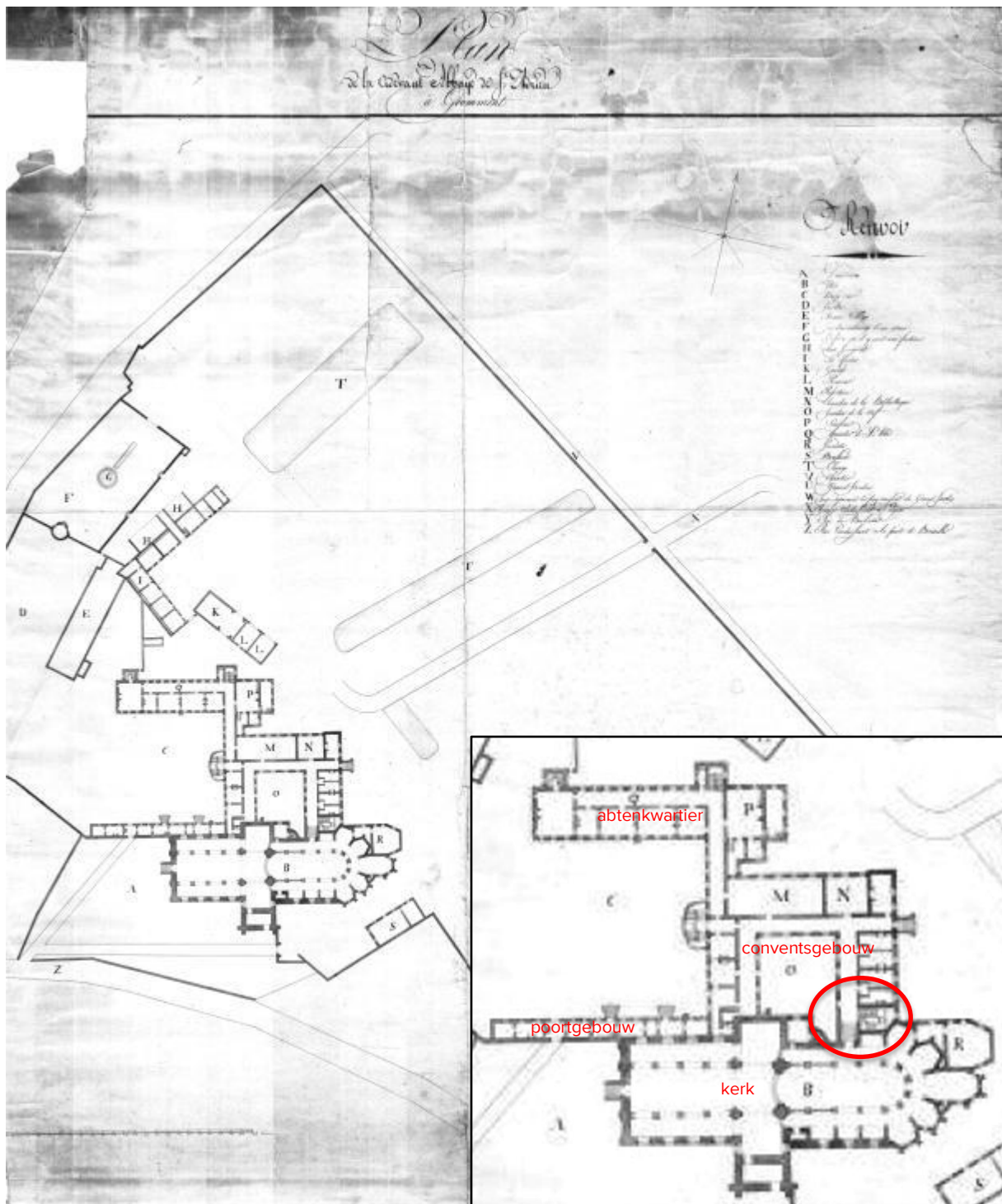

Fig. 20 Profiel A13B13

Fig. 21 “Plan de la ci-devant Abbaye de St.-Adrien à Grammont” (archief Stad Geraardsbergen)

Deze beperkte evaluatie laat geen verregaande interpretatie van de muren toe. Het georefereren van het plan Ci-devant brengt toch enige duiding (Fig. 21 en Fig. 22). Het gaat om de zone waar het koor van de abdijkerk verbonden is met het noordelijk gelegen conventsgebouw.

Ondanks deze beperkte evaluatie is duidelijk dat er verschillende bouwfases aanwezig zijn. De parallelle uitbraaksporen WB-52 en WB-43 komen mogelijk overeen met de muren van de kloostergang die vanuit de kerk toegang gaf tot het conventsgebouw. Gelet op de stratigrafische relatie met puinlaag WB-51, kunnen deze uitbraaksporen dateren uit de periode van de sloop van het abdijcomplex (einde van de 18de en begin van de 19de eeuw).

De oostelijk gelegen muren WB-48, WB-49 en WB-56 maken mogelijk deel uit van de oostelijke vleugel van het conventsgebouw. Op deze locatie situeert zich het zogenaamde calefactorium. Op het plan Ci-devant lijken enkele trappen ingetekend ter hoogte van de aansluiting tussen de abdijkerk en het conventsgebouw. Deze trap diende om het onvermijdelijke hoogteverschil tussen de hoger gelegen kerk en het lager gelegen conventsgebouw op te vangen. Gezien de bepleistering langs de noordelijke zijde van muur WB-48 is het niet uit te sluiten dat dit een gedeelte van de kelder verdieping betreft. Op het schilderij van Canivé steekt deze ruimte deels boven het maaiveld uit.

Laag WB-44 dekt het geheel van muren en lagen af. Dit pakket is vermoedelijk een ophogings-/nivelleringslaag na de sloop van de kerk en de conventsgebouwen. Deze laag sluit aan bij de stratigrafie van profiel A20B20 (Foto 26, zie WB-15 en WB-16), aangelegd aan de rand van de vijverpartij, net voor de uitbraak van de betonnen bodemplaat.

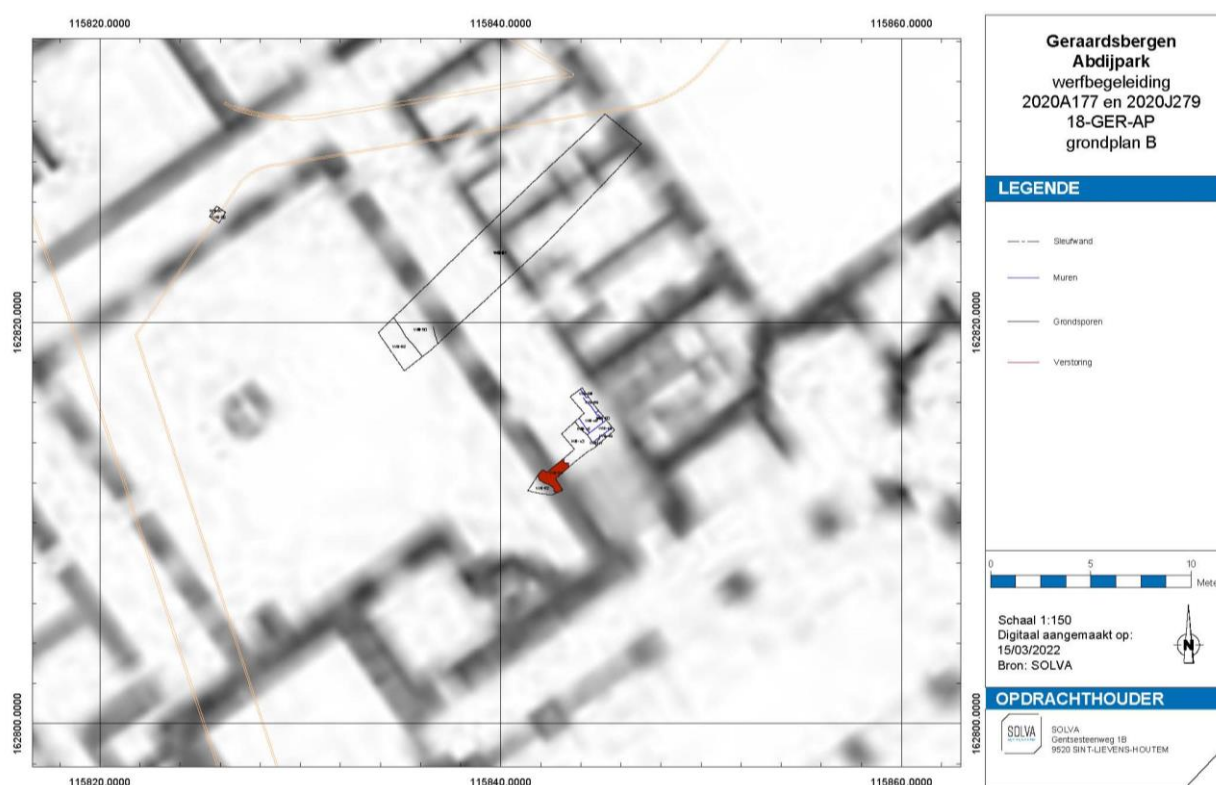

Fig. 22 Grondplan B met de aangetroffen muren in blauw en uitbraaksporen geprojecteerd op het gegeoreferende plan Ci-devant

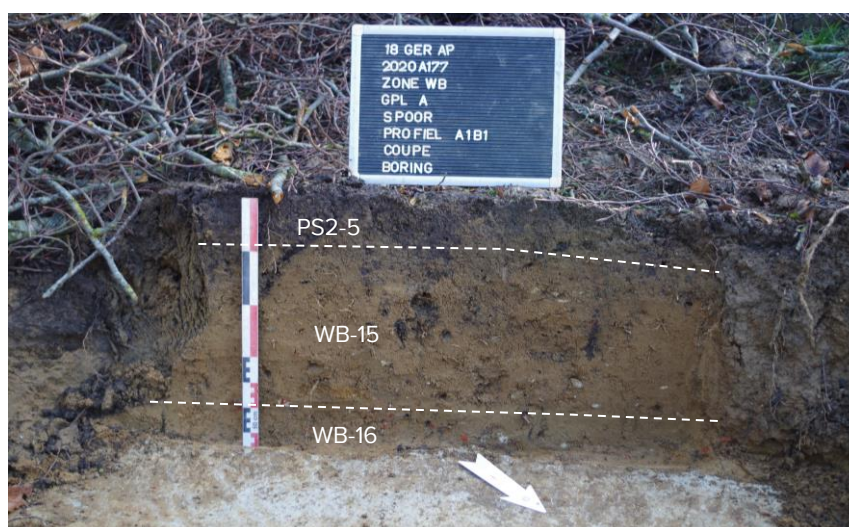

Foto 26 Profiel A20B20

Visualisaties ter hoogte van abdijkerk en conventsgebouw:

Fig. 23 Overzicht van de werken in de zone van de abdijkerk en het conventsgebouw

Het gros van de werken in deze zone betroffen de visualisaties van de voormalige abdijkerk en het conventsgebouw aan de hand van cortenstaal, betonnen platen (zit- en speelplateaus) en boordstenen (Foto 27-Foto 29, Foto 32-Foto 34, Foto 36 en Foto 38). De impact van deze werken op de ondergrond was beperkt. Gezien de helling van het terrein diende er per bouwelement (cortenstaal/betonplaat/boordsteen) telkens op het hogere deel van de helling een kleine uitgraving te gebeuren, het overige deel van elk bouwelement gebeurde in ophoging. Er werd bij deze werken geen archeologisch niveau aangetroffen. Op de locaties waar er licht in de helling gegraven werd, is af en toe plaatselijk de grens tussen de teelaarde en de onderliggende lagen aangesneden. Daarom is een aantal keer een kleine controleput gegraven om te verifiëren waar een mogelijk archeologisch niveau zich bevond.

Foto 27 Afgraving in functie van de cortenstaal ter hoogte van het voormalige noordelijke transept van de abdijkerk, zicht vanuit het oosten. Links op de achtergrond is het poortgebouw aanwezig, rechts op de achtergrond het Abtenhuis

Foto 28 Afgraving in functie van de cortenstaal ter hoogte van het voormalige noordelijke transept van de abdijkerk. Op de achtergrond is het opgaand muurwerk van het zuidelijke transept te zien, zicht vanuit het noordwesten

Foto 29 Uitgraving en plaatsing van de cortenstaal ter hoogte van het noordelijk deel van het voormalige koor van de abdijkerk. De gele pijl toont de locatie van profiel A12C12, zicht vanuit het zuidoosten

Profiel A12C12 situeert zich ter hoogte van een van de straalkapellen aan de noordelijke koorzijde van de abdijkerk (Foto 29 en Foto 30). Hoewel op basis van het bureauonderzoek, het eerder proefputtenonderzoek en de werfbegeleiding de ligging van de kerkmuren vrij accuraat te reconstrueren is, was op deze locatie geen muurwerk (of indicaties ervan) aanwezig. Onder de teelaarde bevindt zich een pakket (WB-88) (ophoging/nivellering?) dat sterke gelijkenissen vertoont met de stratigrafie die bij het voorgaand boor- en proefputtenonderzoek en deze werfbegeleiding reeds was vastgesteld (cf. supra, zie laag WB-44 en profiel A20B20). Het gaat om geelbruine zandleem met weinig brokjes puin. In dit pakket kwamen bovendien enkele verspitte, gefragmenteerde menselijke resten aan het licht. Ongeveer 1m onder het maaiveld is de natuurlijke zandleembodem aanwezig.

Foto 30 Profiel A12C12

Foto 31 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen, zicht vanuit het noordwesten

Foto 32 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter visualisatie van het conventsgebouw, zicht vanuit het zuidoosten

Foto 33 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen, zicht vanuit het noordoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien

Foto 34 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen. De gele pijl geeft de locatie van profiel A14C14 aan, zicht vanuit het noordwesten

Foto 35 Bodemprofiel A14C14

Ter hoogte van de noordelijke hoek van de zit- en speelplateaus is profiel A14C14 aangelegd (Foto 34 en Foto 35). Op ongeveer 50cm onder het maaiveld bevindt zich een muurfragment in baksteen (WB-98, geen baksteenformaten). Opvallend is dat de muur vermoedelijk volledig met herbruikmateriaal is opgebouwd. De muur lijkt een onderdeel van een gewelf te vormen, mogelijk van een opgevulde kelderruimte. Naast muur WB-98 bevindt zich een puinlaag WB-97. Via het georefereren van het plan Ci-devant is duidelijk dat de muur zich ter hoogte van de noordelijke kloostergang bevindt, zonder echter een verdere toewijzing te kunnen doen.

Foto 36 Aanleg van de zit- en speelplateaus ter hoogte van de voormalige conventsgebouwen, op de achtergrond is het Abtenhuis te zien. De gele pijl duidt de locatie van profiel A13C13 aan, zicht vanuit het zuidoosten

Foto 37 Bodemprofiel A13C13

Profiel A13C13 situeert zich ter hoogte van een van de betonnen platen ter visualisatie van de kloostergang langs de zuidwestelijke zijde (Foto 36 en Foto 37). Op het hoogste punt (op de helling) van deze plaat bevond de uitgraving zich op de grens van de teelaarde en de onderliggende lagen. Onder de teelaarde zijn twee heterogene, licht puinige lagen (WB-94 en WB-95) aanwezig met daaronder de natuurlijke bodem.

De aanleg van de boordstenen ter visualisatie van de buitenste contouren van het conventsgebouw had een beperkte bodemimpact en bracht geen archeologisch niveau aan het licht (Foto 38).

Foto 38 De aanleg van de boordstenen langs de oostelijke zijde van het conventsgebouw

Wandelpaden:

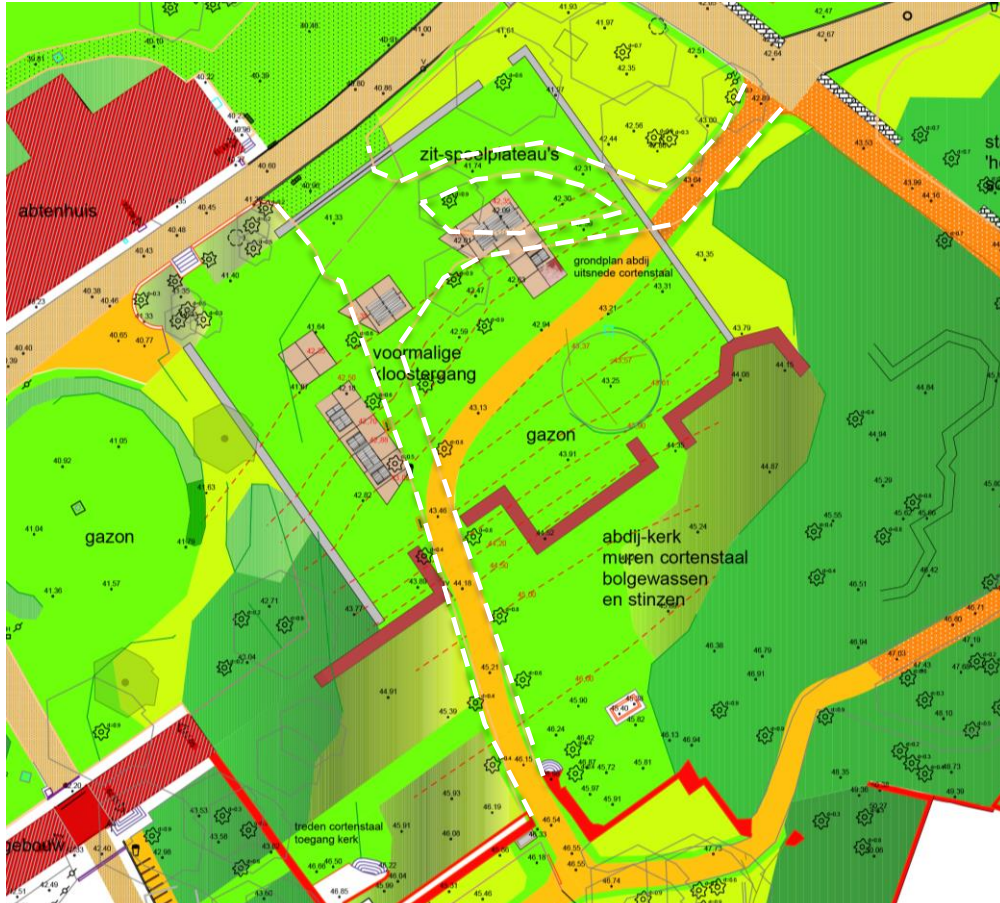

Fig. 24 Groenzone ter hoogte van de voormalige abdijkerk. De bestaande wandelpaden zijn weergegeven met witte stippellijnen. De nieuwe wandelpaden zijn de oranje ingekleurde paden

De opbraak en/of heraanleg van de bestaande wandelpaden (Fig. 24) in deze zone gebeurde oppervlakkig. Er zijn enkel restanten van de bestaande fundering en recente puinpakketten aanwezig, er kwam geen relevant archeologisch niveau aan het licht (Foto 39-Foto 42). Ook de aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de abdijkerk had een beperkte bodemingreep (Foto 43 en Foto 44). Het grootste deel van deze sleuf situeerde zich in de teelaarde of onderliggende heterogene, puinige pakketten (WB-91). Dit was echter geen relevant archeologisch niveau. Het westelijke deel van deze sleuf bevat mogelijk een uitbraakspoor (WB-90, NNW-ZZO oriëntatie) (Foto 44). Het ligt min of meer in het verlengde van een ander uitbraakspoor WB-52 (Fig. 22, cf. supra). De vulling van WB-90 vertoont op dit niveau echter geen gelijkenissen met WB-52. WB-90 bestaat uit bruine zandleem vermengd bouwpuin van baksteen, kalkmortel, daktegels, leisteen en veldsteen. WB-92 is bruinig gele, vrij homogene zandleem maar is geen natuurlijke bodem. Mogelijk gaat het om een ophogings-/nivelleringslaag.

Foto 39 Opbraak en heraanleg van de wandelpaden ter hoogte van de abdijkerk, zicht vanuit het noorden. Links op de achtergrond zijn de muren van het zuidelijk transept te zien, rechts de visualisatie van het schip

Foto 40 Opbraak van de bestaande wandelpaden in het noordoostelijke deel, gezien vanuit het oosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis zichtbaar

Foto 41 Opbraak van de bestaande wandelpaden in het noordelijke deel, gezien vanuit zuidoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis zichtbaar

Foto 42 Opbraak van de bestaande wandelpaden in het centrale deel, gezien vanuit het zuidoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis zichtbaar

Foto 43 Aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de voormalige abdijkerk, zicht vanuit het noordoosten. Op de achtergrond is het poortgebouw zichtbaar

Foto 44 Aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de voormalige abdijkerk, op de voorgrond is het uitbraakspoor WB-90 te zien, zicht vanuit het zuidwesten. Op de achtergrond situeren zich de boordstenen die de oostelijke contouren van het conventsgebouw visualiseren. Links zijn de betonnen zit- en speelplateaus aanwezig die de kloostergang weergeven

2.3.3.1.3 PARKING

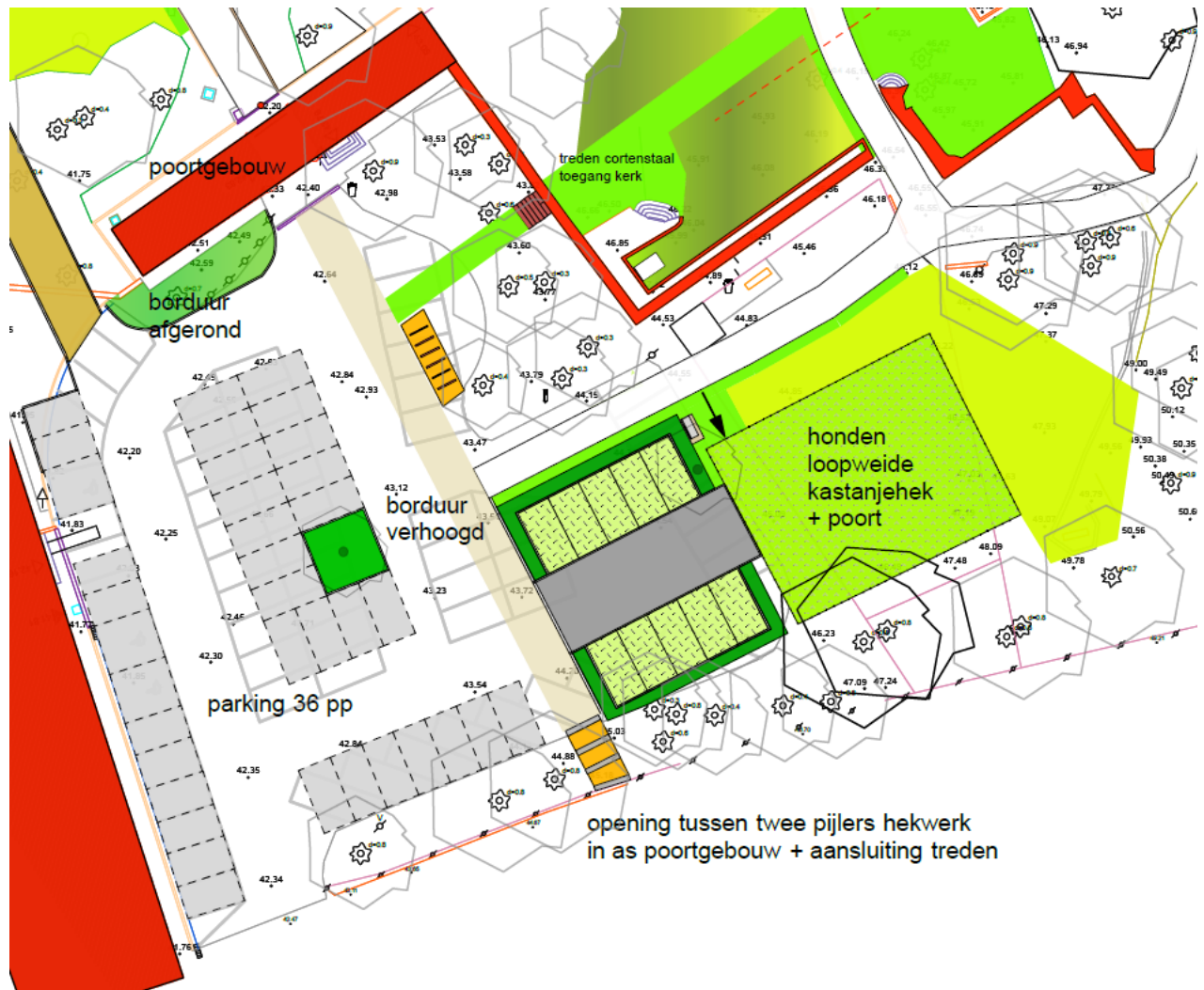

Fig. 25 Overzicht van de werken ter hoogte van de parking

De opbraak van het oostelijke deel van de bestaande parking en hondenloopweide gebeurde oppervlakkig, er zijn enkel restanten van de bestaande fundering en recente puinpakketten aanwezig. Er zijn geen relevante archeologische sporen zichtbaar (Foto 45 en Foto 46). Rondom de parking is een smalle strook dieper uitgegraven in functie van een smalle groenzone (Foto 47 en Foto 48). Ook hierbij zijn dezelfde recente puinpakketten aangesneden.

Gezien deze zone op basis van het historisch kaartmateriaal deel uitmaakt van het kerkhof dat bij de abdij behoorde, is de nodige aandacht besteed aan eventuele menselijke resten. Deze waren echter volledig afwezig. Er werd ook geen verspit menselijk materiaal vastgesteld. Om enige houvast te verkrijgen omtrent de bodemopbouw, is ter hoogte van de parking een klein bodemprofiel (A1C1) aangelegd (Foto 48 en Foto 49). Hierbij was eveneens geen 'kerkhofgrond' noch begraving op te merken. Laag WB-61 is een laag bouwpuin over de quasi volledige parking zichtbaar is. WB-62 is een pakket (postmiddeleeuwse) teelaarde. Lagen WB-63 en WB-64 zijn heterogene, gemengde pakketten, mogelijk ophogingslagen. Laag WB-63 bevat een scherp rood lokaal gedraaid aardewerk, algemeen te dateren in de postmiddeleeuwse periode. Op circa 1m onder het maaiveld situeerde zich de natuurlijke (tertiaire?) bodem (PS2-4).

Foto 45 Opbraak en heraanleg van de parking en de hondenloopweide, zicht vanuit het noorden

Foto 46 Opbraak en heraanleg van de parking, zicht vanuit het noordoosten

Foto 47 Opbraak en heraanleg van de parking met verdiept gedeelte langs de rand, zicht vanuit het noordwesten

Foto 48 Opbraak en heraanleg van de parking met verdiept gedeelte langs de rand, zicht vanuit het zuidoosten. Ter hoogte van de paarse pijl situeert zich profiel A1C1. Op de achtergrond is de zuidelijke hoek van de kerk te zien

Foto 49 Bodemprofiel A1C1

Foto 50 Uitgraving in functie van de toegang net ten zuiden van de parking. Op de achtergrond is de Bokerstraat te zien

De uitgraving voor de nieuwe toegang vanaf de Abdijstraat tot de parking gebeurde oppervlakkig (Foto 50). Er kwam geen relevant archeologisch niveau aan het licht, noch in situ of verspit menselijk botmateriaal.

Ter hoogte van het poortgebouw en de westelijke kerkgevel werd een deel van de parking opgebroken om dit gedeelte om te vormen tot groenzone (Foto 51 en Foto 52). Er zijn echter geen relevante archeologische niveaus aanwezig.

Gezien ook deze zone op basis van het historisch kaartmateriaal deel uitmaakt van het kerkhof, is de nodige aandacht besteed aan eventuele menselijke resten. Deze waren echter volledig afwezig. Er werd ook geen verspit menselijk materiaal vastgesteld. Om enige houvast te verkrijgen omtrent de bodemopbouw, is in een beperkt bodemprofiel (A11C11) aangelegd (Foto 53 en Foto 53). Hierbij was 'kerkhofgrond' noch begraving vast te stellen. Het gaat voornamelijk om puinige, geroerde ophogingslagen. Op 70-80cm onder het maaiveld is de aflijning van een spoor (WB-82) in de natuurlijke bodem waar te nemen, de interpretatie is echter onduidelijk. WB-86, een (ophogings?)laag net boven WB-82, bevat een scherf faience, te dateren in de 18de eeuw. Zowel de lagen in het profiel als het spoor WB-82 bestaan uit donkerbruine, puinige zandleem.

Foto 51 Opbraak van de parking ter hoogte van het poortgebouw, zicht vanuit het noorden

Foto 52 Opbraak van de parking ter hoogte van het poortgebouw, zicht vanuit het westen. Op de achtergrond is de zuidwestelijke kerkgevel aanwezig. De witte pijl geeft profiel A11C11 aan

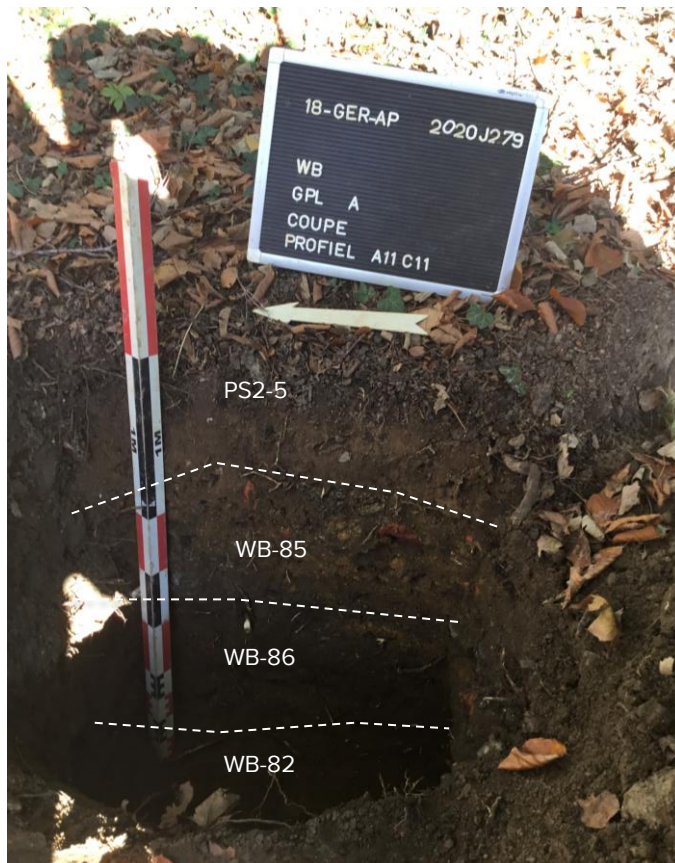

Foto 53 Bodemprofiel A11C11

Foto 54 Opbraak van het wandelpad langs de zuidelijke kerkmuren, zicht vanuit het noordoosten

Foto 55 Opbraak van het wandelpad langs de zuidelijke kerkmuren, zicht vanuit het zuidwesten.

Foto 56 Aanleg van het nieuwe wandelpad ter hoogte van de zuidelijke kerkmuren

Foto 57 Zuidelijke hoek van de voormalige abdijkerk en de locatie van profiel A3C3, zicht vanuit het zuiden

Het bestaande wandelpad langs de zuidelijke abdijkerkmuur werd opgebroken maar leverde geen relevant archeologisch niveau op (Foto 54 en Foto 55). Het nieuwe wandelpad werd enkele meter meer naar het zuiden aangelegd. Het betrof een oppervlakkige ingreep, deels zelfs in ophoging. Ook hier was geen relevant archeologisch niveau aanwezig (Foto 56).

Ter hoogte van de zuidelijke hoek van de abdijkerk is een kleine profielput aangelegd om meer zicht te krijgen op de bodemopbouw (Foto 57 en Foto 58). Vanaf circa 50-70cm onder het maaiveld is fundering WB-67 op te merken, die gelijkenissen vertoont met muur PS1-9 in de proefput ter hoogte van de noordelijke muur van de abdijkerk.³

Muur WB-67 is een fundering met langs de buitenzijde een parement van rechthoekige blokken veldsteen. Centraal in de muur is een amalgaam van brokken baksteen, veldsteen en leisteen. Er zijn verschillende soorten kalkmortel op te merken dus waarschijnlijk is ook herbruikmateriaal aanwezig. Er was geen hoek vast te stellen. WB-68 is een laag bouwpuin, PS2-4 is mogelijk natuurlijke bodem. Een laag puin WB-66 dekte fundering WB-67 en leverde onder meer enkele fragmenten van twee kachelpannen/kommen op. De vondsten uit deze laag zijn te dateren tussen 1700-1940.

Foto 58 Profiel A3C3 ter hoogte van de zuidelijke hoek van de abdijkerk, zicht vanuit het zuiden

³ Pede *et al.* 2020.

Ter hoogte van het poortgebouw is de toegang tot het Abdijpark heraangelegd (Foto 22). Gezien de beperkte bodemingreep is geen archeologisch niveau vastgesteld.

Foto 59 Heraanleg van de toegang in het poortgebouw, zicht vanuit het noordwesten. Op de achtergrond is de parking te zien

Min of meer centraal in de parking gebeurde de uitgraving voor een boomput tot circa 60cm onder het maaiveld (Foto 60 en Foto 61). Onder de verharding bevinden zich enkele heterogene en puinige lagen (Foto 61-Foto 63). WB-80 is een puinlaag van voornamelijk baksteen en kalkmortel. WB-78 is een heterogeen pakket van grijsbruine zandleem, vermoedelijk een ophogingslaag. In deze laag kwamen enkele scherven in faience fine en majolica tevoorschijn, net als een fragment van een kan/kruik in Westerwaldsteengoed. De vondsten dateren deze laag in de tweede helft van de 18de tot de eerste helft van de 19de eeuw. In de oostelijke hoek van de put situeerde zich de natuurlijke (tertiair?) bodem op circa 60cm onder het maaiveld (Foto 62). In de westelijke hoek bevindt laag WB-81 zich tussen WB-78 en de natuurlijke bodem PS2-4 (Foto 63). In geen van deze lagen zijn menselijke begravingen of verspit menselijk botmateriaal aangetroffen.

Foto 60 Uitgraving van de boomput op de parking, zicht vanuit het zuidoosten. Rechts is het poortgebouw te zien

Foto 61 Uitgraving van de boomput op de parking, zicht vanuit het zuidwesten

Foto 62 Uitgraving van de boomput op de parking, profiel A9C9 in de oostelijke hoek van de boomput

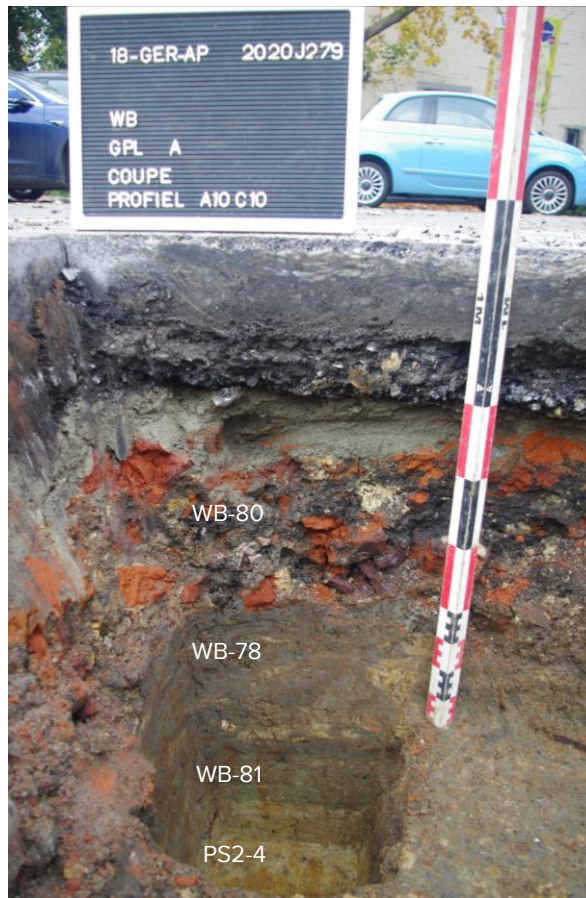

Foto 63 Uitgraving van de boomput op de parking, profiel A10C10 in de westelijke hoek van de boomput

2.3.3.1.4 DIENSTWEG

Fig. 26 Overzicht van de werken ter hoogte van de dienstweg

Net ten westen van het poortgebouw is een nieuwe dienstweg voorzien tussen de bestaande parking en het Abtenhuis (Fig. 26). Het ging om een oppervlakkige bodemingreep, deels in ophoging (Foto 64, Foto 67 en Foto 68). Ook de graafwerken voor een nutsleiding net ten oosten van de dienstweg zijn opgevolgd, aangezien het om een diepere verstoring ging dan de dienstweg zelf (Foto 65). Het ging om een smalle sleuf tot circa 50-60cm onder het maaiveld. Er zijn binnen deze smalle sleuf enkele bodemprofielen aangelegd om meer zicht te krijgen op de bodemopbouw (Foto 66). Onder de teelaarde bevonden zich enkele heterogene en puinige ophogingslagen. In een van deze lagen (WB-41, profiel A4C4) kwam een scherf in Westerwaldsteengoed tevoorschijn. Ter hoogte van de aansluiting met de bestaande parking is een klein deel van de parking heraangelegd (Foto 69). In deze hele zone van de dienstweg is geen relevant archeologisch niveau aangetroffen.

Foto 64 De aanleg van de dienstweg, zicht vanuit het zuidoosten. Rechts is het poortgebouw te zien, rechts op de achtergrond het Abtenhuis

Foto 65 Uitgraving voor de nutsleidingen naast de dienstweg, de paarse pijl duidt profiel A4C4 aan, zicht vanuit het noorden. Links is de achterzijde van het poortgebouw te zien

Foto 66 Bodemprofiel A4C4

Foto 67 Aanleg van de dienstweg die deels in ophoging gebeurde, de pijlen duiden het hoogteverschil aan, zicht vanuit het zuiden. Op de achtergrond bevindt zich het Abtenhuis

Foto 68 Aanleg van de dienstweg met de aansluiting naar de bestaande parking, zicht vanuit het zuidwesten. Op de achtergrond staat het poortgebouw

Foto 69 Heraanleg van een klein deel van de bestaande parking op de aansluiting met de dienstweg, zicht vanuit het noordoosten

2.3.3.2 ZONE BUITEN DE STADSMUUR

2.3.3.2.1 BARBECUE-/BALKON TERRAS

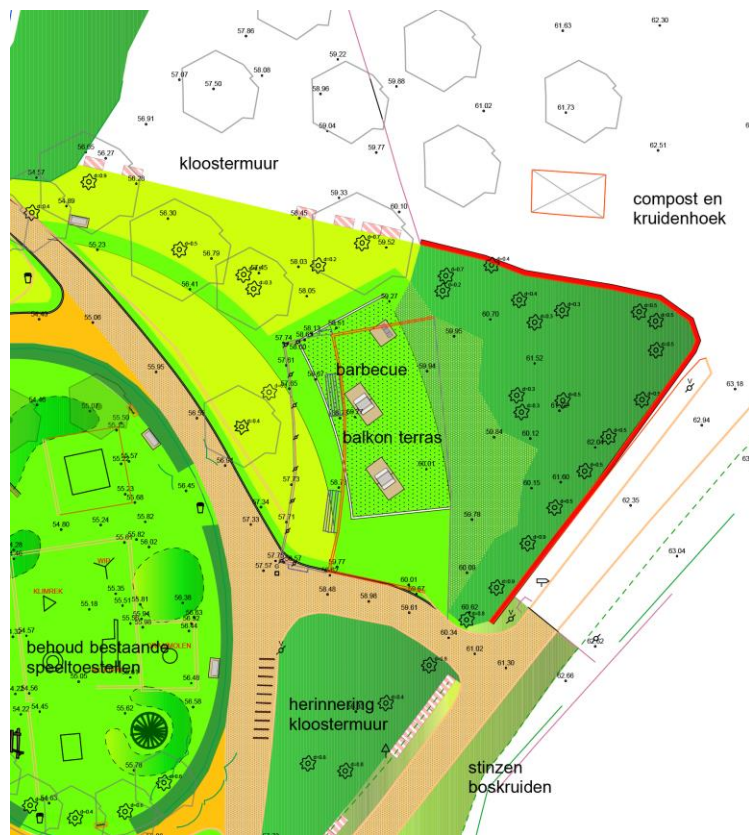

Fig. 27 Ontwerp van het barbecue-/balkonterras

Gezien de aanwezigheid van bestaande constructies (voormalig Volkscafé) was deze zone reeds sterk geroerd. De aanleg van het nieuwe terras gebeurde binnen het gabarit van de bestaande infrastructuur. Er waren geen relevante archeologische sporen aanwezig.

Foto 70 Aanleg van het barbecue-/balkonterras, gezien vanaf het zuiden

2.3.3.2.2 WANDELPADEN ROND DE SPEELZONE

Fig. 28 Ontwerp van de speelzone

De uitbraak van de wandelpaden rond de speelzone gebeurde binnen het gabarit van de bestaande situatie. Er zijn enkel restanten van de bestaande fundering en recente puinpakketten aanwezig. Er zijn geen relevante archeologische sporen zichtbaar.

Foto 71 Opbraak van de bestaande wandelpaden net ten zuiden van de speelzone, gezien vanaf het zuidoosten

Foto 72 Opbraak van de bestaande wandelpaden ten zuidwesten van de speelzone, gezien vanaf het zuiden

Foto 73 Ophoging met aarde op de locatie van de wandelpaden ter hoogte van de speelzone, gezien vanuit het zuiden

Foto 74 Opbraak van de wandelpaden ten noordoosten van de speelzone, gezien vanuit het noordoosten

Foto 75 Ophoging op de locatie van de vroegere wandelpaden ten noorden van de speelzone, gezien vanuit het oosten

Foto 76 Vervangen van de boordstenen net ten noordoosten van de speelzone, gezien vanuit het noordwesten

2.3.3.2.3 GROENZONE TUSSEN DE SPEELGOOT EN DE SPEELZONE

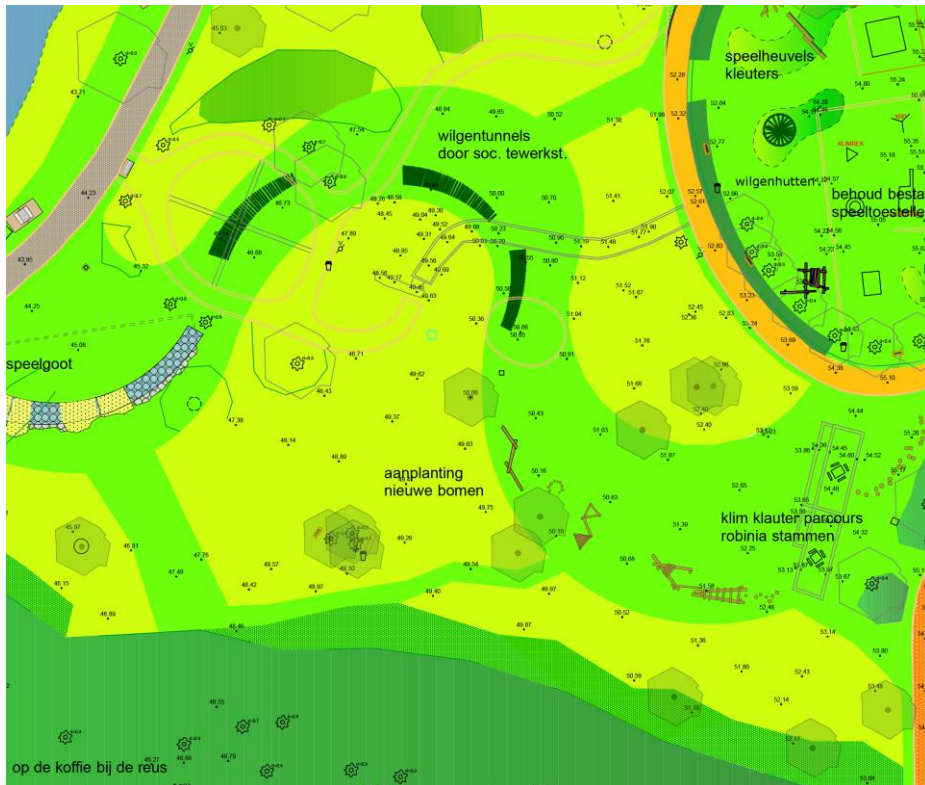

Fig. 29 Ontwerp van de groenzone tussen de speelzone (rechts) en de speelgoot (links)

De bodemingrepen in deze gehele zone waren beperkt. Er gebeurden enkele ophogingen bovenop de bestaande toestand en enkele afgravingen binnen het gabarit van de teelaarde. Ook de aanplanting van de wilgen en de uitgravingen van de boomstammen hadden een zeer beperkte impact. Voor enkele van de boomstammen groef men dieper dan de teelaarde. Plaatselijk waren opnieuw puinige lagen (ophoging?) vast te stellen. Het is niet duidelijk of het om dezelfde puinlaag gaat als ter hoogte van de speelgoot (cf. infra).

Foto 77 Plaatselijke ophoging bovenop de bestaande toestand, gezien vanaf noordoosten. Rechts op de achtergrond is de parkvijver te zien

Foto 78 Plaatselijke afgraving net ten noordoosten van de speelgoot, gezien vanaf het noordoosten. Op de achtergrond is de parkvijver te zien

Foto 79 Aanplanting van de wilgentunnels en aanleg van het klim- en klauterparcours, gezien vanaf het westen

Foto 80 Uitgraving voor de boomstammen van het klim- en klauterparcours

Foto 81 Uitgraving voor de boomstammen van het klim- en klauterparcours

2.3.3.2.4 SPEELGOOT EN POMPPUT

Fig. 30 Ontwerp van de speelgoot

De uitgraving voor de speelgoot gebeurde komvormig tot circa 70-80cm onder het maaiveld. Onder de teelaarde bevindt zich een uitgestrekt puinpakket (WB-31) van voornamelijk baksteen en kalkmortel. Het pakket is over de volledige oppervlakte van de uitgraving van de speelgoot aanwezig. Vermoedelijk gaat het om een ophogingslaag of nivelleringslaag. Opvallend is de volledige afwezigheid van vondsten.

Foto 82 Opvolging van de grondwerken ter hoogte van de speelgoot, gezien vanaf het westen

Foto 83 Zicht op de uitgraving van de speelgoot vanuit het westen

Foto 84 De puinlaag onder de teelaarde ter hoogte van de speelgoot is goed zichtbaar

Foto 85 Uitgraving van de speelgoot, gezien vanaf het noorden

Foto 86 Pompput ter hoogte van de vijver, gezien vanuit het westen

De uitgraving voor de pompput van de speelgoot was smal maar vrij diep. Er werden enkele heterogene lagen (ophoging?) aangesneden zonder dat een duidelijke interpretatie mogelijk was.

2.3.3.2.5 SLEUF NUTSLEIDINGEN RICHTING CHINEES PAVILJOEN

Fig. 31 Sleuf voor de nutsleidingen (rood) richting het Chinees paviljoen

Naast het bestaande wandelpad langs de grote vijver werd een smalle sleuf (breedte circa 40-50cm) gegraven in functie van enkele nutsleidingen. De diepte (circa 40-50cm) van de sleuf liet toe om via verschillende bodemprofielen op regelmatige afstand enkele beperkte waarnemingen te doen. Onder de teelaarde waren plaatselijk verschillende ophogingslagen te herkennen, echter zonder duidelijke datering. Ter hoogte van de speelgoot werd vermoedelijk dezelfde puinlaag (WB-31) aangesneden (cf. supra). Deze strekt zich nog verschillende tientallen meters uit in noordelijke richting. Ook hier waren geen vondsten aanwezig.

Ter hoogte van het afbuigende gedeelte van de sleuf richting het Chinees paviljoen kwam over een afstand van enkele meters de natuurlijke bodem aan het licht op een diepte van circa 50cm. Er waren echter geen archeologische sporen waar te nemen.

Foto 87 Sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen, gezien vanuit het zuidwesten

Foto 88 Sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen, gezien vanuit het zuidwesten. Puinlaag WB-31 is duidelijk zichtbaar. Rechts bevindt zich de speelgoot

Foto 89 Bodemprofiel A3C3 in de sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen. Dezelfde puinlaag (WB-31) als ter hoogte van de speelgoot is duidelijk zichtbaar

Foto 90 Sleuf voor de nutsleidingen richting het Chinees paviljoen, gezien vanuit het westen. De natuurlijke bodem is plaatselijk aangesneden

Fig. 32 Overzicht van de werken ter hoogte van de vijver

Bij het ruimen van de vijver werd het water weggepompt en het slib verwijderd. Centraal in de vijver kwam hierbij een aantal rechthoekige beschoeiingen van balken en palen tevoorschijn. Mogelijk gaat het om de vijver die afgebeeld is op de Ferrariskaart. Op basis van het kaartmateriaal lijkt de vijver in zijn huidige vormgeving en grootte (met een aantal jongere aanpassingen) tot de 19de eeuw terug te gaan. Om evidente veiligheidsredenen was deze zone niet toegankelijk om verder te registreren.

Foto 91 Het ruimen van de vijver, zicht vanuit het zuiden

Foto 92 Het ruimen van de vijver, zicht vanuit het noorden. De rode stippellijn duidt de houten, rechthoekige beschoeiing aan, de rode pijl een andere houten fundering/beschoeiing centraal in de vijver

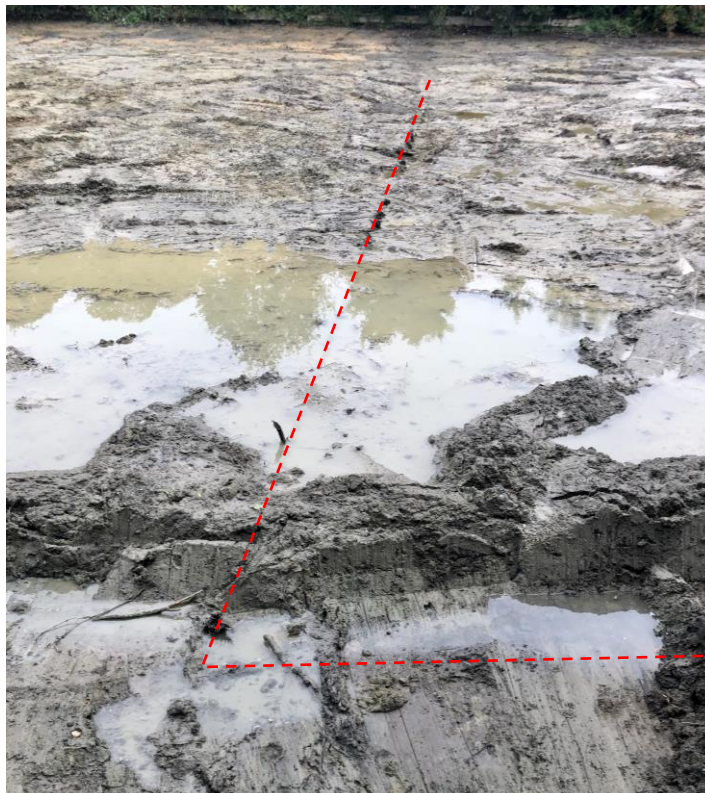

Foto 93 Houten rechthoekige beschoeiing, zicht vanuit het noordwesten

Foto 94 Houten beschoeiing/fundering centraal in de huidige vijver

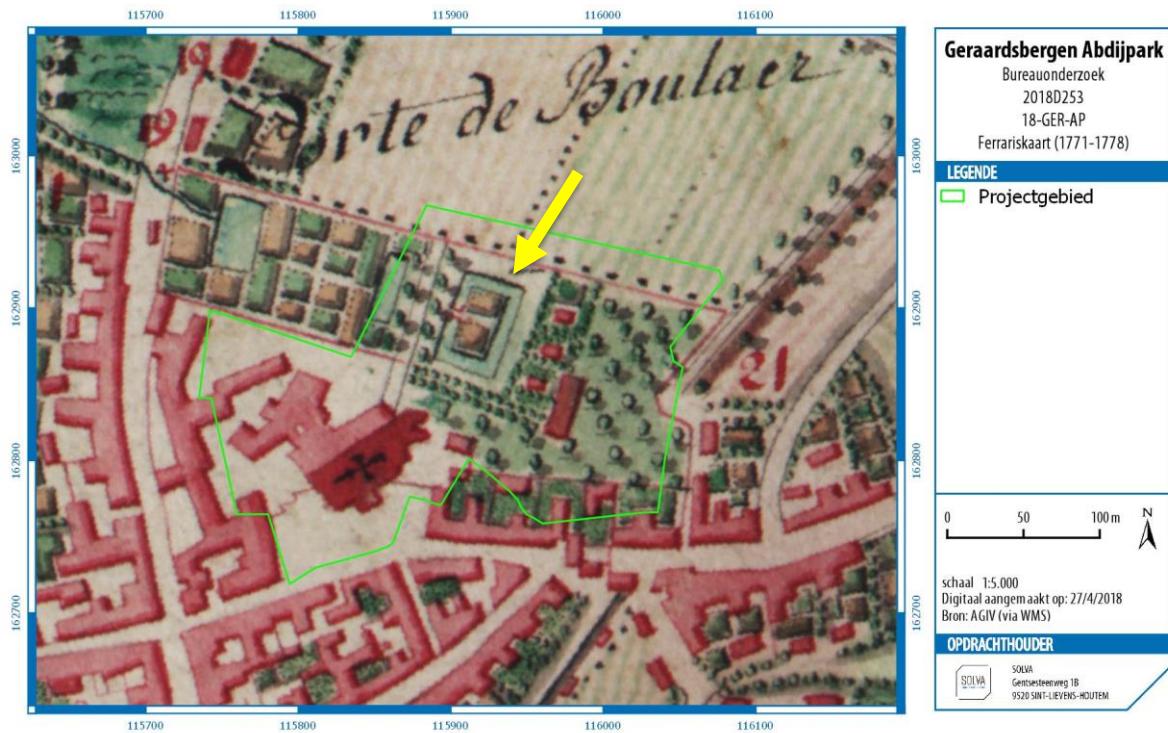

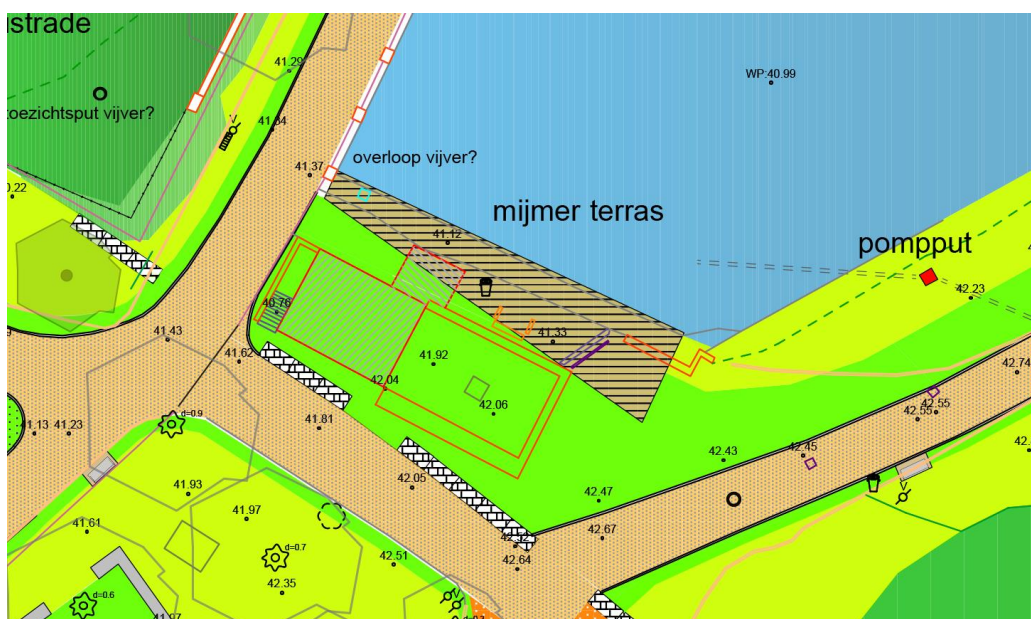
Fig. 33 Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied. De pijl geeft de vijver in de abdijtuint aan

Foto 95 Uitgraving in functie van de verzakte vijvermuur, zicht vanuit het zuidwesten. Ook de aanpalende rijweg, links op de fot werd vernieuwd

Bij het uitbaggeren van de vijver verzakte een deel van de noordwestelijke vijvermuur. Er gebeurde een uitgraving om het verzakte gedeelte van de muur af te breken en de overige delen van de muur te verankeren. Hierbij kwam geen relevant archeologisch niveau aan het licht. De heraanleg van de aanpalende rijweg bleef binnen het gabarit van de bestaande toestand en leverde geen archeologische sporen op.

2.3.3.2.7 MIJMERTERRAS TEN ZUIDWESTEN VAN DE VIJVER

Fig. 34 Ontwerp van het mijmerterras ten zuidwesten van de vijver

Bij de werken ter hoogte van het 'mijmerterras' net ten zuiden van de vijver kwam geen relevant archeologisch niveau aan het licht. Gezien de aanwezigheid van bestaande constructies (verharding en vroegere gebouwen) was deze zone reeds sterk geroerd. De bestaande toestand was reeds verwijderd in een eerdere fase. De bodemimpact was beperkt en de zone werd opgehoogd met grond voor de aanleg van het mijmerterras. Er waren geen relevante archeologische sporen aanwezig.

Foto 96 Opbraak ter hoogte van het mijmerterras aan de zuidkant van de vijver, zicht vanuit het noorden

Foto 97 Ophoging ter hoogte van het mijmerterras aan de zuidkant van de vijver, gezien vanuit het noordoosten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien

Foto 98 Aanleg van het mijmerterras ten zuidwesten van de vijver, gezien vanuit het noorden

Foto 99 Uitgraving voor de nutsleidingen net ten zuiden van de vijver, zicht vanuit het zuiden. Op de achtergrond is de vijver te zien

Net ten zuiden van de vijver gebeurden enkele uitgravingen in functie van nutsleidingen tot op een diepte van circa 60-70cm. Deze werken zijn opgevolgd aangezien ze het tracé van de stadsversterkingen kruisen. Er kwamen enkel heterogene, geroerde lagen en geen relevant archeologisch niveaus aan het licht.

2.3.3.2.8 WANDELPAD TEN NOORDEN VAN DE VIJVER

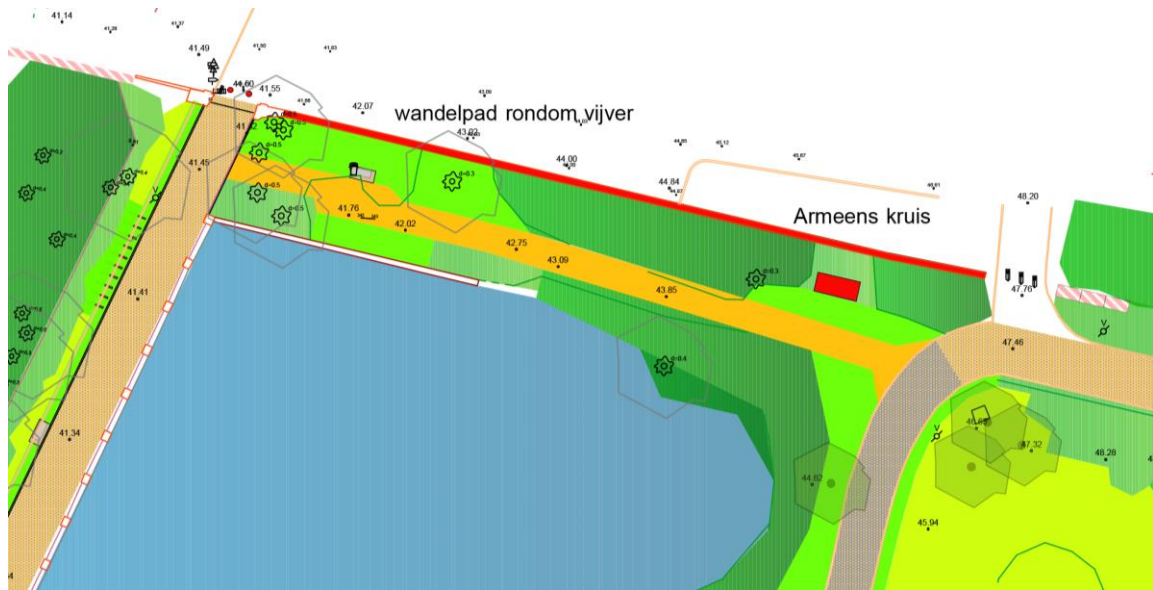

Fig. 35 Ontwerp van het nieuwe wandelpad net ten noorden van de vijver

Ten noorden van de vijver gebeurde de aanleg van een nieuw wandelpad. De afgraving hiervoor had een diepte van circa 15-20cm en greep volledig binnen het gabarit van de teelaarde plaats. Er kwamen dan ook geen relevante archeologische sporen aan het licht.

Foto 100 Aanleg van een nieuw wandelpad net ten noorden van de vijver

2.3.3.2.9 ZITBANKEN TER HOOGTE VAN DE VIJVER EN DE SPEELZONE

Fig. 36 Ontwerp van de zitbanken, deze zijn weergegeven als kleine lichtbruine rechthoeken

De aanleg van de zitbanken had geen of een beperkte bodemimpact. Meestal werd slechts een deel van de graszoden weggegraven of zelfs in ophoging gewerkt. Bij enkele zitbanken werd plaatselijk wel een deel van de teelaarde weg gehaald waarbij soms een onderliggende, meestal heterogene laag (ophoging/nivellering?) tevoorschijn kwam. Er kwamen echter geen relevante archeologische sporen aan het licht.

Foto 101 Aanleg van de zitbanken net ten oosten van de vijver, gezien vanuit het zuidwesten. Rechts op de achtergrond is het Chinees paviljoen te zien

2.3.3.2.10 BESTAANDE WANDELPADEN VERSPREID OVER HET PARK

Verspreid over het park is een deel van de bestaande wandelpaden vernieuwd. Dit gebeurde voornamelijk in de zone rond de vijver en het oostelijk gelegen recreatie- en parkgedeelte. Hierbij werd telkens de bestaande toestand verwijderd zonder bijkomende bodemingreep. Enkel ter hoogte van eventuele boordstenen langs de paden gebeurde een beperkt diepere bodemingreep. Plaatselijk verschenen

doorgaans heterogene, puinige pakketten die meestal eerder al op andere locaties bij diepere bodemingrepen waren vastgesteld. Bij deze heraanleg van de wandelpaden kwamen geen relevante archeologisch niveau aan het licht.

Foto 102 Heraanleg van het wandelpad ten oosten van de vijver, zicht vanuit het zuidwesten

Foto 103 Heraanleg van een van de wandelpaden in de parkzone, zicht vanuit het westen

Foto 104 Uitbraak en vervanging van de boordstenen ten zuiden van de grote vijver, gezien vanuit het zuidwesten

2.3.3.2.11 TRAP

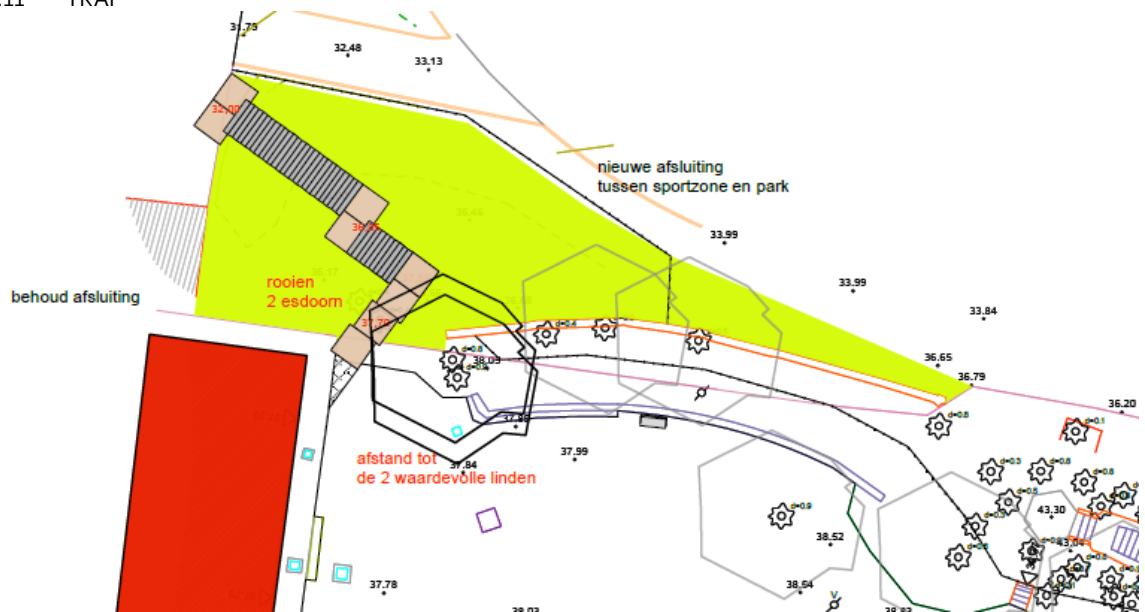

Fig. 37 Overzicht van de werken ter hoogte van de trap naar de parking langs de Boelarestraat

In de noordoostelijke hoek van het Abdijpark is een trap aangelegd in functie van een nieuwe toegang tot het park. Deze locatie bevindt zich op het tracé van de middeleeuwse stadsversterkingen. Naar het oosten is onder meer de stadsmuur in opstand bewaard, naar het westen situeert zich de locatie van de Boelarepoort ter hoogte van de huidige Boelarestraat.

Het terrein heeft op deze locatie een groot hoogteverschil van circa 4-5m tussen het niveau in het Abdijpark enerzijds en de lager gelegen recreatiezone Adriaansstadion en de parking langs de Boelarestraat anderzijds. Dit is deels te wijten aan de natuurlijke helling van het terrein maar ook aan de aanleg van de sportinfrastructuur en de parking. De nieuwe trap is deels in de helling ingegraven. Hierbij kwam echter geen archeologisch niveau aan het licht. Het bovenste deel van de uitgraving gebeurde in puinige, heterogene lagen. Het onderste deel van de uitgraving bleek te bestaan uit een 'berm' die vermoedelijk opgeworpen is bij de aanleg van de het Adriaansstadion. Op het niveau van het Abdijpark, ter hoogte van de bovenzijde van de trap, werden enkele bomen gerooid en de stronken uitgegraven. Het ging om een plaatselijke bodemingreep met een aanzienlijke diepte van circa 80-90cm ten opzichte van het maaiveld. Ook hier werd geen archeologisch niveau aangetroffen, noch eventuele puinige lagen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van een muur.

Foto 105 Bovenste gedeelte van de uitgraving van de trap, zicht vanuit het noordoosten. Links is het niveau van het Abdijpark met het onder andere het koetshuis, rechts op de achtergrond ligt de parking richting de Boelarestraat

Foto 106 Bovenste gedeelte van de uitgraving van de trap, zicht vanuit het noordwesten. Op de achtergrond is het Abtenhuis te zien

Foto 107 Onderste gedeelte van de uitgraving van de trap, zicht vanuit het noordwesten vanop de parking richting de Boelarestraat. Op de achtergrond is het niveau Abdijpark en het Abtenhuis te zien

Foto 108 Onderste gedeelte van de uitgraving en aanleg van de trap, de uitgraving gebeurde in een recent opgevoerde berm, zicht vanuit het noordwesten

2.3.3.3 ANALYSE VAN DE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De geschiedenis van het Abdijpark gaat wellicht minstens tot de volle middeleeuwen terug. De aanwezigheid van de stadsversterkingen en de uitbouw van een volledig abdijcomplex sinds deze periode zijn duidelijk. Dit bracht grote bouwactiviteiten met zich mee, tot zelfs het einde van de 18de eeuw.

Het Abdijpark valt op te delen in twee gebieden van elkaar gescheiden door de stadsversterkingen. Binnen deze oorspronkelijk middeleeuwse stadsomwalling ligt de kern van het abdijcomplex met de belangrijkste gebouwen. De archeologisch relevante sporen bevinden zich in deze zone vaak meteen onder de teelaarde of bestaande toestand (40-50 cm onder maaiveld). Het gebied buiten de stadsomwallingen is minder duidelijk. De abdij nam deze zone in de 17de en 18de eeuw in gebruik en had voornamelijk een functie als tuin. Een relevant archeologisch niveau werd niet aangetroffen.

Vanaf het einde van de 18de en het begin van de 19de eeuw wordt het abdijcomplex in aanzienlijke mate ontmanteld. Verschillende gebouwen van het abdijcomplex bleven bewaard, dit neemt echter niet weg dat de sloop van het abdijcomplex een duidelijke impact heeft gehad op de bewaring van de archeologische sporen. Ook de aanleg van het eigenlijke park (met bijhorende nivelleringen) en de latere herbestemmingen en aanpassingen hadden minstens plaatselijk een invloed op het archeologisch archief.

Door de vaak beperkte bodemingrepen binnen dit project dient evenwel een kanttekening geplaatst te worden. De werfbegeleiding zorgde slechts op een aantal 'puntlocaties' voor een archeologische blik in de ondergrond. De soms zeer variabele graad van bewaring en diepte van de archeologische niveaus bleek duidelijk uit het archeologisch onderzoek. Net deze elementen zorgden ervoor dat er met de huidige stand van zaken geen algemene lijn te trekken valt in 'het' archeologisch niveau en de bewaring ervan.

2.3.4 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De archeologische opvolging van de werken in het Abdijpark bracht op verschillende plaatsen delen van de Sint-Adriaansabdij aan het licht. Twee locaties zijn hier van belang. Het betreft de zone van het Abtenhuis (het vroegere abtenkwartier) waar verschillende muren toe te wijzen zijn aan de aansluiting tussen het abtenkwartier en het (verdwenen) conventsgebouw. Een deel van de aangetroffen muren maken deel uit van een gangpartij tussen beide gebouwen. Enkele andere muren sluiten aan op de keuken van het abtenkwartier. Zowel het abtenkwartier, het conventsgebouw en de verbinding ertussen zijn goed te zien op zowel het plan Ci-devant als het schilderij van Canivé die het abdijcomplex op het einde van de 18de eeuw weergeven.

Een tweede belangrijke zone vormt het vijvertje net ten noorden van het voormalige koor van de abdijkerk. Op die plaats kwamen verschillende muren zowel in natuursteen als baksteen en twee uitbraaksporen aan het licht. Deze uitbraaksporen zijn mogelijk in verband te brengen met de kloostergang die op deze locatie de verbinding vormde tussen de abdijkerk en het conventsgebouw. Een uitbraakspoor dat zich in het verlengde meer ten noorden hiervan bevindt, lijkt dit te ondersteunen. De muren net ten oosten van de uitbraaksporen maken vermoedelijk deel uit van de noordoostelijke vleugel van het conventsgebouw. Er is een duidelijke fasering in de muren vast te stellen wat wijst op verschillende bouwfases. Ook deze zone is te zien op het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé.

De datering van beide zones is niet evident. De aard van de werken en het bijhorend archeologisch onderzoek zorgden ervoor dat enkel een registratie van het bovenste archeologisch niveau gebeurde. Een stratigrafische opgraving was binnen dit kader niet mogelijk noch wenselijk. Er zijn met andere woorden weinig daterende elementen voorhanden. Het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé tonen de abdij op het einde van de 18de eeuw. Het abtenkwartier (huidige Abtenhuis) dateert uit de periode 1738-1786. Het is aannemelijk dat de verbinding tussen het nieuwe abtenkwartier en het reeds bestaande conventsgebouw ook in deze periode is opgetrokken. De opgemeten baksteenformaten van het abtenkwartier (1738-1786), het poortgebouw (1771-1778) en de zuidwestelijke kerkgevel (derde kwart 18de eeuw) zijn vergelijkbaar met de aangetroffen funderingen en spreken deze datering dus niet tegen. Voor datering van de aangetroffen muren en uitbraaksporen ter hoogte van het voormalige vijvertje zijn weinig aanknopingspunten. De uitbraaksporen zelf hebben mogelijk te maken met de sloop van de abdij op het einde van de 18de en het begin van de 19de eeuw. Gezien hun ligging en (parallele) verloop mogen we veronderstellen dat de muren die oorspronkelijk op de plaats van de uitbraaksporen stonden, deel uitmaakten van de kloostergang die aansloot op de abdijkerk. Het is waarschijnlijk dat de abdijkerk, of beter gezegd het koor ervan, terug te voeren is naar 1373. De datering van het conventsgebouw zelf is minder evident. Het gebouw zoals afgebeeld op het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé stond er al tijdens de grote bouwwerken tijdens het midden en de tweede helft van de 18de eeuw. Hoever het conventsgebouw – en in welke vorm – het teruggaat in de tijd is echter niet duidelijk. De kaart van Deventer (midden 16de eeuw) is de oudste weergave van de abdij en toont reeds de aanwezigheid van een conventsgebouw ten noorden van de kerk. De historische bronnen maken bovendien gewag van verschillende bouwfases, de fasering in de aangetroffen muren heeft hier mogelijk mee te maken.

Overige delen van het projectgebied leverden minder of geen relevante resultaten op, of brachten soms meer vragen dan antwoorden aan. Dit had deels te maken met de vaak beperkte bodeminpact van de werken maar anderzijds waarschijnlijk ook met een archeologisch realiteit. Zo zijn bij de werken ter hoogte van de noordelijke zijde van de voormalige abdijkerk op een aantal plaatsen archeologische lagen aangesneden die met de huidige stand van zaken moeilijk te interpreteren zijn. Dit was overigens ook bij de eerdere fases van het onderzoek (controleboringen en proefsleuven) het geval. Het gaat om vrij homogene lagen die weinig bouwpuin bevatten, op een plaats waar muurwerk van de abdijkerk te verwachten is. Is men bij de sloop van de abdijkerk heel grondig te werk gegaan waardoor bepaalde delen muurwerk volledig verdwenen zijn en het gebied nadien genivelleerd is? Een aantal vaststellingen tijdens proefsleuvenonderzoek ter hoogte van het schip en het noordelijk transept lijken dit niet tegen te spreken.

De werkzaamheden op de huidige parking werden nauwlettend opgevolgd. Dit is met name de locatie van het kerkhof van de abdij. Bij de werkzaamheden noch bij de controleputten werd enige aanwijzing gevonden voor menselijke begravingen. De aangetroffen archeologische lagen lijken ook niet in verband te brengen met een kerkhof en bevatten bovendien ook geen verspit of ex situ menselijk botmateriaal. Dit betekent niet dat er helemaal geen sprake is van een kerkhof maar deze vaststelling roept minstens vragen op. De aanwezigheid van puinpakketten en enkele heterogene (ophogings?)lagen – waarvan één laag specifiek in de tweede helft van 18de of eerste helft van de 19de eeuw te situeren is – zou er kunnen op wijzen dat bij de grote bouwactiviteiten (poortgebouw en kerk) in de 18de eeuw of bij de sloop van het

abdijgebouwen deze zone werd heringericht en het kerkhof geruimd. Toekomstig onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Een andere locatie waar enkele vraagtekens rond bestaan, is de zone van de stadsversterkingen. Op basis van de historische bronnen en het bovengronds bewaarde muurwerk is het traject van de stadsmuur vanaf de Brusselpoort doorheen het Abdijpark tot aan de Boelarepoort vrij accuraat te reconstrueren. Op twee locaties in het park zijn werken uitgevoerd die dit traject kruisen. Ter hoogte van de vijver waren geen aanwijzingen voor de stadsversterkingen. Ook bij de aanleg van de trap kon de aanwezigheid niet vastgesteld worden. Mogelijk zijn ook deze structuren grondig uitgebroken en bevinden ze zich op een dieper niveau.

Dit archeologisch onderzoek, samen met de eerdere fases (proefsleuven en grondboringen) van het archeologisch traject, brachten heel wat nieuwe informatie aan over het abdijcomplex. Hoewel het binnen het kader van deze werken en de daaraan gekoppelde archeologische vaststellingen vaak beperkte ingrepen betrof, kregen we toch op enkele cruciale 'puntlocaties' een beeld op de aanwezigheid en bewaring van de abdij. De archeologische vaststellingen zijn met de huidige stand van zaken te beperkt om uitspraken te doen over het ontstaan, de datering en fasering van het complex. Echter, in combinatie met de historische bronnen en het georefereren van het plan Ci-devant, op basis van de archeologische vaststellingen en de in opstand bewaarde delen van de abdij, is er de mogelijkheid tot een beter begrip van de ruimtelijke indeling en ligging ervan. Het gegeorefererde plan Ci-devant kan een leidraad vormen voor toekomstig onderzoek (Fig. 8). Dit plan en het aansnijden van enkele gebouwen van de abdij tijdens dit onderzoek tonen aan dat het archeologisch potentieel van dit complex aanwezig is.

Zoals hierboven reeds beschreven, zijn er behalve een aantal antwoorden echter ook een enkele 'nieuwe' vraagstellingen rond deze site bijgekomen. Sommige van deze vragen hebben mogelijk te maken of zijn minstens beter te begrijpen aan de hand van de plaatselijke, complexe topografie. Fig. 38 en Fig. 39 tonen een 2,5D-weergave van het hoogtemodel. Het gebied bevindt zich op de noordwestelijke flank van de Oudenberg richting de Dender. De helling op deze locatie is aanzienlijk. Het is niet verwonderlijk dat om bebouwing mogelijk te maken op een dergelijke helling grote bodemingrepen nodig zijn. Dat is ook vast te stellen op het hoogtemodel. Ze vormen als het ware 'littekens' in het natuurlijke, doorgaans geleidelijke verloop van de helling. Een aantal van deze ingrepen zijn overduidelijk uit recente periode. Zo zijn de 'uitgraving' van het Sint-Adriaanstadion, de vijver in het park en bv. ook de terras- en keermuren van de huidige bebouwing langs de Boelarestraat evident aan te tonen. Echter, er zijn ook een aantal 'littekens' zichtbaar die waarschijnlijk van oudere oorsprong zijn. Dit hoeft niet te verwonderen, de geschiedenis van dit gebied gaat vermoedelijk minstens tot de volle middeleeuwen terug. De complexe bouwgeschiedenis van onder meer de abdij en wellicht ook de stadsversterkingen doen vermoeden dat dit gebied en de topografie over een periode van bijna 1000 jaar grondig gemanipuleerd is geweest. Een aantal opmerkelijke zaken willen we even toelichten (Fig. 38 en Fig. 39):

1. Ter hoogte van de stadsmuur (witte stippellijn) is aan de achterzijde van de percelen langs de Abdijstraat (huisnr. 12-32) en het Abdijpark zelf een bijzonder hoogteverschil aanwezig. De stadsmuur (en eventuele oudere aarden wal?) torenen boven het aanpalende niveau in het Abdijpark uit. Dit is de locatie waar de bijhorende stadsgracht te verwachten is. Onder meer de kaart van Jacob van Deventer geeft een indruk van de omvang van deze structuren.
2. Pal naast het poortgebouw springt ook de zuidwestelijke kerkgevel eruit ten opzichte van het omliggende niveau. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een werkhypothese vooropgesteld omtrent een mogelijk vloerniveau binnen de kerk. Deze hypothetische 'vloerpas' zou zich ter hoogte van de bovenzijde van de zuidwestelijke kerkgevel kunnen bevinden zoals die momenteel bewaard is, op ongeveer 46,4m TAW. De aanwezigheid van de (verdwenen) toegangstrap ter hoogte van de zuidwestelijke gevel van de kerk ondersteunt dit. Is de topografie dusdanig aangepast om de abdijkerk een meer imponerend uitzicht te geven? Ook het opmerkelijke niveauverschil tussen de Abdijstraat en de percelen ter hoogte van huisnummers 12-14 enerzijds en de net ten noorden ervan lageregelegen delen van het Abdijpark (huidige parking en voormalige hondenweide) anderzijds zijn misschien in deze zin te verklaren. Op het schilderij van Canivé is de indrukwekkende positie van de kerk ten opzichte van de onmiddellijke omgeving duidelijk te zien (Fig. 15). De niveauverschillen zijn ook merkbaar bij het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé. Verschillende trappenpartijen aan de toegangen van de gebouwen maar ook tussen de gebouwen zelf wijzen erop hoe men de sterke helling trachtte op te vangen. Hierbij creëerde men vermoedelijk minstens drie verschillende 'niveaus', bestaande uit de kerk, het conventsgebouw en het abtenkwartier. De toegangstrappen wijzen erop dat ook het 'gelijkvloers' van het conventsgebouw, net als de kerk, op zijn beurt hoger gelegen was dan het looppniveau buiten het gebouw.

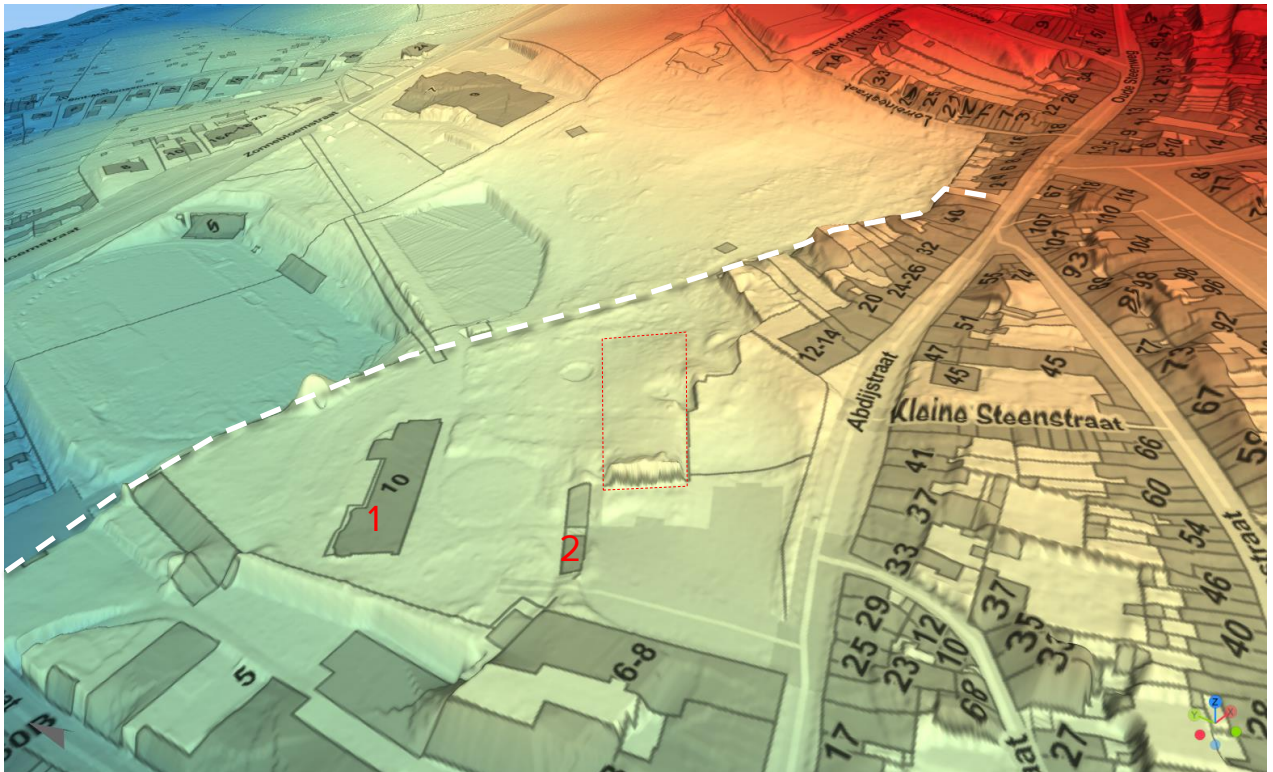

Fig. 38 2,5D weergave van het digitaal terreinmodel van het Abdiypark en de omgeving, gezien vanuit het zuidwesten (noorden bevindt zich linksboven). Voor de weergave van de hoogteverschillen is een verticale overdrijving met factor 2 gehanteerd (bron: AGIV). De locatie van de stadsversterkingen is weergegeven in witte stippellijn. De rode stippellijn is de locatie van de kerk. 1=Abtenhuis; 2=poortgebouw

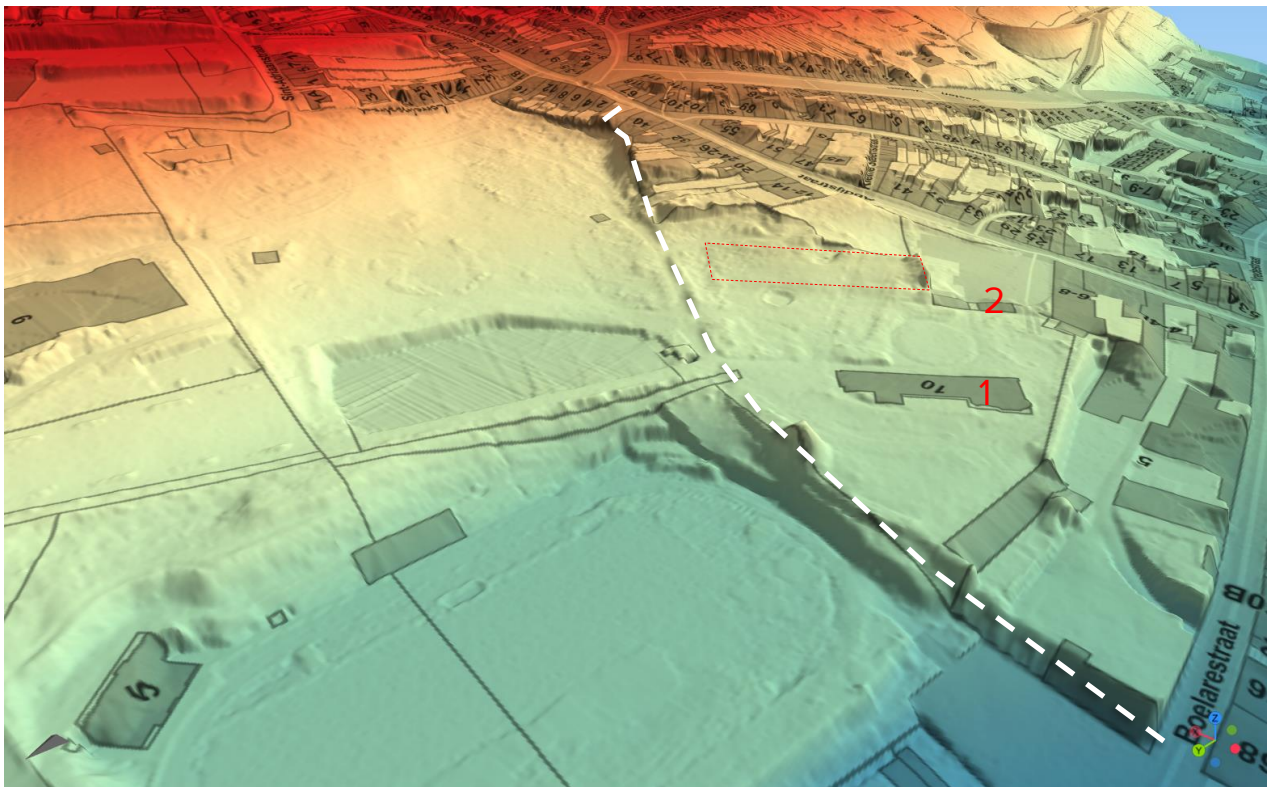
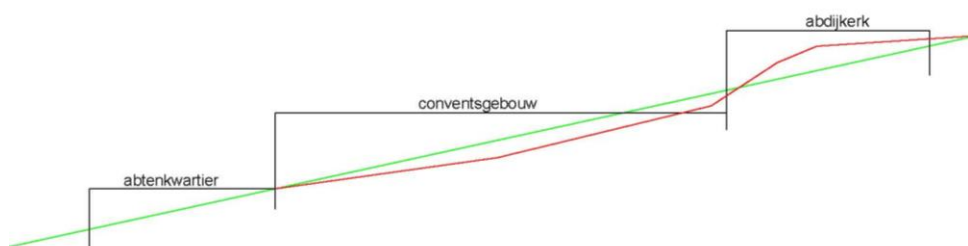

Fig. 39 2,5D weergave van het digitaal terreinmodel van het Abdiypark en de omgeving, gezien vanuit het noordwesten (noorden bevindt zich linksonder). Voor de weergave van de hoogteverschillen is een verticale overdrijving met factor 2 gehanteerd (bron: AGIV). De locatie van de stadsversterkingen is weergegeven in witte stippellijn. De rode stippellijn is de locatie van de kerk. 1=Abtenhuis; 2=poortgebouw

- Als we uitgaan van een bepaald vloerniveau binnen de voormalige kerk, de 'vloerpas' zoals hierboven beschreven, dan is duidelijk dat de huidige topografie 'binnen' de kerk dit niet meer weerspiegelt en vrij sterk afhelt in noordelijke richting naar het Abtenhuis en de vijver. Het huidige loopniveau is in de zuidelijke hoek van de kerk vrij vlak om enkele meters verder naar het noorden een duidelijk afhellende knik te maken. Dit veronderstelt dat de noordelijke delen van de kerk wellicht archeologisch minder goed bewaard zijn. Op basis van de huidige stand van zaken lijkt dit ook te stroken met de archeologische vaststellingen. De verklaring hiervoor is vermoedelijk te zoeken in de ontmanteling van de abdijgebouwen en de aanleg van het park in de 19de eeuw waarbij men ter hoogte van de kerk en het conventsgedebouw vermoedelijk een 'egale' helling heeft gecreëerd in plaats van de vloerniveaus van de gebouwen (kerk, conventsgedebouw en abtenkwartier).

In deze veronderstelling zouden we tot de situatie kunnen komen zoals weergegeven in Fig. 40. Het is een NW-ZO dwarsprofiel die een hypothese van de topografische evolutie voor, tijdens en na het abdijcomplex toont. Dit is een schematische weergave van de werkhypothese waarbij de groene lijn de oorspronkelijke en waarschijnlijk egale helling voorstelt die men heeft aangepast om de verschillende bouwvolumes te creëren. Om de helling op te vangen, bevindt het 'gelijkvloers' van de drie bouwvolumes (abtenkwartier, conventsgedebouw en kerk) zich telkens op verschillende, kunstmatige niveaus ten opzichte van elkaar, maar met elkaar verbonden door trappenpartijen. De rode lijn vertegenwoordigt het huidige loopniveau dat mogelijk terug te voeren is tot de 19de-eeuwse aanleg van het park waarbij men de abdiijkerk en het conventsgedebouw heeft ontmanteld en opnieuw een min of meer 'egale' helling heeft gecreëerd.

Fig. 40 Hypothetische en schematische NW-ZO dwarsprofiel van de topografie met de oorspronkelijke helling (groen), het gelijkvloers niveau binnen de drie gebouwen (zwart) en de huidige topografie (rood)

Deze topografische vaststellingen hebben uiteraard een hypothetisch karakter. Het is een eerste aanzet om de complexe topografie met een aantal opmerkelijke niveauverschillen maar eveneens enkele archeologische registraties te verklaren. Toekomstig onderzoek zal dit eventueel weerleggen of bevestigen en in dat laatste geval er mogelijk ook een precieze datering aan koppelen.

Het onderzoek toonde het grote archeologisch potentieel van het Abdijpark aan. Tijdens de verschillende fases van het terreinwerk zijn op enkele locaties verspreid over de site delen van de Sint-Adriaansabdij aangesneden. Fig. 41 toont schematisch over welke delen het precies gaat, met name vooral het kerk- en conventsgedebouw. Het zijn slechts summiere vaststellingen ten aanzien van het omvangrijke gebouwenbestand maar ze lichten niettemin een tipje van de sluier op omtrent de Sint-Adriaansabdij. Ondanks dat op sommige plaatsen een mindere bewaring van de archeologische sporen te verwachten is, is het duidelijk dat grote delen van dit abdijcomplex in de ondergrond aanwezig zijn. Het archeologisch onderzoek bood onder meer de mogelijkheid tot een beter begrip van de ruimtelijke indeling en ligging van de abdij. Bovendien werden enkele nieuwe vraagstellingen en werkhypothesen naar voor geschoven. De combinatie van de uitgebreide kennis uit het historisch onderzoek, de archeologische informatie en de bijzondere, bovengronds bewaarde delen van de abdij en de stadsversterkingen biedt op tal van vlakken heel wat potentieel aan de site voor de toekomst. Wellicht meer dan 800 jaar bouwgeschiedenis zit vervat in deze noordoostelijke hoek van de stad. De aanwezigheid van de middeleeuwse stadsversterkingen en benedictijnenabdij zorgt ervoor dat deze site niet alleen voor de Geraardsbergse stadsgeschiedenis maar bovendien ook voor het ontstaan en de ontwikkeling van abdij- en stedelijke sites van regionaal belang is.

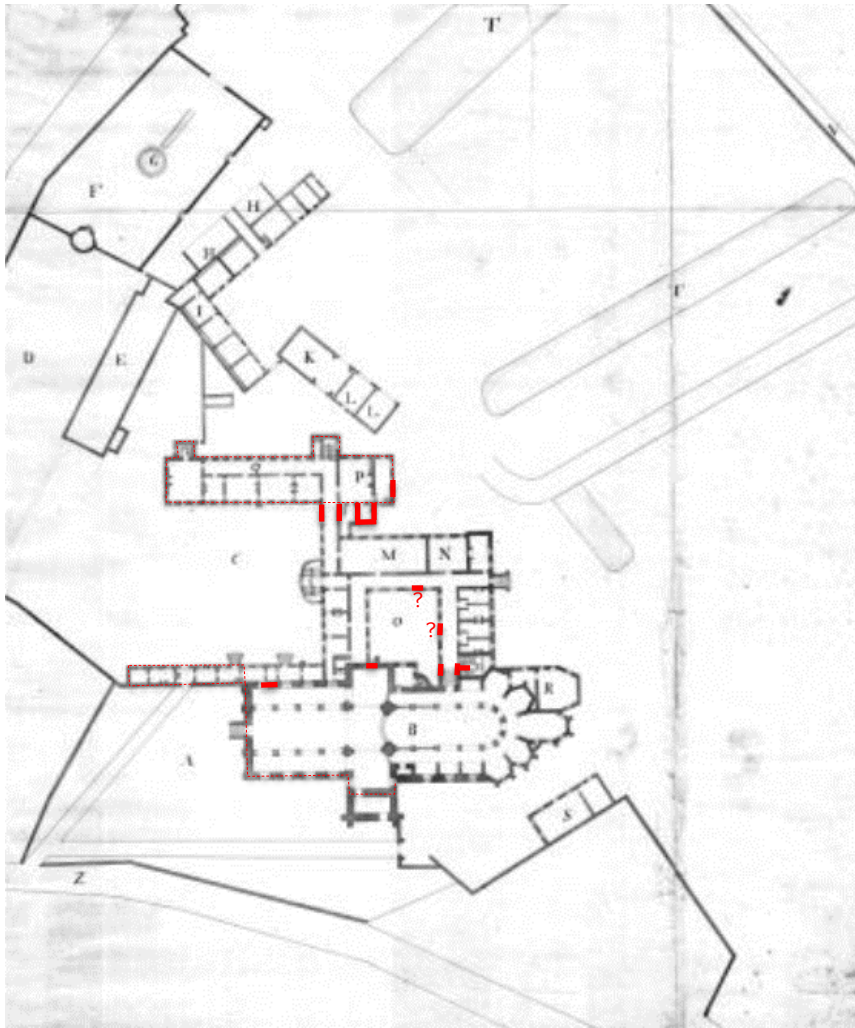

Fig. 41 Het plan Ci-devant met aanduiding van het abtenkwartier, het poortgebouw en de bewaarde delen van de kerk in rode stippellijn en de aangetroffen muren van het abdijcomplex tijdens de werfbegeleiding en het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek in volle rode lijn

2.3.5 DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD

- Worden de werken uitgevoerd zodat behoud in situ gegarandeerd is?

De werken met een duidelijke bodemimpact gebeurden steeds onder archeologische begeleiding. Indien binnen het gabarit van de werken een relevant archeologisch niveau werd aangesneden, is dit steeds geregistreerd en geëvalueerd. De dieper liggende sporen bleven in situ bewaard.

- Manifesteren er zich archeologische sporen binnen de uitgraving? Zo ja, welke?

Dit archeologisch onderzoek, samen met de eerdere fases (proefsleuven en grondboringen) van het archeologisch traject, brachten heel wat nieuwe informatie aan over het abdijcomplex. Hoewel het binnen het kader van deze werken en de daaraan gekoppelde archeologische vaststellingen vaak beperkte ingrepen betrof, kregen we toch op enkele cruciale 'puntlocaties' een beeld op de aanwezigheid en bewaring van de abdij. Binnen deze werfbegeleiding zijn twee zones van belang. Het betreft de zone van het Abtenhuis (het vroegere abtenkwartier) waar verschillende muren toe te wijzen zijn aan de aansluiting tussen het abtenkwartier en het (verdwenen) conventsgebouw. Een tweede belangrijke zone vormt het vijvertje net ten noorden van het voormalige koor van de abdijkerk. Op die plaats kwamen verschillende muren zowel in natuursteen als baksteen en twee uitbraaksporen aan het licht. Deze uitbraaksporen zijn mogelijk in verband te brengen met de kloostergang die op deze locatie de verbinding vormde tussen de abdijkerk en het conventsgebouw. Een uitbraakspoor dat zich in het verlengde meer ten noorden hiervan bevindt, lijkt dit te ondersteunen. De muren net ten oosten van de uitbraaksporen maken vermoedelijk deel uit van de noordoostelijke vleugel van het conventsgebouw.

2.3.6 SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)

De archeologische opvolging van de werken in het Abdijpark bracht op verschillende plaatsen delen van de Sint-Adriaansabdij aan het licht. Twee locaties zijn hier van belang. Het betreft de zone van het Abtenhuis (het vroegere abtenkwartier) waar verschillende muren toe te wijzen zijn aan de aansluiting tussen het abtenkwartier en het (verdwenen) conventsgebouw. Een deel van de aangetroffen muren maken deel uit van een gangpartij tussen beide gebouwen. Enkele andere muren sluiten aan op de keuken van het abtenkwartier. Zowel het abtenkwartier, het conventsgebouw en de verbinding ertussen zijn goed te zien op zowel het plan Ci-devant als het schilderij van Canivé die het abdijcomplex op het einde van de 18de eeuw weergeven.

Een tweede belangrijke zone vormt het vijvertje net ten noorden van het voormalige koor van de abdijkerk. Op die plaats kwamen verschillende muren zowel in natuursteen als baksteen en twee uitbraaksporen aan het licht. Deze uitbraaksporen zijn mogelijk in verband te brengen met de kloostergang die op deze locatie de verbinding vormde tussen de abdijkerk en het conventsgebouw. Een uitbraakspoor dat zich in het verlengde meer ten noorden hiervan bevindt, lijkt dit te ondersteunen. De muren net ten oosten van de uitbraaksporen maken vermoedelijk deel uit van de noordoostelijke vleugel van het conventsgebouw. Er is een duidelijke fasering in de muren vast te stellen wat wijst op verschillende bouwfases. Ook deze zone is te zien op het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé.

De datering van beide zones is niet evident. De aard van de werken en het bijhorend archeologisch onderzoek zorgden ervoor dat enkel een registratie van het bovenste archeologisch niveau gebeurde. Een stratigrafische opgraving was binnen dit kader niet mogelijk noch wenselijk. Er zijn met andere woorden weinig daterende elementen voorhanden. Het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé tonen de abdij op het einde van de 18de eeuw. Het abtenkwartier (huidige Abtenhuis) dateert uit de periode 1738-1786. Het is aannemelijk dat de verbinding tussen het nieuwe abtenkwartier en het reeds bestaande conventsgebouw ook in deze periode is opgetrokken. De opgemeten baksteenformaten van het abtenkwartier (1738-1786), het poortgebouw (1771-1778) en de zuidwestelijke kerkgevel (derde kwart 18de eeuw) zijn vergelijkbaar met de aangetroffen funderingen en spreken deze datering dus niet tegen. Voor datering van de aangetroffen muren en uitbraaksporen ter hoogte van het voormalige vijvertje zijn weinig aanknopingspunten. De uitbraaksporen zelf hebben mogelijk te maken met de sloop van de abdij op het einde van de 18de en het begin van de 19de eeuw. Gezien hun ligging en (parallele) verloop mogen we veronderstellen dat de muren die oorspronkelijk op de plaats van de uitbraaksporen stonden, deel uitmaakten van de kloostergang die aansloot op de abdijkerk. Het is waarschijnlijk dat de abdijkerk, of beter gezegd het koor ervan, terug te voeren is naar 1373. De datering van het conventsgebouw zelf is minder evident. Het gebouw zoals afgebeeld op het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé stond er al tijdens de grote bouwwerken tijdens het midden en de tweede helft van de 18de eeuw. Hoever het conventsgebouw – en in welke vorm – het teruggaat in de tijd is echter niet duidelijk. De kaart van Deventer (midden 16de eeuw) is de oudste weergave van de abdij en toont reeds de aanwezigheid van een conventsgebouw ten noorden van de kerk. De historische bronnen maken bovendien gewag van verschillende bouwfases, de fasering in de aangetroffen muren heeft hier mogelijk mee te maken.

Overige delen van het projectgebied leverden minder of geen relevante resultaten op, of brachten soms meer vragen dan antwoorden aan. Dit had deels te maken met de vaak beperkte bodeminpact van de werken maar anderzijds waarschijnlijk ook met een archeologisch realiteit. Zo zijn bij de werken ter hoogte van de noordelijke zijde van de voormalige abdijkerk op een aantal plaatsen archeologische lagen aangesneden die met de huidige stand van zaken moeilijk te interpreteren zijn. Dit was overigens ook bij de eerdere fases van het onderzoek (controleboringen en proefsleuven) het geval. Het gaat om vrij homogene lagen die weinig bouwpuin bevatten, op een plaats waar muurwerk van de abdijkerk te verwachten is. Is men bij de sloop van de abdijkerk heel grondig te werk gegaan waardoor bepaalde delen muurwerk volledig verdwenen zijn en het gebied nadien genivelleerd is? Een aantal vaststellingen tijdens proefsleuvenonderzoek ter hoogte van het schip en het noordelijk transept lijken dit niet tegen te spreken.

De werkzaamheden op de huidige parking werden nauwlettend opgevolgd. Dit is met name de locatie van het kerkhof van de abdij. Bij de werkzaamheden noch bij de controleputten werd enige aanwijzing gevonden voor menselijke begravingen. De aangetroffen archeologische lagen lijken ook niet in verband te brengen met een kerkhof en bevatten bovendien ook geen verspit of ex situ menselijk botmateriaal. Dit betekent niet dat er helemaal geen sprake is van een kerkhof maar deze vaststelling roept minstens vragen op. De aanwezigheid van puinpakketten en enkele heterogene (ophogings?)lagen – waarvan één laag specifiek in de tweede helft van 18de of eerste helft van de 19de eeuw te situeren is – zou er kunnen op wijzen dat bij de grote bouwactiviteiten (poortgebouw en kerk) in de 18de eeuw of bij de sloop van het

abdijgebouwen deze zone werd heringericht en het kerkhof geruimd. Toekomstig onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Een andere locatie waar enkele vraagtekens rond bestaan, is de zone van de stadsversterkingen. Op basis van de historische bronnen en het bovengronds bewaarde muurwerk is het traject van de stadsmuur vanaf de Brusselpoort doorheen het Abdijpark tot aan de Boelarepoort vrij accuraat te reconstrueren. Op twee locaties in het park zijn werken uitgevoerd die dit traject kruisen. Ter hoogte van de vijver waren geen aanwijzingen voor de stadsversterkingen. Ook bij de aanleg van de trap kon de aanwezigheid niet vastgesteld worden. Mogelijk zijn ook deze structuren grondig uitgebroken en bevinden ze zich op een dieper niveau.

Dit archeologisch onderzoek, samen met de eerdere fases (proefsleuven en grondboringen) van het archeologisch traject, brachten heel wat nieuwe informatie aan over het abdijcomplex. Hoewel het binnen het kader van deze werken en de daaraan gekoppelde archeologische vaststellingen vaak beperkte ingrepen betrof, kregen we toch op enkele cruciale 'puntlocaties' een beeld op de aanwezigheid en bewaring van de abdij. De archeologische vaststellingen zijn met de huidige stand van zaken te beperkt om uitspraken te doen over het ontstaan, de datering en fasering van het complex. Echter, in combinatie met de historische bronnen en het georefereren van het plan Ci-devant, op basis van de archeologische vaststellingen en de in opstand bewaarde delen van de abdij, is er de mogelijkheid tot een beter begrip van de ruimtelijke indeling en ligging ervan. Het gegeorefererde plan Ci-devant kan een leidraad vormen voor toekomstig onderzoek. Dit plan en het aansnijden van enkele gebouwen van de abdij tijdens dit onderzoek tonen aan dat het archeologisch potentieel van dit complex aanwezig is.

Er zijn behalve een aantal antwoorden echter ook een enkele 'nieuwe' vraagstellingen rond deze site bijgekomen. Sommige van deze vragen hebben mogelijk te maken of zijn minstens beter te begrijpen aan de hand van de plaatselijke, complexe topografie. Dit hoeft niet te verwonderen, de geschiedenis van dit gebied gaat vermoedelijk minstens tot de volle middeleeuwen terug. De complexe bouwgeschiedenis van onder meer de abdij en wellicht ook de stadsversterkingen doen vermoeden dat dit gebied en de topografie over een periode van bijna 1000 jaar grondig gemanipuleerd is geweest. De topografische vaststellingen hebben uiteraard een hypothetisch karakter. Het is een eerste aanzet om de complexe topografie met een aantal opmerkelijke niveauverschillen maar eveneens enkele archeologische registraties te verklaren. Toekomstig onderzoek zal dit eventueel weerleggen of bevestigen en in dat laatste geval er mogelijk ook een precieze datering aan koppelen.

Het onderzoek toonde het grote archeologisch potentieel van het Abdijpark aan. Tijdens de verschillende fases van het terreinwerk zijn op enkele locaties verspreid over de site delen van de Sint-Adriaansabdij aangesneden, met name vooral het kerk- en conventsgebouw. Het zijn slechts summiere vaststellingen ten aanzien van het omvangrijke gebouwenbestand maar ze lichten niettemin een tipje van de sluier op omtrent de Sint-Adriaansabdij. Ondanks dat op sommige plaatsen een mindere bewaring van de archeologische sporen te verwachten is, is het duidelijk dat grote delen van dit abdijcomplex in de ondergrond aanwezig zijn. Het archeologisch onderzoek bood onder meer de mogelijkheid tot een beter begrip van de ruimtelijke indeling en ligging van de abdij. Bovendien werden enkele nieuwe vraagstellingen en werkhypotheses naar voor geschoven. De combinatie van de uitgebreide kennis uit het historisch onderzoek, de archeologische informatie en de bijzondere, bovengronds bewaarde delen van de abdij en de stadsversterkingen biedt op tal van vlakken heel wat potentieel aan de site voor de toekomst. Wellicht meer dan 800 jaar bouwgeschiedenis zit vervat in deze noordoostelijke hoek van de stad. De aanwezigheid van de middeleeuwse stadsversterkingen en benedictijnenabdij zorgt ervoor dat deze site niet alleen voor de Geraardsbergse stadsgeschiedenis maar bovendien ook voor het ontstaan en de ontwikkeling van abdij- en stedelijke sites van regionaal belang is.

2.3.7 SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK)

De archeologische opvolging van de werken in het Abdijpark bracht op verschillende plaatsen delen van de Sint-Adriaansabdij aan het licht. Twee locaties zijn hier van belang. Het betreft de zone van het Abtenhuis (het vroegere abtenkwartier) waar verschillende muren toe te wijzen zijn aan de aansluiting tussen het abtenkwartier en het (verdwenen) conventsgebouw. Een deel van de aangetroffen muren maken deel uit van een gangpartij tussen beide gebouwen. Enkele andere muren sluiten aan op de keuken van het abtenkwartier. Zowel het abtenkwartier, het conventsgebouw en de verbinding ertussen zijn goed te zien op zowel het plan Ci-devant als het schilderij van Canivé die het abdijcomplex op het einde van de 18de eeuw weergeven.

Een tweede belangrijke zone vormt het vijvertje net ten noorden van het voormalige koor van de abdijkerk. Op die plaats kwamen verschillende muren zowel in natuursteen als baksteen en twee uitbraaksporen aan het licht. Deze uitbraaksporen zijn mogelijk in verband te brengen met de kloostergang die op deze locatie de verbinding vormde tussen de abdijkerk en het conventsgebouw. Een uitbraakspoor dat zich in het verlengde meer ten noorden hiervan bevindt, lijkt dit te ondersteunen. De muren net ten oosten van de uitbraaksporen maken vermoedelijk deel uit van de noordoostelijke vleugel van het conventsgebouw. Er is een duidelijke fasering in de muren vast te stellen wat wijst op verschillende bouwfases. Ook deze zone is te zien op het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé.

De datering van beide zones is niet evident. De aard van de werken en het bijhorend archeologisch onderzoek zorgden ervoor dat enkel een registratie van het bovenste archeologisch niveau gebeurde. Een stratigrafische opgraving was binnen dit kader niet mogelijk noch wenselijk. Er zijn met andere woorden weinig daterende elementen voorhanden. Het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé tonen de abdij op het einde van de 18de eeuw. Het abtenkwartier (huidige Abtenhuis) dateert uit de periode 1738-1786. Het is aannemelijk dat de verbinding tussen het nieuwe abtenkwartier en het reeds bestaande conventsgebouw ook in deze periode is opgetrokken. De opgemeten baksteenformaten van het abtenkwartier (1738-1786), het poortgebouw (1771-1778) en de zuidwestelijke kerkgevel (derde kwart 18de eeuw) zijn vergelijkbaar met de aangetroffen funderingen en spreken deze datering dus niet tegen. Voor datering van de aangetroffen muren en uitbraaksporen ter hoogte van het voormalige vijvertje zijn weinig aanknopingspunten. De uitbraaksporen zelf hebben mogelijk te maken met de sloop van de abdij op het einde van de 18de en het begin van de 19de eeuw. Gezien hun ligging en (parallele) verloop mogen we veronderstellen dat de muren die oorspronkelijk op de plaats van de uitbraaksporen stonden, deel uitmaakten van de kloostergang die aansloot op de abdijkerk. Het is waarschijnlijk dat de abdijkerk, of beter gezegd het koor ervan, terug te voeren is naar 1373. De datering van het conventsgebouw zelf is minder evident. Het gebouw zoals afgebeeld op het plan Ci-devant en het schilderij van Canivé stond er al tijdens de grote bouwwerken tijdens het midden en de tweede helft van de 18de eeuw. Hoever het conventsgebouw – en in welke vorm – het teruggaat in de tijd is echter niet duidelijk. De kaart van Deventer (midden 16de eeuw) is de oudste weergave van de abdij en toont reeds de aanwezigheid van een conventsgebouw ten noorden van de kerk. De historische bronnen maken bovendien gewag van verschillende bouwfases, de fasering in de aangetroffen muren heeft hier mogelijk mee te maken.

Overige delen van het projectgebied leverden minder of geen relevante resultaten op, of brachten soms meer vragen dan antwoorden aan. Dit had deels te maken met de vaak beperkte bodeminpact van de werken maar anderzijds waarschijnlijk ook met een archeologisch realiteit. Zo zijn bij de werken ter hoogte van de noordelijke zijde van de voormalige abdijkerk op een aantal plaatsen archeologische lagen aangesneden die met de huidige stand van zaken moeilijk te interpreteren zijn. Dit was overigens ook bij de eerdere fases van het onderzoek (controleboringen en proefsleuven) het geval. Het gaat om vrij homogene lagen die weinig bouwpuin bevatten, op een plaats waar muurwerk van de abdijkerk te verwachten is. Is men bij de sloop van de abdijkerk heel grondig te werk gegaan waardoor bepaalde delen muurwerk volledig verdwenen zijn en het gebied nadien genivelleerd is? Een aantal vaststellingen tijdens proefsleuvenonderzoek ter hoogte van het schip en het noordelijk transept lijken dit niet tegen te spreken.

De werkzaamheden op de huidige parking werden nauwlettend opgevolgd. Dit is met name de locatie van het kerkhof van de abdij. Bij de werkzaamheden noch bij de controleputten werd enige aanwijzing gevonden voor menselijke begravingen. De aangetroffen archeologische lagen lijken ook niet in verband te brengen met een kerkhof en bevatten bovendien ook geen verspit of ex situ menselijk botmateriaal. Dit betekent niet dat er helemaal geen sprake is van een kerkhof maar deze vaststelling roept minstens vragen op. De aanwezigheid van puinpakketten en enkele heterogene (ophogings?)lagen – waarvan één laag specifiek in de tweede helft van 18de of eerste helft van de 19de eeuw te situeren is – zou er kunnen op wijzen dat bij de grote bouwactiviteiten (poortgebouw en kerk) in de 18de eeuw of bij de sloop van het

abdijgebouwen deze zone werd heringericht en het kerkhof geruimd. Toekomstig onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Een andere locatie waar enkele vraagtekens rond bestaan, is de zone van de stadsversterkingen. Op basis van de historische bronnen en het bovengronds bewaarde muurwerk is het traject van de stadsmuur vanaf de Brusselpoort doorheen het Abdijpark tot aan de Boelarepoort vrij accuraat te reconstrueren. Op twee locaties in het park zijn werken uitgevoerd die dit traject kruisen. Ter hoogte van de vijver waren geen aanwijzingen voor de stadsversterkingen. Ook bij de aanleg van de trap kon de aanwezigheid niet vastgesteld worden. Mogelijk zijn ook deze structuren grondig uitgebroken en bevinden ze zich op een dieper niveau.

Dit archeologisch onderzoek, samen met de eerdere fases (proefsleuven en grondboringen) van het archeologisch traject, brachten heel wat nieuwe informatie aan over het abdijcomplex. Hoewel het binnen het kader van deze werken en de daaraan gekoppelde archeologische vaststellingen vaak beperkte ingrepen betrof, kregen we toch op enkele cruciale 'puntlocaties' een beeld op de aanwezigheid en bewaring van de abdij. De archeologische vaststellingen zijn met de huidige stand van zaken te beperkt om uitspraken te doen over het ontstaan, de datering en fasering van het complex. Echter, in combinatie met de historische bronnen en het georefereren van het plan Ci-devant, op basis van de archeologische vaststellingen en de in opstand bewaarde delen van de abdij, is er de mogelijkheid tot een beter begrip van de ruimtelijke indeling en ligging ervan. Het gegeorefererde plan Ci-devant kan een leidraad vormen voor toekomstig onderzoek.

Het onderzoek toonde het grote archeologisch potentieel van het Abdijpark aan. Tijdens de verschillende fases van het terreinwerk zijn op enkele locaties verspreid over de site delen van de Sint-Adriaansabdij aangesneden, met name vooral het kerk- en conventsgebouw. Het zijn slechts summiere vaststellingen ten aanzien van het omvangrijke gebouwenbestand maar ze lichten niettemin een tipje van de sluier op omtrent de Sint-Adriaansabdij. Ondanks dat op sommige plaatsen een mindere bewaring van de archeologische sporen te verwachten is, is het duidelijk dat grote delen van dit abdijcomplex in de ondergrond aanwezig zijn. Het archeologisch onderzoek bood onder meer de mogelijkheid tot een beter begrip van de ruimtelijke indeling en ligging van de abdij. Bovendien werden enkele nieuwe vraagstellingen en werkhypotheses naar voor geschoven. De combinatie van de uitgebreide kennis uit het historisch onderzoek, de archeologische informatie en de bijzondere, bovengronds bewaarde delen van de abdij en de stadsversterkingen biedt op tal van vlakken heel wat potentieel aan de site voor de toekomst. Wellicht meer dan 800 jaar bouwgeschiedenis zit vervat in deze noordoostelijke hoek van de stad. De aanwezigheid van de middeleeuwse stadsversterkingen en benedictijnenabdij zorgt ervoor dat deze site niet alleen voor de Geraardsbergse stadsgeschiedenis maar bovendien ook voor het ontstaan en de ontwikkeling van abdij- en stedelijke sites van regionaal belang is.

2.4 BIBLIOGRAFIE

DE SMET S., PEDE R. & CHERRETTÉ B. 2019: *Geraardsbergen Abdijpark. Archeologienota - 2019B1*, SOLVA Archeologierapport 152.

DE SMET S., PEDE R. & CHERRETTÉ B. 2019: *Geraardsbergen Abdijpark fase 3. Archeologienota - 2020A407*, SOLVA Archeologierapport 189.

PEDE R. 2020. *Geraardsbergen Abdijpark. Eindverslag proefsleuvenonderzoek – 2020A178*, SOLVA Archeologierapport 190.

VAN BOCKSTAELE G. 1981: *De St.-Adriaansabdij. 900 jaar te Geraardsbergen, 1250 jaar in het land van Aalst. Bijdrage tot de geschiedenis van het Benedictijns monachisme in Vlaanderen*, Geraardsbergen.

VAN BOCKSTAELE G. 2002: *Het cultureel erfgoed van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen in woord en beeld 1096-2002*, Geraardsbergen.

VAN BOCKSTAELE G. 2011: De ontwerp- en bouwactiviteiten van Jan Baptist Simoens voor de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen en de abdij van Beaupré te Grimminge, *Het Land van Aalst* LXIII, 234-243.

2.5 BIJLAGEN

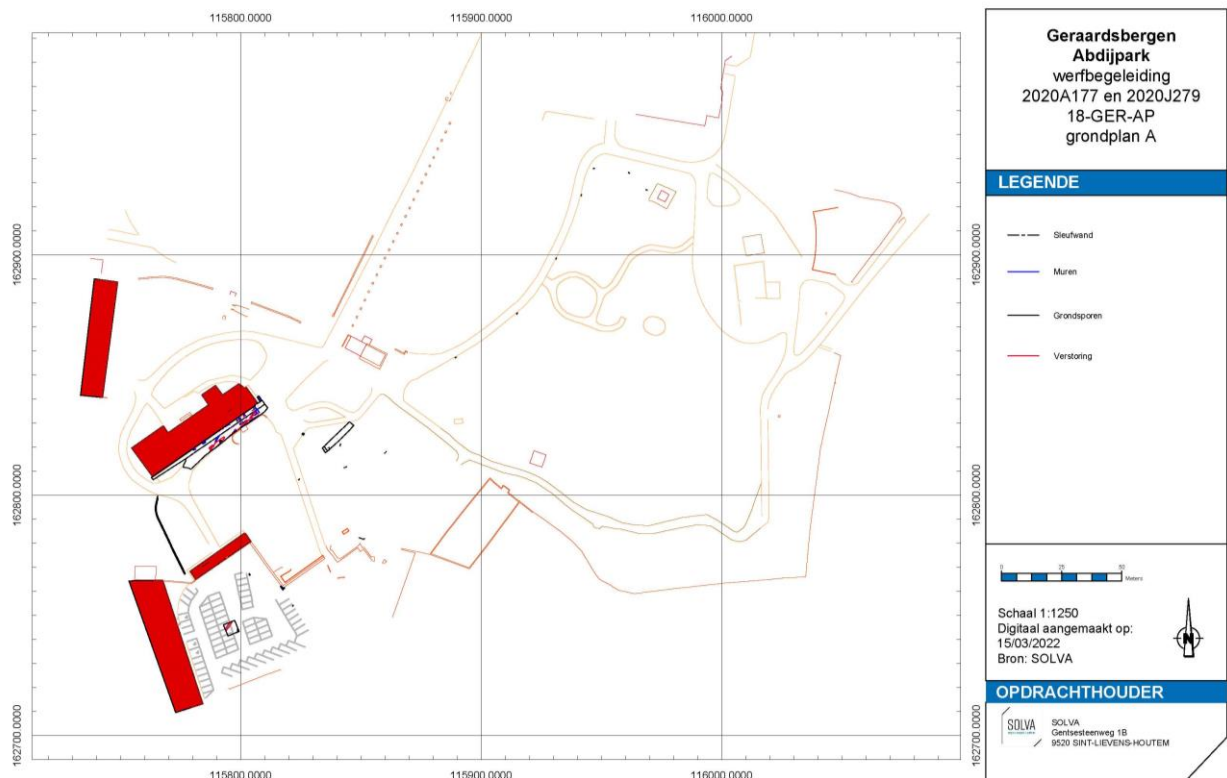

Fig. 42 De aangetroffen archeologische sporen met de geregistreerde sleuven en bijhorende profielen op grondplan A

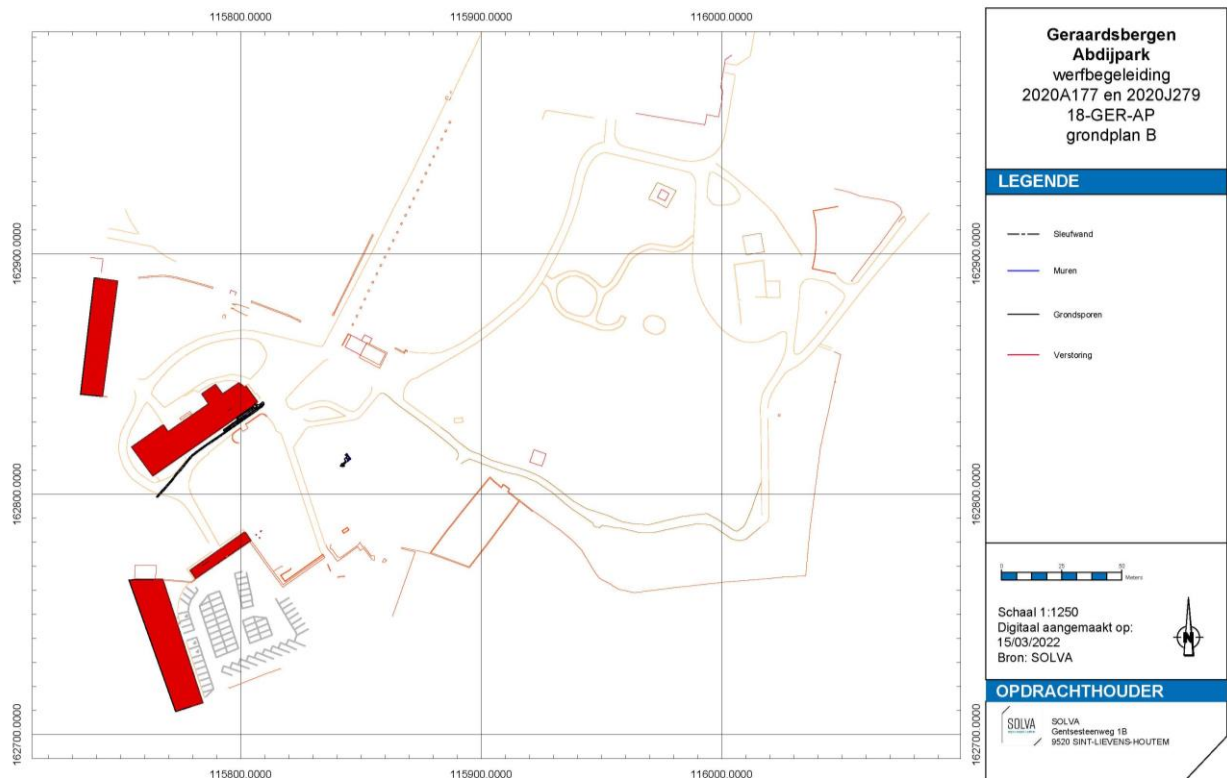

Fig. 43 De aangetroffen archeologische sporen met de geregistreerde sleuven en bijhorende profielen op grondplan B

2.5.1 LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

Zie bijlage

2.5.2 TEKENINGENLIJST

Zie bijlage

2.5.3 FOTOLIJST

Zie bijlage

2.5.4 SPORENLIJST

Zie bijlage

2.5.5 VONDSTENLIJST

Zie bijlage

2.5.6 STALENLIJST

Zie bijlage

2.5.7 SKELETFORMULIEREN

Niet van toepassing

2.5.8 CONSERVATIERAPPORT

Niet van toepassing

2.5.9 RESULTATEN VAN AARDKUNDIGE EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE ANALYSES (RUWE DATA)

Niet van toepassing

2.5.10 PROFIELBESCHRIJVINGEN VAN DE REFERENTIEPROFIELEN

Niet van toepassing